

**Uchwała Nr XXI/ 152 /2020
Rady Powiatu Złotowskiego
z dnia 27 maja 2020 roku**

**w sprawie przyjęcia „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu
Złotowskiego na lata 2020 – 2023”**

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 7 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (t. j. z 2019 r., poz. 511, ze zm.) i w związku z art. 87 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. z 2020r., poz. 282) Rada Powiatu Złotowskiego po uzyskaniu opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków postanawia co następuje:

§ 1.

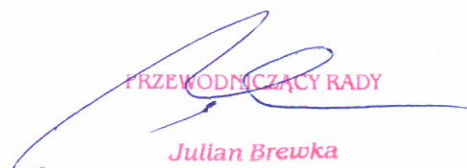
Przyjmuje się „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Złotowskiego na lata 2020-2023”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Złotowskiego.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po 14 dniach od opublikowania w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY
Julian Brewka

Uzasadnienie
do uchwały Nr XXI/ 152 /2020
Rady Powiatu Złotowskiego
z dnia 27 maja 2020 roku

w sprawie przyjęcia „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu
Złotowskiego na lata 2020 – 2023”

Podstawę prawną niniejszej uchwały stanowi:

- art. 4 ust. 1 pkt 7 ustawy z ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (t. j. Dz. U z 2019 roku, poz. 511, ze zm.) który stanowi, że Powiat wykonuje określone ustawami zadania publiczne o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- art. 12 pkt 11 ustawy z ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (t. j. Dz. U z 2019 roku, poz. 511, ze zm.) informuję, że do wyłącznej kompetencji rady powiatu należy podejmowanie uchwał w innych sprawach zastrzeżonych ustawami do kompetencji rady powiatu,
- art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. z 2020 r., poz. 282) zgodnie z którym, Zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami,
- art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. z 2020 r., poz. 282) wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Złotowskiego na lata 2020 – 2023 jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz promocji dziedzictwa kulturowego. Został opracowany w celu realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. z 2020 r., poz. 282). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym jak i gminnym. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji Zarząd Powiatu sporządza co dwa lata sprawozdanie, które następnie przedstawia Radzie Powiatu. Zgodnie z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. z 2020 r., poz. 282) został przesłany do Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu Delegatura w Pile i uzyskał pozytywną opinię Nr WWKZ.5120.2152.2.2020 z dnia 19 marca 2020 roku.

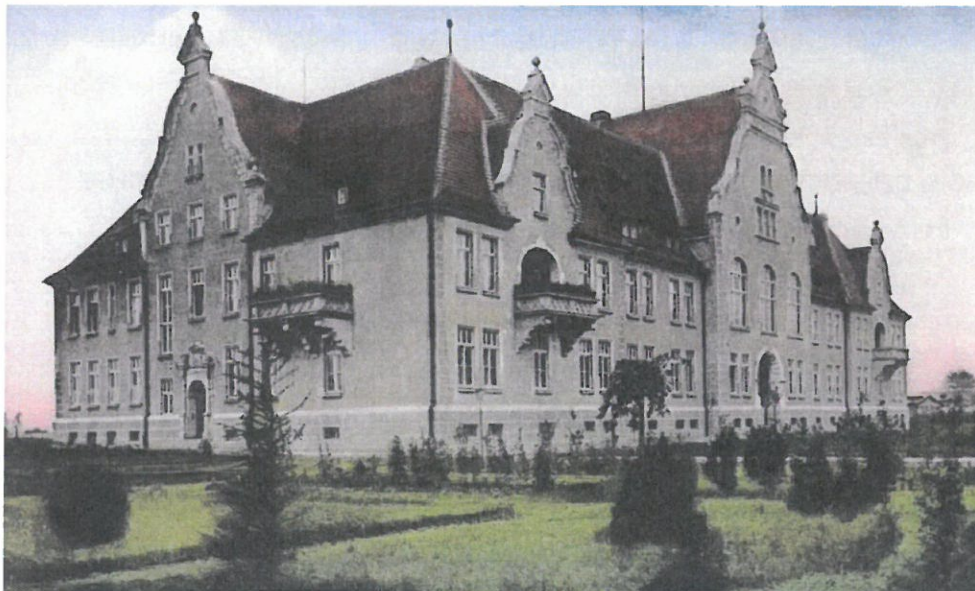
Wobec powyższego zasadne jest podjęcie przez Zarząd niniejszej uchwały.

WICESTAROSTA ZŁOTOWSKI

Matgorzata Samec

Załącznik do uchwały nr. *XXI/152/2020*
Rady Powiatu Złotowskiego
z dnia *27 maja 2020 roku*

**POWIATOWY
PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
POWIATU ZŁOTOWSKIEGO
NA LATA 2020 – 2023**

GRUDZIEŃ 2019

Spis treści

1.	WSTĘP.....	4
2.	CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ...	5
3.1.	Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	5
3.1.1.	Konstytucja	7
3.1.2.	Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
3.2.	Zadania i kompetencje powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	10
4.	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO.....	12
4.1.	Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.....	12
4.1.1.	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022	12
4.1.2.	Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013 wraz uzupełnieniem na lata 2004 – 2020	14
4.2.	Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego	15
4.2.1.	Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017 - 2010....	15
4.2.2.	Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020.....	18
4.2.3.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	19
4.2.4.	Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020	22
4.3.	Programy opieki nad zabytkami gmin z terenu powiatu złotowskiego.....	22
5.	ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO	23
5.1.	Rys geograficzno – historyczny powiatu złotowskiego	23
5.2.	Zabytki nieruchome.....	24
5.2.1.	Charakterystyka zabytków nieruchomych na terenie powiatu.....	24
5.2.2.	Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków - wykaz	28
5.2.3.	Zabytki nieruchome niewpisane do rejestru zabytków	44
5.3.	Zabytki ruchome.....	44
5.4.	Zabytki archeologiczne	48
5.4.1.	Charakterystyka zabytków archeologicznych w powiecie złotowskim	49
5.4.2.	Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	52
5.4.3.	Wykaz stanowisk o własnej formie terenowej o szczególnej wartości zabytkowej.....	57
5.4.4.	Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na terenie powiatu	59
5.5.	Krajobraz kulturowy	60
5.5.1.	Obszarowe wpisy do rejestru zabytków.....	60
5.5.2.	Inne elementy krajobrazu kulturowego	60
5.6.	Muzea	61
6.	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	62
6.1.	Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków.....	62

6.1.1.	Urbanistyka i ruralistyka.....	62
6.1.2.	Architektura sakralna	63
6.1.3.	Zespoły rezydencjonalno – parkowe.....	66
6.1.4.	Zespoły folwarczne	68
6.1.5.	Zabudowa mieszkalna. Budynek użyteczności publicznej.....	68
6.1.6.	Cmentarze	68
6.1.7.	Zabytki ruchome.....	69
6.1.8.	Zabytki archeologiczne	69
6.2.	Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego	71
6.2.1.	Rezerваты przyrody.....	71
6.2.2.	Obszary chronionego krajobrazu.....	73
6.2.3.	Obszary NATURA 2000	74
6.2.4.	Pomniki przyrody.....	75
6.2.5.	Użytki ekologiczne	79
6.3.	Szlaki turystyczne	79
6.4.	Dokumenty i opracowania	83
6.4.1.	Strategia rozwoju społ. – gosp. powiatu złotowskiego na l. 2015 – 2020.....	83
6.4.2.	Plan rozwoju lokalnego powiatu złotowskiego na lata 2016 - 2020	83
7.	ZABYTKI STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ POWIATU	84
8.	KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	89
9.	WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	92
9.1.	Instrumenty prawne i instytucjonalne	92
9.2.	Instrumenty finansowe	93
9.3.	Monitoring działania programu.....	93

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również naszych czasów. Zabytki są nie tylko niezastąpionym źródłem informacji o życiu i działaniach człowieka oraz o rozwoju umiejętności artystycznej i technicznej na przestrzeni wieków. Stanowią również materialną spuściznę definiującą tożsamość miejsca, świadectwo jego historii, a także nośnik tradycji i pamięci o przeszłych pokoleniach. Zachowanie zabytków jest konieczne dla utrzymania tożsamości oraz ciągłości rozwoju społecznego i kulturalnego. Należy pamiętać, że **zabytki są zasobem ograniczonym, nieodwracalnym i narażonym na zniszczenie.**

Programy opieki nad zabytkami upowszechniają wiedzę o dziedzictwie kulturowym i definiują kierunki działań mających na celu jego zachowanie oraz ochronę. Są dokumentami polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych zadań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

2. CELE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami) powiatowy program opieki nad zabytkami ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Opracowując powiatowy program opieki nad zabytkami założono, że zasoby regionalnego dziedzictwa kulturowego są zasadniczym czynnikiem wpływającym na kształtowanie regionalnej tożsamości. Zasoby te określają i wyznaczają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju powiatu, stanowiąc obciążenie, ale i będąc szansą promocji.

Głównym celem programu jest dążenie do poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego poprzez określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach powiatu, a także włączenie zabytków w jego rozwój gospodarczy i społeczny.

Formułując niniejszy program opieki nad zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu, między innymi opieki nad zabytkami, do których powiat złotowski posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę powiatu w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych gmin i praw właścicieli.

3. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

3.1. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami regulują następujące akty prawne:

- **Konstytucja RP** z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zmianami)
- **Ustawy:**
  - 1) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami)
  - 2) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 ze zmianami)
  - 3) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 ze zmianami)
  - 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 ze zmianami)
  - 5) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1396 ze zmianami)
  - 6) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 ze zmianami)
  - 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774)
  - 8) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 917)
  - 9) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 511 ze zmianami)
- **Rozporządzenia:**
  - 1) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich

- i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków ruchomych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609)
- 2) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków ruchomych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1721)
  - 3) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. poz. 661)
  - 4) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886)
  - 5) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674)
  - 6) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110)
  - 7) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. z 2012 r. poz. 737)
  - 8) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. nr 89 poz. 510)
  - 9) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153)
  - 10) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. nr 30 poz. 259)
  - 11) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. nr 124 poz. 1304)
  - 12) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. nr 24 poz. 181)

- 13) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. nr 71 poz. 650)

➤ **Inne:**

- 1) Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. nr 120 poz. 564)
- 2) Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. (Dz. U. z 1976 r. nr 32 poz. 190 i 191)

3.1.1. Konstytucja

Ustawa zasadnicza definiuje fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego. Art. 5 i 6 stanowią, że Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

3.1.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną ochroną zabytków. Akt ten określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

- art. 3 niniejszej ustawy podaje definicję zabytku rozumianego jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.
- art. 4 określa kwestię ochrony zabytków rozumianą jako działania podejmowane przez organy administracji publicznej, polegające na:
  - 1) zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
  - 2) zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
  - 3) udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
  - 4) przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
  - 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
  - 6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz kształtowaniu środowiska.
- art. 5 definiuje pojęcie opieki nad zabytkiem rozumianej jako działania realizowane przez jego właściciela lub posiadacza, polegające na zapewnieniu warunków:
  - 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
  - 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
  - 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
  - 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.
- art. 6 określa zabytki, jakie podlegają ochronie i opiece bez względu na ich stan zachowania:
- 1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:
    - krajobrazami kulturowymi,
    - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
    - dziełami architektury i budownictwa,
    - dziełami budownictwa obronnego,
    - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
    - cmentarzami,
    - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
    - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
  - 2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:
    - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
    - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
    - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
    - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
    - materiałami bibliotecznymi,
    - instrumentami muzycznymi,
    - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
    - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
  - 3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:
    - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
    - cmentarzyskami,
    - kurhanami,
    - relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto zgodnie z art. 6 pkt 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy, jednostki osadniczej.

- art. 7 wymienia następujące formy ochrony zabytków:
- 1) wpis do rejestru zabytków,
  - 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
  - 3) uznanie za pomnik historii,
  - 4) utworzenie parku kulturowego,

- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
- art. 9 stanowi, że do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.
Zgodnie z art. 9 ust. 3a i 3b:
    - informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście.
    - informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru do czasu ostatecznego zakończenia tego postępowania podaje się do publicznej wiadomości na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego znajduje się zabytek, a ponadto w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości, w której znajduje się zabytek.
  - art. 18 zakłada obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.
  - art. 21 wskazuje, że podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków.
  - zgodnie z art. 22:
    - wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa,
    - wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gmin.
  - art. 71 ust. 1 wskazuje jako jedno z zadań z zakresu sprawowania opieki nad zabytkami finansowanie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku przez osobę fizyczną lub jednostkę organizacyjną posiadającą tytuł prawny do tego zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.
Art. 71 ust. 2 stanowi, że sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

- zgodnie z art. 73 osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa.
- art. 89 określa organy ochrony zabytków, którymi są:
  - minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,
  - wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. Zadania i kompetencje powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w niżej wymienionych aktach prawnych:

- 1) Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 511 ze zmianami).
Zgodnie z art. 4 ust. 1 pkt 7 niniejszej ustawy powiat zobowiązany jest do wykonywania określonych ustawami zadań publicznych o charakterze ponadgminnym w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- 2) Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami).
  - na mocy **art. 12** ustawy starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie;
  - zgodnie z **art. 50 ust. 3** w przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.
  - **art. 81** wprowadza możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący powiatu,

na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Przedmiotowa dotacja zgodnie z art. 77 może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7 –15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

- zgodnie z **art. 82** łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W celu zapewnienia realizacji tego postanowienia organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.
- na mocy **art. 87** zarząd powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada powiatu. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji zarząd powiatu sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie powiatu.

- **art. 103** określa kompetencje w zakresie powoływania społecznych opiekunów zabytków:
  - starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków ustanawia społecznego opiekuna zabytków lub cofa takie ustanowienie,
  - starosta zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o ustanowieniu społecznego opiekuna zabytków lub cofnięciu takiego ustanowienia,
  - starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków,
  - starosta wydaje legitymację społecznego opiekuna zabytków osobie fizycznej pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, natomiast osobie prawnej lub innej jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, pełniącej funkcję społecznego opiekuna zabytków, starosta wydaje zaświadczenie, które zawiera informację o nadaniu uprawnień opiekuna.

- 3) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153).

Zgodnie z niniejszym dokumentem organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji, ujmując stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia, zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły, środki oraz czas i koszty wykonania w sporządzanych w tym celu dokumentach: planie ochrony zabytków jednostki organizacyjnej oraz w gminnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym planie ochrony zabytków. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta. Podlega on uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa. Plan ten jest integralną częścią planów obrony cywilnej i podlega corocznej aktualizacji w terminie do dnia 31 marca każdego roku, według stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO

4.1. Krajowa polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 – 2022 został ustanowiony Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M. P. z 2019 r. poz. 808). Program ten utworzono na podstawie przepisów art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami). Jest on głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów. Organem odpowiedzialnym za koordynację, monitorowanie i ewaluację realizacji programu jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Głównym celem programu 2019 – 2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Cel ten będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, w ramach których wyznaczono i opisano planowane do realizacji zadania.

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:
  - szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
  - budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
  - merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
  - konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:
  - wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
  - ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
  - wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
  - powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:
  - upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:
  - podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych poprzez sprzyjanie intensyfikacji współpracy między opiekunami zabytków a właściwymi służbami i instytucjami.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:
  - kampania społeczno – edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
  - tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:
  - program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym,

budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Program 2019 – 2022 zawiera szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym, a także określa zasady jego zarządzania, monitoringu oraz cele ewaluacji.

4.1.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013 wraz uzupełnieniem na lata 2004 – 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 powstała w ramach opracowywania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno – gospodarczego państwa. Dokument został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r., a jego uzupełnienie obejmujące lata 2004 – 2020 w dniu 14 czerwca 2005 r. (*Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020*). Niniejsza strategia jest rządowym dokumentem tworzącym ramy polityki kulturalnej funkcjonującej w nowych warunkach gospodarki rynkowej, a także w kontekście wspólnoty Polski z Unią Europejską.

Misją strategii jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przynoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W dokumencie tym sformułowano cel nadrzędny jakim jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach oraz cele uzupełniające:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
- wzrost udziału kultury w PKB;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury;
- wzrost uczestnictwa w kulturze;
- rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych;
- efektywna promocja twórczości;
- promocja polskiej kultury za granicą;
- ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem;
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Instrumentem realizacji strategii w zakresie zagadnień związanych z zabytkami i dziedzictwem kulturowym jest Narodowy Program Kultury *Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego* oraz Program Operacyjny *Dziedzictwo kulturowe*.

NPK *Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego* wyznacza następujące kierunki działań:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego – finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;

- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniana dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

Z kolei w Programie Operacyjnym *Dziedzictwo kulturowe* wyznaczone zostały dwa priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu pierwszego jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji oraz zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

4.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego

4.2.1. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2017 - 2020

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2017-2020 przyjęty został uchwałą nr XXXVIII/901/17 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2017 r. poz. 8118).

Głównym zamierzeniem niniejszego programu jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Wielkopolskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego Wielkopolski. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa.

Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu i przyczynia się do rozwoju gospodarczego.

W programie sformułowano następujące cele, które wynikają z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Poprawa stanu zabytków poprzez podjęcie działań mających na celu poprawę ich stanu zachowania:
  - realizacja prac remontowych, renowacyjnych, konserwatorskich przy obiektach zabytkowych (monitorowanie potrzeb remontowych i inwestycji w obiektach zabytkowych oraz podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdującymi się w posiadaniu i użytkowaniu Województwa Wielkopolskiego i jednostek organizacyjnych, zapewnienie w budżecie Samorządu Województwa środków finansowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach będących własnością różnych podmiotów a znajdujących się na terenie województwa);
  - opieka nad zabytkami archeologicznymi (kontynuacja badań archeologicznych w jednostkach podległych Samorządowi Województwa Wielkopolskiego).

2. Włączenie problemu ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju:
  - monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (tworzenie w dokumentach strategicznych i planistycznych na szczeblu wojewódzkim zapisów zapewniających ochronę wartościowych elementów krajobrazu kulturowego, zapobieżenie nadmiernej ekspansji inwestycyjnej prowadzącej do degradacji cennych krajobrazów kulturowych, uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w obrębie planowania rozwoju powiązań komunikacyjnych w wymiarze regionalnym i transgranicznym).
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych i turystycznych:
  - promocja dziedzictwa lokalnego (wspieranie publikacji związanych z Powstaniem Wielkopolskim w szczególności z 100. rocznicą wybuchu Powstania Wielkopolskiego, wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe jako element przyczyniający się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej, promocja lokalnych produktów w mediach);
  - wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych (podejmowanie działań zmierzających do wyeksponowania obiektów związanych z Powstaniem Wielkopolskim, podejmowanie i wspieranie inicjatyw związanych z ochroną miejsc pamięci dotyczących Powstania Wielkopolskiego, wspieranie rozwoju turystyki związanej z pamięcią o Powstaniu Wielkopolskim, w tym w szczególności przedsięwzięć zmierzających do utworzenia szlaków i miejsc pamięci o Powstaniu Wielkopolskim (pamiątkowe tablice i pomniki), propagowanie rozwoju turystyki w obiektach zabytkowych, promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu, wspieranie publikacji i wydawnictw popularyzujących szlaki kulturowe oraz obiekty zabytkowe znajdujące się na szlakach i w ich pobliżu, wspieranie działań prowadzących do rozszerzenia listy miejsc objętych statusem Pomnika Historii, promowanie miejsc posiadających status Pomnika Historii oraz ubiegających się o niego, propagowanie idei tworzenia parków kulturowych jako zintegrowanej formy ochrony krajobrazu i lokalnych wartości).
4. Włączanie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego Wielkopolski do działań edukacyjnych:
  - upowszechnianie wiedzy o regionie (wspieranie projektów edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu, wspieranie konkursów skierowanych do dzieci i młodzieży dotyczących 100. rocznicy wybuchu Powstania Wielkopolskiego, wspieranie cyklicznych i jednorazowych wydarzeń związanych z rocznicami wybuchu Powstania Wielkopolskiego, wspieranie projektów edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu, wspieranie konkursów skierowanych do młodzieży, dających możliwość poznania i docenienia regionalnego przekazu dziedzictwa kulturowego, rozwój placówek muzealnych, skansenów, wspieranie publikacji dotyczących dziedzictwa regionalnego, wspieranie wydarzeń cyklicznych, w tym wydarzeń plenerowych związanych z historią regionu lub promocją kultury ludowej).

5. Prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne:
  - propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (podejmowanie działań związanych z rozpoznawaniem dziedzictwa niematerialnego województwa wielkopolskiego, wspieranie organizacji imprez kultywujących regionalne dziedzictwo kultury niematerialnej, prowadzenie konkursów promujących dziedzictwo niematerialne, wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kulturowego).
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:
  - włączenie zabytków w procesy gospodarcze (wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej wraz z rozwojem infrastruktury turystycznej, wspieranie inicjatyw wykorzystujących tradycyjne formy działalności gospodarczej, w tym rolnictwo ekologiczne i tradycyjne przetwórstwo, wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa wiejskiego, wspieranie działań związanych z restytucją Szlaku Piastowskiego i jego promocją jako atrakcyjnego produktu turystycznego).
7. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych:
  - udostępnianie obiektów zabytkowych (prowadzenie akcji popularyzatorskich oraz edukacyjnych uświadamiających właścicielom obiektów zabytkowych celowość udostępnienia społeczeństwu dóbr kultury narodowej będących w ich posiadaniu, prowadzenie działalności wydawniczej mającej na celu podwyższenie świadomości społecznej w zakresie znaczenia obiektów zabytkowych jako dobra wspólnego, do którego powinien być dostęp);
  - wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania (udostępnianie na stronach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego informacji o możliwościach ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach, publikacja informacji o funduszach unijnych w broszurach i na stronach internetowych, publikowanie informacji o możliwościach dotacji w Monitorze Wielkopolskim).

Ponadto w przedmiotowym programie dokonano charakterystyki dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. W kolejnych rozdziałach przeanalizowano zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, jak również stan zachowania obiektów zabytkowych należących do Samorządu Województwa Wielkopolskiego i jednostek organizacyjnych województwa lub przez nie użytkowanych.

Opisano także inne formy ochrony zabytków na terenie województwa wielkopolskiego - parki kulturowe i pomniki historii oraz Znak Dziedzictwa Europejskiego. Ponadto wymieniono instytucje kultury, dla których organizatorem jest Samorząd Województwa Wielkopolskiego.

4.2.2. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020 jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego i przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XLII/692A/05 dnia 19 grudnia 2005 r.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w ww. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę krajobrazu kulturowego.

Głównym celem strategii jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Ma być on wykonany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych. Największe znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ma cel strategiczny:

dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku, w ramach którego realizowane będą m.in. następujące cele operacyjne:

- wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji: jest czynnikiem integracji społecznej, instrumentem promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie przede wszystkim poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury;
- ochronę dorobku kulturowego;
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu;
- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

- Zwiększenie udziału usług turystyczno – rekreacyjnych w gospodarce regionu.

Cel ten realizowany będzie poprzez:

- inwestycje w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym, z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska;
- wsparcie rozwoju bazy hotelowej i gastronomicznej;
- promocję przedsiębiorczości w tym sektorze;
- wsparcie rozwoju agroturystyki;
- promocję turystyki alternatywnej.

- Restrukturyzacja obszarów oraz sektorów o niewłaściwym potencjale rozwojowym.

Cel ten realizowany będzie m. in. poprzez:

- rewitalizację dzielnic miast, terenów przemysłowych i powojaskowych.

- Poprawa warunków mieszkaniowych.

Cel ten realizowany będzie m. in. poprzez:

- przygotowywanie odpowiednich terenów pod budownictwo mieszkaniowe;
- rewitalizację dzielnic mieszkaniowych wraz z poprawą ogólnodostępnej infrastruktury usług i wypoczynku.

Planowane rezultaty ww. działań w kontekście ochrony zabytków to zachowanie i kształtowanie środowiska kulturowego oraz jego zasobów, a także regionalnej tożsamości mieszkańców.

Zaktualizowana Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku – Wielkopolska 2020

Niniejsza strategia została przyjęta przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr XXIX/559/12 z dnia 17 grudnia 2012 r.

Jej konstrukcja opiera się na fundamentach poprzedniego dokumentu. Generalnym celem strategii jest efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Cel generalny ma być realizowany przez cele strategiczne i operacyjne, wśród których największe znaczenie dla dziedzictwa kulturowego mają następujące cele:

- zwiększenie spójności województwa:
  - rozwój obszarów wiejskich (m.in. przez rozwój turystyki, w tym turystyki wiejskiej i agroturystyki oraz promocja i ochrona dziedzictwa kulturowego wsi);
  - wsparcie terenów o wyjątkowych walorach środowiska kulturowego (m. in. przez kompleksowe programy rewitalizacji i aktywizacji gospodarczej wykorzystującej walory kulturowe, tworzenie parków kulturowych, promocję terenów o wybitnych walorach kulturowych, odnowę obiektów dziedzictwa kulturowego).

- zwiększenie zasobów oraz wyrównanie potencjałów społecznych województwa:
  - ochrona i utwalenie dziedzictwa kulturowego (przez promocję kultury regionalnej, poprawę warunków dla utrwalania tożsamości oraz upowszechniania dorobku kultury lokalnej i regionalnej, ochronę i zachowanie kulturowego oraz historycznego dziedzictwa regionu, rozwój cyfrowego systemu zarządzania dobrami kultury, wsparcie rozwoju kultury jako jednego z kreatywnych sektorów gospodarki regionu i rozwój przedsiębiorczości w tej dziedzinie, wzmocnienie pluralizmu kulturowego jako rozwojowej przeciwwagi dla dziedzictwa kulturowego regionu, odpowiedzialnego za stałe elementy kultury, stymulację przepływu treści kulturowych (transfer międzykulturowy) oraz wewnętrznej innowacji w sferze kultury jako niezbędnych czynników rozwoju kultury oraz zmniejszenie przestrzennych, społecznych i ekonomicznych dysproporcji w dostępie do kultury).

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+ uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego uchwałą nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2019 r. poz. 4021).

Niniejszy plan jest najważniejszym dokumentem Samorządu Województwa Wielkopolskiego określającym politykę przestrzenną w granicach administracyjnych regionu. Określa on model rozwoju przestrzennego, cele polityki przestrzennej i kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa oraz rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, a także zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych.

Nowym wymiarem polityki przestrzennej jest wprowadzenie planowania funkcjonalnego na obszarach charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i celami

rozwoju. Wyznaczenie granic obszarów funkcjonalnych oraz określenie zasad ich zagospodarowania służyć ma przede wszystkim koordynacji działań podejmowanych przez różne podmioty na obszarach występowania szczególnych zjawisk i problemów przestrzennych. Podstawowym celem *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+* jest stworzenie podstaw dla zachowania lub przywracania ładu przestrzennego i zapewnienia zrównoważonego rozwoju Wielkopolski.

Określone w planie zasady zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych, stanowiące uszczegółowienie kierunków zagospodarowania przestrzennego dla całego obszaru województwa, powinny być uwzględnione w dokumentach planistycznych szczebla lokalnego.

Realizacja polityki przestrzennej i kierunków zagospodarowania przestrzennego na poziomie regionalnym prowadzona będzie poprzez działania samorządu województwa polegające w szczególności na:

1. określeniu preferencji dla zróżnicowanych form rozwoju społeczno-gospodarczego;
2. wdrożeniu zasad ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu;
3. zabezpieczeniu możliwości realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, zwłaszcza w zakresie systemów transportowych i infrastrukturalnych;
4. uwzględnieniu wymagań wynikających z potrzeb obronności i bezpieczeństwa publicznego.

Plan zawiera charakterystykę zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem obiektów uznanych za najbardziej wartościowe w skali kraju i Europy (obiekty z Listy Dziedzictwa Europejskiego i Pomniki Historii), zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych, obszarów cennych kulturowo, szlaków kulturowych, obiektów kultu religijnego, miejsc pamięci narodowej, instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych i niematerialnego dziedzictwa kultury. W planie opisano również zjawiska zagrażające zachowaniu zabytków i utrudniające dostęp do dziedzictwa kulturowego.

Model rozwoju przestrzennego województwa oparto na założeniach modelu rozwoju Wielkopolski do 2020 roku określonego w *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku*. Model ten opiera się na koncepcji zakładającej wspieranie biegunów wzrostu, czyli obszarów o najwyższym potencjale społeczno-gospodarczym, które stanowią źródło czynników rozwoju, wraz z równoczesnym wzmocnieniem obszarów otaczających.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego. Wielkopolska 2020+, przyjmuje cel generalny *Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego*: efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Dla realizacji modelu rozwoju przestrzennego województwa wielkopolskiego sformułowano osiem celów polityki przestrzennej:

1. Kształtowanie spójnej przestrzeni osadniczej.
2. Ochrona walorów przyrodniczych.
3. Kształtowanie i racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska przyrodniczego.
4. Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji.
5. Zrównoważony rozwój rolnictwa.
6. Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa.
7. Rozwój efektywnej i innowacyjnej infrastruktury technicznej.
8. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i przeciwdziałanie zagrożeniom.

Plan zakłada, że „potencjał kulturowy i charakterystyczny krajobraz regionu stanowią istotne elementy rozwoju i wzrostu identyfikacji Wielkopolski w skali kraju i Europy, są również ważnym czynnikiem kształtowania poczucia tożsamości narodowej i regionalnej mieszkańców. Działania w tym zakresie wpłyną będą na podniesienie jakości przestrzeni, a tym samym na poprawę warunków życia mieszkańców i wymierne korzyści społeczno-gospodarcze. Priorytetem polityki przestrzennej w zakresie środowiska kulturowego będzie kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego w oparciu o strategiczne pasmo kulturowe Wielkopolski – Szlak Piastowski wraz z głównymi punktami węzłowymi w Poznaniu, Gnieźnie i Kaliszu, ze szczególnym podkreśleniem roli miejscowości, które uznaje się za pierwsze stolice wczesnopiastowskiej Polski w Poznaniu, Gnieźnie, na Ostrowie Lednickim oraz w Gieczu i Grzybowie. Niemniej istotnym aspektem działań będzie zachowanie innych obiektów i obszarów cennych kulturowo oraz wzmacnianie działań ochronnych w ich obrębie. Dotyczyć one będą zarówno ochrony pojedynczych obiektów, jak i całych układów przestrzennych miast i wsi oraz innych obszarów cennych kulturowo, a także poprawy jakości całej przestrzeni kulturowej regionu. Bogactwo przestrzeni Wielkopolski wymaga ponadto podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa. Polityka przestrzenna ukierunkowana zostanie zatem na zachowanie i utrzymanie naturalnych i kulturowych walorów środowiska. Priorytetem zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie krajobrazu będzie ochrona obszarów o najwyższych walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego. Kluczowym elementem określenia działań ochronnych będzie identyfikacja krajobrazów priorytetowych, które zostaną określone w ramach audytu krajobrazowego dla województwa wielkopolskiego. Audyt krajobrazowy przeprowadzony zostanie w celu zinventaryzowania zasobów krajobrazowych regionu. Na podstawie ich oceny wyznaczone zostaną krajobrazy priorytetowe, które ze względu na swoje walory powinny zostać zachowane i chronione. Bogactwo kulturowe i przyrodnicze Wielkopolski stwarza możliwość rozwoju konkurencyjnych form turystyki i rekreacji w oparciu o wyjątkowe i specyficzne potencjały.”

Dla osiągnięcia przedmiotowego celu polityki przestrzennej określono następujące kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wraz ze szczegółowym opisem działania w celu ich realizacji:

- wzmacnianie tożsamości narodowej i regionalnej (poprzez kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego – Szlaku Piastowskiego, zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego, poprawę jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu, rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej);
- rozwój zróżnicowanych form turystyki i rekreacji (poprzez zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki, rozwój turystyki kulturowej, kwalifikowanej, wypoczynkowej, biznesowej, poprawę obsługi ruchu turystycznego).

W ramach terytorializacji polityki rozwoju plan wyznacza obszary funkcjonalne. Dokument zawiera ponadto ich charakterystykę oraz określa sformułowane w stosunku do nich cele polityki przestrzennej i zasady zagospodarowania przestrzennego.

W planie wyróżniono Żłotów jako jedno z najatrakcyjniejszych krajobrazowo miast, łączące historyczny układ przestrzenny i topografię terenu. Ponadto gminy: Jastrowie, Tarnówkę i Żłotów zaliczono do obszarów o wysokim potencjale przyrodniczym, kulturowym i krajobrazowym dla rozwoju turystyki i rekreacji, które generują ruch turystyczny o znaczeniu regionalnym lub posiadają do tego duże predyspozycje.

4.2.4. Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020

Strategia rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XVIII/481/16 z dnia 25 kwietnia 2016 r.

Dokument ten przedstawia wizję rozwoju turystyki w województwie zbudowaną na następującym założeniu: województwo wielkopolskie stanowi synonim solidnej oferty turystycznej, opartej na zróżnicowanym potencjale turystycznym regionu i produktach wysokiej jakości; nowoczesna i innowacyjna gospodarka turystyczna jest jednym z kluczowych czynników rozwoju województwa, wzmacnia jego konkurencyjność w kraju i Europie.

Misją Samorządu Województwa w zakresie rozwoju turystyki jest:

- integracja podmiotów i instytucji na rzecz wzrostu turystycznej konkurencyjności województwa, poprawy jakości potencjału turystycznego;
- stworzenie nowoczesnej koncepcji turystycznej promocji regionu;
- kreowanie i wspieranie rozwoju markowych produktów turystycznych.

Jako jeden z celów strategicznych wyznaczono rozwój produktów turystyki kulturowej, który ma być realizowany przez następujące cele operacyjne:

- rozwój szlaków turystyki kulturowej, w szczególności Szlaku Piastowskiego;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń;
- propagowanie rozwoju turystyki kulturowej;
- poprawa dostępu do informacji o obiektach i wydarzeniach kulturalnych;
- rozwój i promocja kulinarnego dziedzictwa regionu.

4.3. Programy opieki nad zabytkami gmin z terenu powiatu złotowskiego

Wszystkie gminy z terenu powiatu złotowskiego posiadają gminne programy opieki nad zabytkami:

- Gmina Jastrowie – *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Jastrowie na lata 2010 – 2013*, przyjęty uchwałą nr 211/2009 Rady Miejskiej w Jastrowiu z dnia 24 listopada 2009 r. (nieaktualny)
- Gmina Krajenka - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy i Miasta Krajenka na lata 2017 – 2020*, przyjęty uchwałą nr XXXIV/210/2017 Rady Miejskiej w Krajence z dnia 3 października 2017 r.
- Gmina Lipka - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lipka na lata 2018 – 2021*, przyjęty uchwałą nr III/18/2018 Rady Gminy Lipka z dnia 21 grudnia 2018 r.
- Gmina Okonek - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Okonek na lata 2018 – 2021*, przyjęty uchwałą nr L/345/2018 Rady Miejskiej w Okonku z dnia 27 lutego 2018 r.
- Gmina Tarnówka - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Tarnówka na lata 2010 – 2013*, przyjęty uchwałą nr XXIX/154/09 Rady Gminy Tarnówka z dnia 2 grudnia 2009 r. (nieaktualny)
- Gmina Zakrzewo - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Zakrzewo na lata 2014 – 2017*, przyjęty uchwałą nr XXXIV.235.2014 Rady Gminy Zakrzewo z dnia 23 października 2014 r. (nieaktualny)

- Gmina Żłotów - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Żłotów na lata 2018 – 2021*, przyjęty uchwałą nr XLIV.450.2018 Rady Gminy Żłotów z dnia 30 sierpnia 2018 r.
- Gmina Miejska Żłotów - *Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta Żłotowa na lata 2018 – 2021*, przyjęty uchwałą nr XL.290.2018 Rady Miejskiej w Żłotowie z dnia 28 maja 2018 r.

5. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO

5.1. Rys geograficzno – historyczny powiatu żłotowskiego

Powiat żłotowski zlokalizowany jest w północnej części województwa wielkopolskiego i terytorialnie obejmuje gminę miejską Żłotów, gminy miejsko – wiejskie: Jastrowie, Krajenkę, Okonek oraz gminy wiejskie: Lipkę, Tarnówkę, Zakrzewo i Żłotów. Dzięki powierzchni ok. 1660 km² zajmuje on trzecie miejsce pod względem wielkości w Wielkopolsce. Przez teren powiatu przebiegają znaczące trasy komunikacyjne: droga krajowa nr 11 (Bytom – Płytnica – Ptusza - Jastrowie – Podgaje – Okonek - Lotyń) - Kołobrzeg) łącząca Śląsk i Wielkopolskę z Bałtykiem oraz droga krajowa nr 22 prowadząca od przejścia granicznego polsko – niemieckiego w Kostrzynie do granicy polsko – rosyjskiej w Grzechotkach (Jastrowie – Podgaje). Poza tym zlokalizowane są tu linie kolejowe: Poznań – Kołobrzeg oraz Kostrzyn – Tczew. Ta ostatnia stanowi fragment zbudowanej w latach 1846 – 1873 historycznej magistrali łączącej Berlin z Królewcem – Pruskiej Kolei Wschodniej (tzw. Ostbahn).

Część ziem powiatu żłotowskiego znajduje się na terenie historycznej Krajny (gmina Żłotów, Krajenka, Lipka, Tarnówka i Zakrzewo).

Teren powiatu jest bogaty w walory przyrodniczo - krajobrazowe. Pod względem geograficznym jego większa część położona jest na Pojezierzu Krajeńskim, pozostała w Dolinie Gwdy, na Pojezierzu Szczecineckim i Równinie Wałeckiej. Niemal połowę powierzchni powiatu zajmują lasy, które są ostoją dla wielu gatunków roślin i zwierząt. Znajduje się tu również dużo jezior, wśród których wyróżniają się długie, wąskie jeziora rynnowe utworzone przez lodowce. Główną rzeką powiatu jest Gwda wraz z największymi dopływami: Głomią, Debrzynką, Rurzycą i Piławą. Duże zalesienie, zasobność w malowniczo usytuowane jeziora i rzeki, urozmaicona rzeźba terenu z licznymi wzgórzami, sprzyjają uprawianiu turystyki, szczególnie pieszej i rowerowej. Wyjątkową urodę powiat zawdzięcza Szwajcarii Kiełpińskiej, Borom Kujańskim, Puszczy nad Gwdą oraz rezerwatom przyrody: *Czarci Staw, Diabli Skok, Kozie Brody, Uroczysko Jary, Wrzosowiska w Okonku*.

Pod względem historycznym obszar obecnego powiatu stanowił pogranicze polsko – pomorskie. W XV – XVI w. obie strony prowadziły akcję osadniczą na tych terenach, które w większości porośnięte były puszcza. Pomorscy książęta oddawali swoje ziemie w lenno pomorskim rodowi: Lotyń w XV w. dostali Hertzbergowie, którzy byli jego właścicielami do 1945 r., Okonek i Łomczewo w XVI w. otrzymał Jakub Münchow - marszałek dworu księcia Barnima IX Starego, Batorowo należało w XVI w. do rodziny von Kleist, w XVII w. do rodziny von Goltz, dobra w Pniewie stanowiły własność rodu van der Osten. Obszar obecnej gminy Jastrowie był miejscem ścierania się wpływów wielkopolskich i pomorskich,

przejściowo w XIII – XIV w. znalazł się pod panowaniem margrabiów brandenburskich. Wieś królewska Jastrowie została założona ok. 1560 r. przez Stanisława z Górki, starostę ujskiego. Niewiele później przy osadzie polskiej powstała osada pomorska. Oba ośrodki zostały połączone w wyniku lokacji miasta na prawie magdeburskim w 1602 r. z inicjatywy Piotra Potulickiego, starosty ujskiego i wojewody kaliskiego. Sypniewo i Brzeźnica zostały lokowane w 1570 i 1577 r. na mocy przywileju starosty generalnego wielkopolskiego Andrzeja II Górki. Żłotów i Krajenka były prywatnymi miastami szlacheckimi. Żłotów był kolejno własnością Potulickich, Grudzińskich i Działyńskich. W 1 połowie XVII w. miasto zostało kupione przez Zygmunta Grudzińskiego, który sprowadził i osiedlił na prawie niemieckim protestantów. Krajenka od czasów lokacji w 1420 r. stanowiła własność Danaborskich, Kościeleckich, Grudzińskich, Działyńskich i Sułkowskich. Piecewo, Tarnówka i Osówka założone w 2 połowie XVI w. jako wsie niemieckie - luterzańskie, należały do dóbr Krajenka. Wielki Buczek, Zakrzewo, Stara Wiśniewka, Bługowo, Radawnica, Głubczyn były wsiami polskimi, pozostającymi w rękach polskich rodzin szlacheckich. Po I rozbiórce Polski w 1772 r. ziemie obecnego powiatu żłotowskiego zostały przyłączone do Prus. Wówczas rozpoczęła się systematyczna kolonizacja niemiecka tych terenów. Po I wojnie światowej, w l. 1919 – 1939 duża część przedmiotowego terenu pozostawała nadal w granicach państwa niemieckiego. Żłotów i Zakrzewo stały się znaczącymi ośrodkami krzewienia polskości i tożsamości narodowej. W Żłotowie znajdowała się siedziba V Dzielniccy Związku Polaków w Niemczech, organizacji angażującej się w ochronę interesów polskiej mniejszości narodowej w Niemczech. Prezesem V Dzielniccy był ks. dr Bolesław Domański, proboszcz Parafii w Zakrzewie, który w l. 1931 – 1939 był również prezesem całego Związku.

Uwarunkowania historyczne kształtują krajobraz kulturowy powiatu żłotowskiego. Na terenach tych współistniał pierwiastek polski i niemiecki. W XV – XVI w. wsie zakładane były zarówno jako polskie - katolickie, jak i niemieckie – protestanckie (na terenach należących do Pomorza). Zaistniała też sytuacja, gdzie wsie krajeńskie były od początku zasiedlone w większości przez protestantów (Tarnówka, Piecewo, Osówka). Następnie, po pierwszym rozbiórce nastąpiła masowa kolonizacja pruska. Krajobraz kulturowy tworzą więc powstałe na przestrzeni XVII – XX w. kościoły oraz cmentarze katolickie i ewangelickie, dwory i pałace wraz z parkami, zespoły folwarczne, ratusze stanowiące świadectwo historii miast, szkoły i inne obiekty użyteczności publicznej, w tym Domy Polskie w Żłotowie i Zakrzewie, dworce i stacje kolejowe, a także miejska i wiejska zabudowa mieszkalna oraz gospodarcza.

5.2. Zabytki nieruchome

5.2.1. Charakterystyka zabytków nieruchomych na terenie powiatu

Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami) za zabytki nieruchome uznaje się krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki (kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe), cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji).

Na terenie powiatu żłotowskiego zachowało się 5 historycznych układów urbanistycznych (wszystkie wpisane są do rejestru zabytków): Żłotów, Krajenka, Jastrowie, Okonek i Lędyczek. Najstarszy jest Żłotów, wzmiankowany w źródłach historycznych jako miasto w 1370 r. Data jego pierwszej lokacji nie jest znana, drugi przywilej lokacyjny został

wystawiony w 1665 r. Krajenka otrzymała prawa miejskie w 1420 r., Jastrowie – w 1602 r., Okonek – w 1754 r., Lędyczek w końcu XVIII lub na początku XIX w.

Na terenie powiatu rozpoznanych jest wiele historycznych układów ruralistycznych. W gminie Jastrowie XVI – wieczne wsie: Budy, Brzeźnica, Samborsko (wielodrożnice), Nadarzyce (ulicówka), Sypniewo (owalnica) oraz XIX – wieczne Sypniewko w typie ulicówki. W gminie Krajenka XVI – wieczne wsie: Podróżna (ulicówka), Śmiardowo Krajeńskie oraz Żeleźnica (układy owalnicowe). Poza tym Głubczyn założony w XIV w. jako typowa okolnica szeroko rozbudowana wokół dużego jeziora oraz Skórka reprezentująca układ wielodrogowy. Na terenie gminy Lipka najstarszym założeniem ruralistycznym jest Lipka powstała w XIV wieku jako wielodrożnica. Metrykę XV – wieczną posiadają wsie Wielki Buczek, Kiełpin, Potulice (wielodrożnice) oraz Czyżkowo i Łąkie (ulicówki). Batorowo, założone za panowania króla Stefana Batorego, posiada układ wielodrożnicowy. Ulicowy plan układu posiadają także wsie Debrzno Wieś i Osowo lokowane w XVII w. Najmłodszy zabytkowy układ ruralistyczny w gminie Lipka przedstawia XVIII - wieczna okolnicowa Trudna. W gminie Okonek największą historyczną wsią jest Lotyń powstały w 1585 r. i reprezentujący układ widlicowy. Brokęcino zostało lokowane na przełomie XV/XVI w., Pniewo w 1568 r., zaś Węgorzewo to wieś okolnicowa założona przez wolnych chłopów kaszubskich w XVI wieku. Na terenie gminy Tarnówka znajduje się osiem historycznych układów ruralistycznych: Tarnówka – wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1538 r., w l. 1579 - 1631 posiadała prawa miejskie (pierwotnie owalnica, obecnie dwuulicówka), Piecowo – stara osada słowiańska wzmiankowana w 1498 r., lokowana na nowo w 1560 r. (dwuulicówka), Plecemin – wieś o metryce XVII – wiecznej (ulicówka), Płytnica – założona w 1594 r. (nie posiadająca wykształconego układu przestrzennego), Ptusza – której początki sięgają XV w. i związane są z kuźnią żelaza założoną przez Stanisława Górkę starostę ujsko – pilskiego, Osówka – wieś owalnicowa, wzmiankowana w XVI w., której przywilej lokacyjny potwierdzono w 1618 r., Sokolna – wzmiankowana w 1613 r. (owalnica) oraz Węgierce – wieś powstała w XVII w. W gminie Zakrzewo najstarsze układy ruralistyczne pochodzą z XV w.: Głomsk i Zakrzewo (owalnice) oraz Stara Wiśniewka (wielodrożnica). W XVI w. zostało założone Śmiardowo Żłotowskie (ulicówka), w XVII w. Wersk (o pierwotnym planie zbliżonym do owalnicy), w XVIII w. Kujan, na początku XIX w. – Czernice, Drożyska Małe, Drożyska Średnie, Drożyska Wielkie, Ługi oraz Nowa Wiśniewka (ulicówki). W gminie Żłotów najstarsze wsie to Kamień powstały w XIII w. (pierwotnie owalnica), Kleszczyna – wieś na średniowiecznym szlaku handlowym z Wielkopolski do morza, która istniała już w 1260 r., Bługowo - wzmiankowane w 1339 r. i Wąsosz – wzmiankowany w 1400 r. W XV w. w źródłach historycznych pojawia się Święta (pierwotnie ulicówka, obecnie wielodrożnica), Sławianowo, Radawnica (dwuulicówka), Buntowo, Błękwit, Górzna (wielodrożnica), w XVI w. Stawnica (ulicówka) oraz Skic jako wieś (folwark istniał tu już w 1490 r.), w XVII w. Klukowo. Zalesie zostało założone przed 1500 r., Krzywa Wieś w XVII w, Międzybłocie w 2 poł. XIX w.

Liczną i ciekawą grupę zabytków stanowią kościoły i kaplice. W ewidencji zabytków znajduje się 59 obiektów, z czego 43 wpisane są do rejestru zabytków. Najcenniejsze przykłady architektury sakralnej na terenie powiatu żłotowskiego o znaczeniu ponadlokalnym to barokowe świątynie murowane: kościół katolicki parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Żłotowie wzniesiony w latach 1660 – 1664 z fundacji Andrzeja Karola Grudzińskiego oraz kościół katolicki parafialny p.w. św. Anny w Krajence powstały z inicjatywy Anny Sułkowskiej poprzez przebudowę zachodniego skrzydła XV- wiecznego zamku.

Istotną grupę obiektów sakralnych stanowią świątynie drewniane, zbudowane na przestrzeni XVI – XIX stulecia, których na terenie powiatu jest 13. Najstarszą z nich jest kościół ewangelicki, ob. katolicki filialny w Brokęcinie gm. Okonek, datowany na koniec XVI w., wzniesiony w konstrukcji wieńcowej. Metrykę XVII – wieczną mają kościoły:

katolicki w Starej Wiśniewce gm. Zakrzewo (1647 r., przebudowany pod koniec XVII w. i ok. połowy XVIII w.) konstrukcji zrębowej i sumikowo – łątkowej oraz kościół poewangelicki w Pieciewie gm. Tarnówka (1664 r., przebudowany w 1800 r.) konstrukcji ryglowej obecnie oszalowany na zewnątrz deskami. Pozostałe świątynie drewniane to obiekty wybudowane w XVIII i XIX w., konstrukcji ryglowej z wypełnieniem większości ceglanym i otynkowanym: kościoły katolickie w Wielkim Buczku gm. Lipka (l. 1729 – 1734) i Sławianowie gm. Złotów (1806 r.) oraz poewangelickie w Batorowie gm. Lipka (l. 1783 – 1786), Tarnówce (1773 r.), Osówce gm. Tarnówka (1798 r.), Lotyniu gm. Okonek (1734 r.), Węgorzewie gm. Okonek (1791 r.), Pniewie gm. Okonek (1842) oraz kościoły konstrukcji ryglowej z wypełnieniem ceglanym nieotynkowanym – w Kamieniu gm. Złotów (1803 r.) i Kleszczynie gm. Złotów (l. 1876 – 1879). Świątynia w Starej Wiśniewce z barokowymi polichromiami pokrywającymi w całości stropy i ściany jej wnętrza jest jednym z najcenniejszych zabytków Wielkopolski.

Na uwagę zasługują również kościoły wzniesione w 1 połowie XIX w. w formach późnego klasycyzmu berlińskiego tzw. *rundbogenstil*: kościół poewangelicki, ob. katolicki filialny p.w. św. Stanisława Kostki w Złotowie wzniesiony w l. 1829 – 1831 w nawiązaniu do projektów wzorcowych opracowanych przez znanego niemieckiego architekta Karla Friedricha Schinkla, według których w ówczesnym czasie zbudowano wiele świątyń protestanckich w Niemczech, kościół poewangelicki w Krajence z l. 1846 – 1847 oraz kościół katolicki w Sypniewie gm. Jastrowie z l. 1835 – 1836, reprezentujący oszczędną i skromniejszą wersję tegoż stylu. Cennym obiektem jest również kościół parafialny w Zakrzewie wybudowany w l. 1839 – 1849 w stylu neoromańskim z granitu łamanego i cegły, rozbudowany w 1911 i 1922 r.

Kolejną grupę kościołów stanowią obiekty murowane wybudowane w 2 poł. XIX i na początku XX w. reprezentujące historyczne budownictwo sakralne czerpiące wzory z architektury romańskiej i gotyckiej: kościoły katolickie - p.w. Świętej Trójcy w Głubczynie gm. Krajenka (1869 – 1871 r.), p.w. św. Barbary w Radawnicy gm. Złotów (1887 – 1888 r.), p.w. św. Jakuba w Bługowie gm. Złotów (1864 – 1869) i kościół p.w. św. Rocha w Złotowie (1904 r.) oraz liczne świątynie poewangelickie, np. p.w. NMP Królowej Polski w Jastrowiu (1880 – 1882 r.), p.w. Chrystusa Króla w Brzeźnicy gm. Jastrowie (1910 r.), w Sokolnej gm. Tarnówka (1896 – 1897 r.), w Okonku (1854 – 1855), Łomczewie (1874 – 1875 r.), Lędyczku (1882 – 1883 r.), Ciosańcu (1872 – 1874 r.) - gm. Okonek, w Krzywej Wsi gm. Złotów (1913 – 1914 r.). Są to najczęściej budynki murowane z cegły ceramicznej, z centralnie lub bocznie usytuowaną wieżą, otworami okiennymi zamkniętymi ostrołukowo lub półkoliście i neoromańskim lub neogotyckim detalem architektonicznym.

Wyróżniającym się obiektem architektury sakralnej jest neobarokowa świątynia parafialna p.w. św. Michała Archaniola w Jastrowiu z 1913 r. Okazała budowla murowana i otynkowana nakryta jest wysokim dachem dwuspadowym, posiada trójbocznie zamknięte prezbiterium, usytuowaną po boku nawy wieżę zwieńczoną iglicowym hełmem, szczyt zachodni ujęty spływami oraz elewacje artykułowane owalnymi i zamkniętymi półkoliście otworami okiennymi.

Na uwagę zasługuje również kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Lipce wzniesiony w l. 30-tych XX w. – będący przykładem sakralnej architektury modernistycznej.

Często w zabytkowych zespołach kościelnych znajdują się plebanie i pastorówki oraz drewniane dzwonnice (np. Głubczyn, Piecwo, Osówka, Stara Wiśniewka, Batorowo, Wielki Buczek, Kleszczyna, Kamień, Sławianowo).

Na terenie powiatu złotowskiego zachowało się kilka pałaców: w Złotowie przy ul. Jastrowskiej 14 (XVIII/XIX w.), Krajence (ok. 1825 r.), Maryńcu gm. Krajenka (XIX/XX w.), Radawnicy (ok. 1775 r.), Debrznie Wsi (k. XIX w.) i Scholastykowie

gm. Lipka (1914 r.). Do najstarszych należy pałac w Radawnicy wzniesiony ok. 1775 r. w stylu klasycystycznym przez rodzinę von der Osten - Sacken, przebudowany ok. XIX w. z zastosowaniem form neogotyckich. Klasycystycznymi budynkami są pałace w Złotowie i Krajence. Pałac w Debrznie Wsi jest okazałą rezydencją reprezentującą stylistykę eklektyczną.

Charakterystycznymi elementami krajobrazu kulturowego powiatu są zespoły folwarczne i dworsko – folwarczne. Jest ich ponad 50, najczęściej w gminach Złotów i Okonek. Na uwagę zasługują również występujące na tym obszarze obiekty architektury gospodarczej i przemysłowej: wiatrak holender w Dzierżążenku gm. Złotów (1905 r.), spichlerze (w tym trzy w Złotowie – z 1780 r., k. XIX w. oraz pocz. XX w.), gorzelnie (w Brokocinie i Lotyniu gm. Okonek, Pomiarkach gm. Tarnówka, Potulicach gm. Lipka, Radawnicy i Skicu gm. Złotów, Starej Wiśniewce gm. Zakrzewo), młyny (m. in. w Krajence, Wąsoszkach i Skórcie gm. Krajenka, Lubnicy i Okonku, Jastrowiu, Tarnowskim Młynie gm. Tarnówka, Lipce i Trudnej, Błękwicze, Radawnicy, Stawnicy, Wąsoszu i Świętej gm. Złotów, Czernicach gm. Zakrzewo), zespół zakładu wodociągów miejskich w Złotowie z wieżą ciśnień (1912 r.), elektrownie wodne „Podgaje”, „Jastrowie” i „Ptusza” zbudowane w l. 1927 – 1930 na rzece Gwdzie oraz zespoły dworców kolejowych (w Krajence, Złotowie, Zakrzewie i Lipce – na trasie historycznej Pruskiej Kolei Wschodniej oraz w Jastrowiu).

Na terenie powiatu zachowały się trzy ratusze w Jastrowiu, Okonku i Złotowie, z których najstarszy to tzw. „Kamienny Dom” w Jastrowiu (datowany na l. 1590 – 1612, przebudowany w XIX i XX w.). W grupie zabytkowych obiektów użyteczności publicznej znajdują się również szkoły, kilka budynków pocztowych i sądowych oraz szpital (w Złotowie). Najstarsze obiekty mieszkalne są nielicznie zachowane i pochodzą z XVIII i I poł. XIX w. To domy konstrukcji szkieletowej, m. in. w Złotowie przy ul. Wojska Polskiego 2a (ob. Muzeum Ziemi Żłotowskiej) z I poł. XVIII w. i dom podcieniowy w Kiełpinie również datowany na XVIII w. oraz domy murowane, m. in. dom sołtysa w Starej Wiśniewce z I poł. XIX w. Pozostała zabytkowa zabudowa mieszkalna powstała w większości na przestrzeni 2 poł. XIX w. i I poł. XX w. Reprezentują ją najczęściej murowane domy kalenicowe jednokondygnacyjne, czasem z facjatami, nakryte dachami dwuspadowymi oraz kamienice ze skromnym detalem architektonicznym w formie gzymsów i opasek okiennych lub bogatszym – utrzymanym w stylistyce eklektyzmu, historyzmu czy secesji. Wyróżniającą się grupę stanowią budynki z dwudziestolecia międzywojennego, noszące cechy architektury modernistycznej.

Obiektami związanymi z historią ziemi żłotowskiej w dwudziestolecu międzywojennym są Domy Polskie w Złotowie i Zakrzewie – ośrodki krzewienia polskości na ziemi żłotowskiej, związane z V Dzielnicą Związku Polaków w Niemczech i osobą prezesa Związku i proboszcza parafii w Zakrzewie ks. dra Bolesława Domańskiego oraz budynki straży granicznej w Głubczynie gm. Krajenka, Wersku gm. Zakrzewo i Starym Dzierżążnie gm. Złotów. Dom Polski w Złotowie wzniesiony w l. 1906 – 1907 jako budynek mieszkalny, został przejęty w 1929 r. przez Polsko – Katolickie Towarzystwo Szkolne i Związek Polaków w Niemczech. Elewację frontową obiektu pokrywa bogata secesyjna dekoracja sztukatorska o motywach roślinnych, zoomorficznych i geometrycznych.

Dużą grupę zabytków nieruchomości stanowią również cmentarze. Na terenie powiatu zewidencjonowanych jest 158 cmentarzy, w tym ok. 105 cmentarzy ewangelickich, ok. 45 katolickich, 5 żydowskich (Jastrowie, Złotów, Krajenka, Lędyczek, Debrzno Wieś), 2 rodowe (Wąsosz, gm. Złotów i Skoki, gm. Okonek), 1 epidemiczny (Skic, gm. Złotów) i 1 wojenny (Złotów); 29 z ww. cmentarzy znajduje się w rejestrze zabytków.

Na terenie powiatu znajdują się również parki zlokalizowane głównie przy pałacach i dworach. Wyjątkiem jest park wypoczynkowy w Trzebieszkach gm. Jastrowie - założony na początku XX w., park wiejski w Międzybłociu gm. Złotów - założony pod koniec XIX w.

z inicjatywy przedsiębiorcy złotowskiego Friedricha Iwańskiego, który wybudował we wsi również warsztat prefabrykatów cementowych i wytwórnię papy oraz Zwierzyniec w Żłotowie - park zagospodarowany w 1822 r. przez pruskiego architekta krajobrazu Petera Josepha Lennego, stanowiący pierwotnie ogrodzony teren łowiecki należący do ówczesnych właścicieli Żłotowa Hohenzollernów, udostępniony w l. 60. lub 70. XIX w. mieszkańcom miasta.

5.2.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków - wykaz

lp.	miejsowość	obiekt	datowanie	nr rejestru zabytków i data wpisu
gmina Jastrowie				
1	Budy	kościół rzymskokatolicki filialny p.w. św. Jana Chrzciciela	1858 r.	562/Wlkp/A decyzja z dnia 04.12.2007 r.
2	Budy	cmentarz przy kościele rzymskokatolickim filialnym p.w. św. Jana Chrzciciela		562/Wlkp/A decyzja z dnia 04.12.2007 r.
3	Brzeźnica	kościół rzymskokatolicki filialny p.w. śś. Piotra i Pawła	1650 r., 1847 r.	356 decyzja z dnia 29.08.1961 r.
4	Brzeźnica	cmentarz przy kościele rzymskokatolickim filialnym p.w. śś. Piotra i Pawła	1847 r.	A-704 decyzja z dnia 17.05.1990 r.
5	Brzeźnica	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Chrystusa Króla	1910 r.	1072/Wlkp/A decyzja z dnia 27.06.2019 r.
6	Jastrowie	układ urbanistyczny	XVI – XX w.	684/Wlkp/A decyzja z dnia 15.07.2008 r.
7	Jastrowie	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. NMP Królowej Polski	l. 1880 - 1882	A – 791 decyzja z dnia 14.05.1997 r.
8	Jastrowie	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Michała Archanioła	1913 r.	210/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
9	Jastrowie	plebania w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła ul. Poznańska 44	1870 r.	210/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
10	Jastrowie	katolicki dom spotkań w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła ul. Poznańska 45	pocz. XX w.	210/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
11	Jastrowie	cmentarz w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła	1903 r.	210/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
12	Jastrowie	ogrodzenie z bramami w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła	pocz. XX w.	210/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO NA LATA 2020 – 2023

13	Jastrowie	dom ul. Konopnickiej 71	kon. XVIII w. odbudowany w l. 1992-1994	58 decyzja z dnia 08.11.1954 r.
14	Jastrowie	ratusz „Kamienny Dom” ul. Wojska Polskiego 11	ok. 1590–1612 r. przebudowany 1810 r., 1866 r., 1933 r.	59 decyzja z dnia 18.10.1954 r.
15	Jastrowie	cmentarz ewangelicki ul. Cmentarna	2 poł. XIX w.	A-616 decyzja z dnia 25.07.1989 r.
16	Jastrowie	cmentarz żydowski ul. Kilińszczaków	XVIII w.	A-536 decyzja z dnia 08.08.1986 r.
17	Samborsko	cmentarz przykościelny ewangelicki, ob. rzymskokatolicki	1882 r.	A-699 decyzja z dnia 08.05.1990 r.
18	Samborsko	cmentarz ewangelicki	1880 r.	A-698 decyzja z dnia 08.05.1990 r.
19	Sypniewo	kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP	1835 – 1836 r.	A-355 decyzja z dnia 29.08.1961 r.
20	Sypniewo	dom ul. Mickiewicza 58	ok. poł. XIX w.	A-613 decyzja z dnia 30.08.1966 r.
21	Sypniewo	cmentarz katolicki	poł. XIX w.	A-697 decyzja z dnia 08.05.1990 r.
22	Trzebieszki	park wypoczynkowy	pocz. XX w.	A-414 decyzja z dnia 12.03.1982 r.
gmina Krajenka				
1	Głubczyn	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Świętej Trójcy	l. 1869 - 1871	160/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2004 r.
2	Głubczyn	dzwonnica w zespole kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy	XIX/XX w.	160/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2004 r.
3	Głubczyn	kostnica w zespole kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy	2 poł. XIX w.	160/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2004 r.
4	Głubczyn	cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy	XIX w.	160/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2004 r.
5	Krajenka	układ urbanistyczny	XIII – 1 poł. XX w.	680/Wlkp/A decyzja z dnia 19.06.2008 r.
6	Krajenka	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Anny	XV w., ok. 1774 r.	182 decyzja z dnia 02.04.1959 r.

7	Krajenka	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pomocniczy p.w. św. Józefa	1846 – 1847 r.	650/Wlkp/A decyzja z dnia 28.12.1992 r.
8	Krajenka	zespół pałacowo – parkowy - pałac - park	pałac ok. 1825 r. park XVIII/XIX w.	502 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
9	Krajenka	młyn	XIX/XX w.	895/Wlkp/A decyzja z dnia 04.06.2013 r.
10	Krajenka	dom młynarza (ob. budynek mieszkalno – administracyjno -gospodarczy) w zespole młyna	2 poł. XIX w.	895/Wlkp/A decyzja z dnia 04.06.2013 r.
11	Maryniec	pałac w zespole pałacowo - parkowym	XIX/XX w.	A-447 decyzja z dnia 26.09.1983 r.
12	Maryniec	park w zespole pałacowo - parkowym	XIX/XX w.	A-447 decyzja z dnia 26.09.1983 r.
gmina Lipka				
1	Batorowo	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Dobrego Pasterza	l. 1783 - 1786	178 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
2	Debrzno Wieś	kaplica, ob. kościół rzymskokatolicki filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP	1901 – 1903 r.	A-384 decyzja z dnia 13.01.1981 r.
3	Debrzno Wieś	cmentarz żydowski	poł. XVIII w.	A-496 decyzja z dnia 16.12.1983 r.
4	Debrzno Wieś	pałac w zespole pałacowo - parkowym	k. XIX w.	A-383 decyzja z dnia 13.01.1981 r.
5	Debrzno Wieś	park w zespole pałacowo - parkowym	k. XIX w.	A-383 decyzja z dnia 13.01.1981 r.
6	Kiełpin	dom podcieniowy nr 32 (ob. nr 35)	XVIII w.	181 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
7	Lipka	park dworski	2 poł. XIX w.	A-466 decyzja z dnia 14.10.1983 r.
8	Mały Buczek	park dworski	1 poł. XVIII w.	A-465 decyzja z dnia 12.10.1983 r.
9	Potulice	park pałacowy	1 poł. XIX w.	A-421 decyzja z dnia 12.03.1982 r.
10	Scholastykowo	park pałacowy	2 poł. XIX w.	A-464 decyzja z dnia 12.10.1983 r.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ŻŁOTOWSKIEGO NA LATA 2020 – 2023

11	Wielki Buczek	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Świętej Trójcy	I. 1729 - 1734	A-179 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
12	Wielki Buczek	dzwonnica	1739 r.	A-179 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
gmina Okonek				
1	Borucino	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Wniebowzięcia NMP z terenem przykościelnym	1908 r. 1983 r.	438/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2006 r.
2	Brokęcino	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. św. Kazimierza	k. XVI w.	648/Wlkp/A decyzja z dnia 04.12.1954 r.
3	Brokęcino	cmentarz przy kościele ewangelickim, ob. rzymskokatolickim filialnym p.w. św. Kazimierza	k. XVI w.	648/Wlkp/A decyzja z dnia 04.12.1954 r.
4	Chwalimie	kaplica ewangelicka, ob. kościół rzymskokatolicki filialny p.w. św. Stanisława BiM	ok. 1868 r.	835/Wlkp/A decyzja z dnia 18.05.2011 r.
5	Chwalimie	cmentarz ewangelicki w zespole kaplicy ewangelickiej, ob. kościoła filialnego p.w. św. Stanisława BiM	XIX w.	835/Wlkp/A decyzja z dnia 18.05.2011 r.
6	Chwalimie	dzwonnica w zespole kaplicy ewangelickiej, ob. kościoła filialnego p.w. św. Stanisława BiM	k. XIX w.	835/Wlkp/A decyzja z dnia 18.05.2011 r.
7	Ciosaniec	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Wniebowzięcia NMP z terenem przykościelnym	I. 1872 - 1874	561/Wlkp/A decyzja z dnia 30.11.2007 r.
8	Glinki Mokre	kaplica ewangelicka, ob. kościół rzymskokatolicki filialny p.w. MB Królowej Polski	1895 r.	836/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2011 r.
9	Glinki Mokre	cmentarz ewangelicki w zespole kaplicy ewangelickiej, ob. kościoła p.w. MB Królowej Polski	1895 r.	836/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2011 r.
10	Lędyczek	układ urbanistyczny	XVI – XX w.	683/Wlkp/A decyzja z dnia 15.07.2008 r.
11	Lędyczek	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. śś. Apostołów Piotra i Pawła z terenem przykościelnym	1882 – 1883 r.	834/Wlkp/A decyzja z dnia 31.03.2011 r.
12	Lotyń	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	1734 r.	81 decyzja z dnia 25.05.1959 r.

13	Lubnica	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. MB Częstochowskiej	k. XVIII w. rekonstruowany 1976 r.	444 decyzja z dnia 19.03.1965 r.
14	Łomczewo	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	1874 – 1875 r.	811/Wlkp/A decyzja z dnia 16.08.2010 r.
15	Łomczewo	cmentarz przykościelny w zespole kościoła p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	2 poł. XIX w.	811/Wlkp/A decyzja z dnia 16.08.2010 r.
16	Łomczewo	cmentarz ewangelicki w zespole kościoła p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	1875 r.	811/Wlkp/A decyzja z dnia 16.08.2010 r.
17	Okonek	układ urbanistyczny	XVIII – XX w.	682/Wlkp/A decyzja z dnia 01.07.2008 r.
18	Okonek	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. NMP od Wykupu Niewolników	1854 – 1855 r.	810/Wlkp/A decyzja z dnia 10.08.2010 r.
19	Okonek	cmentarz przykościelny w zespole kościoła p.w. NMP od Wykupu Niewolników	poł. XIX w.	810/Wlkp/A decyzja z dnia 10.08.2010 r.
20	Okonek	budynek sądu i ratusza ul. Niepodległości 53	1883 r.	812/Wlkp/A decyzja z dnia 17.08.2010 r.
21	Okonek	Wieża Bismarcka, ob. Wieża Teclawa	l. 1908 - 1912	869/Wlkp/A decyzja z dnia 10.10.2012 r.
22	Pniewo	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	1842 r.	70/Wlkp/A decyzja z dnia 21.11.2001 r.
23	Pniewo	cmentarz przy kościele p.w. św. Jana Chrzciciela	1842 r.	70/Wlkp/A decyzja z dnia 21.11.2001 r.
24	Węgorzewo	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. św. Stanisława Biskupa	1791 r.	649/Wlkp/A decyzja z dnia 09.05.1961 r.
gmina Tarnówka				
1	Bartoszkowo	park dworski	1 poł. XIX w.	A-420 decyzja z dnia 12.03.1982 r.
2	Osówka	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Świętej Rodziny	1798 r.	183 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
3	Osówka	cmentarz ewangelicki przykościelny, ob. katolicki	k. XVIII w.	A-655 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
4	Piecewo	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. NSPJ	1664 r., 1800 r.	184 decyzja z dnia 02.04.1959 r.

5	Piecewo	cmentarz ewangelicki przykościelny, ob. katolicki	pocz. XIX w.	A-658 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
6	Plytnica	cmentarz ewangelicki przykościelny, ob. katolicki	1859 r.	A-701 decyzja z dnia 17.05.1990 r.
7	Plytnica	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	A-660 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
8	Sokolna	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	1896 – 1897 r.	A-563 decyzja z dnia 06.12.2007 r.
9	Sokolna	cmentarz ewangelicki przy kościele p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	k. XIX w.	A-563 decyzja z dnia 06.12.2007 r.
10	Sokolna	cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.	A-659 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
11	Tarnówka	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki parafialny p.w. Nawiedzenia NMP	1773 r.	185 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
12	Tarnówka	cmentarz ewangelicki przykościelny, ob. katolicki	XVI – XVIII w.	A – 656 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
13	Tarnówka	cmentarz ewangelicki	1 poł. XIX w.	A – 657 decyzja z dnia 08.01.1990 r.
gmina Zakrzewo				
1	Drożyska Wielkie	kościół ewangelicki z terenem przykościelnym	1907 – 1908 r.	176/Wlkp/A decyzja z dnia 02.06.2004 r.
2	Głomsk	kościół rzymskokatolicki filialny p.w. św. Michała Archanioła	1857 r.	A-757 decyzja z dnia 20.06.1994 r.
3	Kujan	park dworski	2 poł. XIX w.	A-519 decyzja z dnia 22.04.1985 r.
4	Stara Wiśniewka	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Marcina Biskupa	1647 r., k. XVII W., ok. poł. XVIII w.	636/Wlkp/A decyzja z dnia 02.04.1959 r.
5	Stara Wiśniewka	dzwonnica	XVIII w.	636/Wlkp/A decyzja z dnia 02.04.1959 r.
6	Stara Wiśniewka	cmentarz przykościelny	XVII w.	636/Wlkp/A decyzja z dnia 02.04.1959 r.
7	Stara Wiśniewka	dom nr 22	1 poł. XIX w.	633/Wlkp/A decyzja z dnia 30.08.1966 r.

8	Zakrzewo	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Marii Magdaleny	l. 1839-1841, 1911 r., 1922 r.	634/Wlkp/A decyzja z dnia 12.11.1992 r.
9	Zakrzewo	Dom Polski	1935 r.	635/Wlkp/A decyzja z dnia 18.12.1995 r.
gmina Złotów				
1	Bługowo	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Jakuba z terenem przykościelnym	l. 1864 - 1869	177/Wlkp/A decyzja z dnia 04.06.2004 r.
2	Buntowo	park dworski	2 poł. XIX w.	A – 518 decyzja z dnia 22.04.1985 r.
3	Dzierżążenka	wiatrak holender	1905 r.	122 decyzja z dnia 04.11.1956 r.
4	Grodno	dwór w zespole dworsko - parkowym	poł. XIX w.	211/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
5	Grodno	kuźnia w zespole dworsko - parkowym	k. XIX w.	211/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
6	Grodno	park w zespole dworsko - parkowym	poł. XIX w.	211/Wlkp/A decyzja z dnia 14.12.2004 r.
7	Kamień	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. św. Małgorzaty	1803 r.	175/Wlkp/A decyzja z dnia 02.04.1959 r.
8	Kamień	dzwonnica w zespole kościoła p.w. św. Małgorzaty	1 poł. XIX w.	175/Wlkp/A decyzja z dnia 31.05.2004 r.
9	Kamień	cmentarz przykościelny w zespole kościoła p.w. św. Małgorzaty	1803 r.	175/Wlkp/A decyzja z dnia 31.05.2004 r.
10	Kleszczyna	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. Chrystusa Króla	1876 – 1879 r.	501 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
11	Krzywa Wieś	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki filialny p.w. św. Małgorzaty z kamiennym ogrodzeniem i otoczeniem (teren przykościelny)	1913 – 1914 r.	987/Wlkp/A decyzja z dnia 18.04.2016 r.
12	Nowy Dwór	park dworski	2 poł. XIX w.	A–418 decyzja z dnia 12.03.1982 r.
13	Radawnica	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Barbary	1887 – 1888 r.	515/Wlkp/A decyzja z dnia 05.06.2007 r.
14	Radawnica	cmentarz przykościelny przy kościele p.w. św. Barbary	2 poł. XIX w.	515/Wlkp/A decyzja z dnia 05.06.2007 r.

15	Radawnica	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pomocniczy p.w. św. Stanisława Kostki z terenem przykościelnym	1927 – 1928 r.	516/Wlkp/A decyzja z dnia 05.06.2007 r.
16	Radawnica	pałac w zespole pałacowo - parkowym	ok. 1775 r. poł. XIX w.	503 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
17	Radawnica	park w zespole pałacowo - parkowym	XVIII – XIX w.	503 decyzja z dnia 25.11.1965 r. oraz A-419 decyzja z dnia 12.03.1982 r.
18	Skic	park dworski	2 poł. XIX w.	A-520 decyzja z dnia 22.04.1985 r.
19	Sławianowo	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Jakuba Apostoła	1806 r.	186 decyzja z dnia 02.04.1959 r.
20	Sławianowo	park dworski	2 poł. XIX w.	A-521 decyzja z dnia 22.04.1985 r.
21	Stawnica	park dworski	3 ćw. XIX w.	A- 460 decyzja z dnia 11.10.1983 r.
miasto Złotów				
1	Złotów	układ urbanistyczny		505 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
2	Złotów	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	l. 1660 - 1664	661/Wlkp/A decyzja z dnia 29.08.1953 r.
3	Złotów	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Rocha	1904 r.	299/Wlkp/A decyzja z dnia 19.04.2006 r.
4	Złotów	cmentarz przy kościele rzymskokatolickim parafialnym p.w. św. Rocha	XVIII/XIX w.	299/Wlkp/A decyzja z dnia 19.04.2006 r.
5	Złotów	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pomocniczy p.w. św. Stanisława Kostki	l. 1829 - 1830	669/Wlkp/A decyzja z dnia 02.04.1959 r.
6	Złotów	kaplica cmentarna ewangelicka	1906 r.	1036/Wlkp/A decyzja z dnia 04.12.2017 r.
7	Złotów	pałac w zespole pałacowo – parkowym ul. Jastrowska 14	XVIII/XIX w.	504 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
8	Złotów	park w zespole pałacowo – parkowym ul. Jastrowska 14	XVIII w.	A-461 decyzja z dnia 12.10.1983 r.

9	Złotów	Starostwo Powiatowe al. Piasta 32	1911 r.	A-672 decyzja z dnia 26.03.1990 r.
10	Złotów	Dom Polski	1906 r.	A-802 decyzja z dnia 16.12.1998 r.
11	Złotów	dom szachulcowy – szczytowy, ob. Muzeum Ziemi Złotowskiej ul. Wojska Polskiego 2a	1 poł. XVIII w.	663/Wlkp/A decyzja z dnia 25.11.1965 r.
12	Złotów	dom szachulcowy – szczytowy ul. Kościelna 3	XVIII/XIX w. odbudowany w l. 80-tych XX w.	662/Wlkp/A decyzja z dnia 11.10.1985 r.
13	Złotów	dom szachulcowy – szczytowy ul. Kościelna 5	1 poł. XIX w. odbudowany w l. 80-tych XX w.	666/Wlkp/A decyzja z dnia 11.03.1985 r.
14	Złotów	dom szachulcowy – kalenicowy ul. Obrońców Warszawy 31	1829 r. odbudowany w l. 80-tych XX w.	664/Wlkp/A decyzja z dnia 26.03.1985 r.
15	Złotów	dom w zespole folwarcznym ul. Dwór Złotowski 11	poł. XIX w.	665/Wlkp/A decyzja z dnia 25.11.1965 r.
16	Złotów	zespół zakładu wodociągów: - wieża ciśnień - stacja wodociągowa z agregatorem i przepompownią - budynek mieszkalny ul. Wodociągowa 1	1912 r.	A-765 decyzja z dnia 10.10.1995 r.
17	Złotów	spichlerz kamienny ul. Paderewskiego 13/14	1780 r.	507 decyzja z dnia 25.11.1965 r.
18	Złotów	spichlerz szachulcowy ul. Kościelna 2b	k. XIX w.	A-803 decyzja z dnia 20.12.1998 r.
18	Złotów	chałupa podcieniowa przeniesiona ze wsi Święta (nr 98) na terenie „Zagrody Krajeńskiej”	z ok. 1800 r. A – 44/188 decyzja z dnia 02.04.1959 r.	188 decyzja z dnia 02.04.1959 r.

Wszelkie prace prowadzone przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków – budynkach, cmentarzach, terenach założeń parkowych oraz obszarach historycznych układów urbanistycznych - wymagają uzyskania stosownego pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

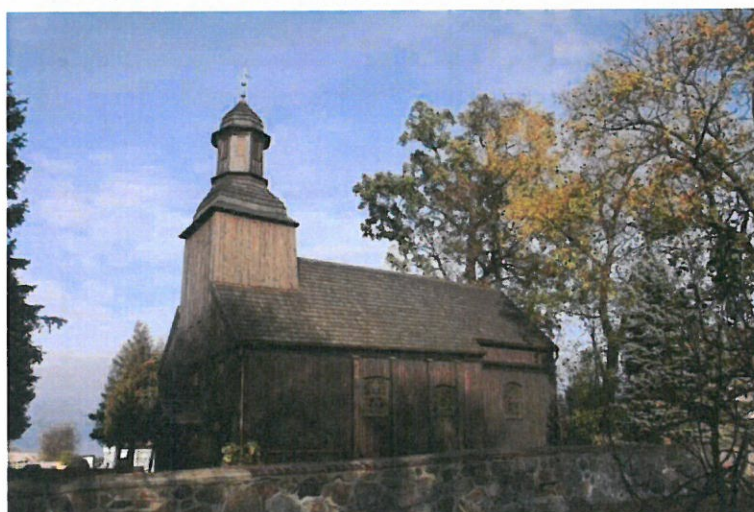
Żłotów, kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP, 1660 – 1664 r.

Krajenka, kościół parafialny p.w. św. Anny, ok. 1775 r., XV w.

Brokęcino, kościół filialny p.w. św. Kazimierza, k. XVI w.

Stara Wiśniewka, kościół parafialny p.w. św. Marcina, 1647 r., k. XVII w., ok. poł. XVIII w.

Brzeźnica, kościół filialny p.w. śś. Piotra i Pawła, 1650 r., 1847 r.

Lotyń, kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP, 1734 r.

Batorowo, kościół filialny p.w. Dobrego Pasterza, 1783 – 1786 r.

Wielki Buczek, kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy, 1729 – 1734 r.

Tarnówka, kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP, 1773 r.

Sławianowo, kościół parafialny p.w. św. Jakuba, 1806 r.

Pniewo, kościół parafialny p.w. św. Chrzyciela, 1804 r.

Jastrowie, ratusz „Kamienny Dom”, ok. 1590–1612 r., przebudowany 1810 r., 1866 r., 1933 r.

Żłotów, kościół pomocniczy p.w. św. Stanisława Kostki, 1829 – 1830 r.

Zakrzewo, kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny, 1839-1841 r., 1911 r., 1922 r.

Okonek, kościół parafialny p.w. NMP od Wykupu Niewolników, 1854 – 1855 r.

Jastrowie, kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła, 1913 r.

5.2.3. Zabytki nieruchome niewpisane do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome, zarówno wpisane do rejestru zabytków jak i pozostałe, ujmowane są w wojewódzkiej oraz w gminnej ewidencji zabytków, która jest podstawą do stworzenia gminnego programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami) gminną ewidencję zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ujęcie obiektu w gminnej ewidencji zabytków nie jest formą prawnej ochrony zabytków. Jednakże dla obiektu znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków istnieje obowiązek uzgodnienia przez właściwy organ architektoniczno - budowlany z organem ochrony zabytków decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy - zgodnie art. 53 i 60 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 ze zmianami) oraz uzgodnienia pozwolenia na budowę i rozbiórkę - zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1186 ze zmianami).

Wszystkie gminy powiatu złotowskiego posiadają gminne ewidencje zabytków.

5.3. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome znajdujące się na terenie powiatu złotowskiego stanowią przede wszystkim wyposażenie kościołów. Wyjątkiem jest zespół witraży w budynku Starostwa Powiatowego w Złotowie. Stosunkowo dużą grupę zabytków ruchomych tworzą obiekty o metryce XVII i XVIII – wiecznej, reprezentujące różne fazy stylowe baroku, a także poprzedzający barok późny renesans i następujące po nim rokoko. Najcenniejsze wyposażenie posiada kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP w Złotowie, kościół parafialny p.w. św. Anny w Krajence, kościół p.w. śś. Piotra i Pawła w Brzeźnicy oraz kościoły w Wielkim Buczku, Brokęcynie, Pniewie i Starej Wiśniewce. Na szczególną uwagę zasługują odkryte w 2009 r. barokowe malowidła we wnętrzu świątyni w Starej Wiśniewce, zespół witraży z końca XVI w. w Pniewie oraz ołtarz w Wielkim Buczku z obrazem „Koronacja Najświętszej Marii Panny” autorstwa malarza gdańskiego Hermana Hana. Na tle zachowanego na terenie powiatu zasobu zabytków ruchomych wyróżnia się również stylistycznie jednorodne neogotyckie wyposażenie kościołów św. Rocha w Złotowie i w Radawnicy oraz neobarokowe wyposażenie kościoła p.w. św. Michała Archanioła w Jastrowiu.

Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków:

1. **Jastrowie**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Michała Archanioła, wpisany do rejestru zabytków pod numerem 447/Wlkp/B decyzjami z dnia 18.04.1973 r. i 30.06.2016 r.
Zespół zabytków obejmuje elementy barokowe, neobarokowe i eklektyczne powstałe w XVIII, XIX i na pocz. XX w., m.in. ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambonę, chrzcielnicę, prospekt organowy, konfesjonały, ławki, polichromię stropu, rzeźby, obrazy, stolarkę drzwiową.

2. **Jastrowie**, wyposażenie kościoła parafialnego p.w. NMP Królowej Polski wpisane do rejestru zabytków pod numerem 332/Wlkp/B decyzją z dnia 20.04.1973 r. - barokowy krucyfiks i zabytki rzemiosła artystycznego.
3. **Brzeźnica**, gm. Jastrowie, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Piotra i Pawła, wpisany do rejestru zabytków pod numerem 330/Wlkp/B decyzją z dnia 05.06.1970 r. Zespół obejmuje obiekty XVII, XVIII i XIX – wieczne: ołtarz główny w rzeźbami i obrazem, ambonę, feretron, dzwon.
4. **Krajenka**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Anny wpisany do rejestru zabytków pod numerem 103/Wlkp/B decyzją z dnia 14.09.2007 r. Zabytki powstałe od XVII w. do lat 20-tych XX w., wśród których znajdują się późnobarokowe murowane ołtarze z czasów budowy świątyni, a także ambona, dwie chrzcielnice, prospekt organowy, obrazy, rzeźby, zespół witraży i neobarokowa polichromia sklepienia z lat 20-tych XX w.
5. **Głubczyn**, gm. Krajenka, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy wpisany do rejestru zabytków pod numerem 385/Wlkp/B decyzjami z dnia 18.11.1983 r. i 09.02.2015 r. Zespół obejmuje barokowe ołtarze wraz z obrazami i rzeźbami, prospekt organowy, krucyfiksy, eklektyczną ambonę i chrzcielnicę oraz namalowane w l. 20-tych XX w. polichromie figuralne i ornamentalne na ścianach i stropie nawy oraz na sklepieniu prezbiterium.
6. **Batorowo**, gm. Lipka, wyposażenie kościoła filialnego p.w. Chrystusa Króla wpisane do rejestru zabytków pod numerem 193/Wlkp/B decyzją z dnia 18.02.2011 r. – rokokowy ołtarz, ambona i krucyfiks.
7. **Wielki Buczek**, gm. Lipka, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy wpisany do rejestru zabytków pod numerem 331/Wlkp/B decyzjami z dnia 09.07.1965 r. i 25.04.1973 r. Zespół obejmuje zabytki powstałe na przestrzeni XVII – XX w., wśród których wyróżnia się wczesnobarokowy ołtarz boczny z obrazem „Koronacja NMP” autorstwa Hermana Hana, XVIII – wieczny ołtarz: główny i boczny p.w. św. Jana Nepomucena, ponadto chrzcielnica, rzeźby oraz zespół XVIII – wiecznych malowideł na desce, pierwotnie znajdujące się na stropie i fasetach kościoła.
8. **Borucino**, gm. Okonek, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisany do rejestru zabytków pod numerem 114/Wlkp/B decyzją z dnia 27.02.2008 r. Do ww. zespołu zabytków należy barokowy ołtarz główny, chrzcielnica, grupa rzeźbiarska Ukrzyżowania oraz polichromia balustrady łączy kolatorskiej z pocz. XX w.
9. **Brokęcino**, gm. Okonek, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Kazimierza wpisany do rejestru zabytków pod numerem 329/Wlkp/B decyzją z dnia 10.08.1984 r. Zespół zabytków obejmujący XVII – wieczny ołtarz główny, ambonę, tablicę epitafijną Zofii von Seigern, polichromie chóru muzycznego, łożę i ławy kolatorskie oraz elementy z początku XX w. – chrzcielnicę i ławki w nawie.

10. **Ciosaniec**, gm. Okonek, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisany do rejestru zabytków pod numerem 113/Wlkp/B decyzją z dnia 27.02.2008 r.
Wyposażenie jednorodne stylistycznie, neogotyckie – ołtarz główny, ambona, chrzcielnica, prospekt organowy i zespół witraży.
11. **Lotyń**, gm. Okonek, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Lotyniu wpisany do rejestru zabytków pod numerem 334/Wlkp/B decyzją z dnia 10.08.1984 r.
W skład wyposażenia wchodzi obiekty barokowe - ołtarz główny, krucyfiks i polichromowane empy.
12. **Pniewo**, gm. Okonek, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciela wpisany do rejestru zabytków pod numerem 194/Wlkp/B decyzjami z dnia 09.08.1984 r. i 18.02.2011 r.
Zespół obejmuje ołtarz główny i ambonę z początku XVII w., zespół witraży datowanych na koniec XVI w. oraz XIX – wieczny prospekt organowy.
13. **Tarnówka**, barokowy ołtarz główny w kościele parafialnym p.w. Nawiedzenia NMP wpisany do rejestru zabytków pod numerem 782 B – 784 B decyzją z dnia 15.06.1983 r.
14. **Osówka**, gm. Tarnówka, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. Świętej Rodziny wpisany do rejestru zabytków pod numerem 212/Wlkp/B decyzją z dnia 06.12.2011 r. – ołtarz, ambona i prospekt z XVIII – XIX w.
15. **Piecewo**, gm. Tarnówka, barokowy ołtarz główny i dzwon w kościele filialnym p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, wpisane do rejestru zabytków pod numerem 782 B – 784 B decyzją z dnia 15.06.1983 r.
16. **Zakrzewo**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Marii Magdaleny wpisany do rejestru zabytków pod numerem 337/Wlkp/B decyzjami dnia 29.05.1964 r., 13.03.1974 r., 08.01.1979 r.
Zespół obejmuje obiekty powstałe na przestrzeni XVIII – XX w., m.in.: neobarokowy ołtarz główny uzupełniony elementami XVIII – wiecznymi, barokową ambonę i chrzcielnicę, eklektyczne ołtarze boczne i polichromie ścienne z l. 20 – tych. XX w. oraz zespół witraży z XIX/XX w.
17. **Głomsk**, gm. Zakrzewo, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Michała Archanioła w Głomsku wpisany do rejestru zabytków pod numerem 425/Wlkp/B decyzjami z dnia 22.11.1983 r. i 21.12.2015 r. – m.in. ołtarz główny, ambona i rzeźby z XVIII – XIX w.
18. **Stara Wiśniewka**, gm. Zakrzewo, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Marcina Biskupa wpisany do rejestru pod numerem 366/Wlkp/B decyzjami z dnia 22.11.1983 r. i 14.10.2014 r.
W skład zespołu wchodzi zabytki powstałe na przestrzeni XVII – XIX w.: ołtarze, ambona, chrzcielnica, krucyfiks, feretrony, konfesjonał oraz malowidła figuralno – ornamentalne pokrywające ściany i strop świątyni.

19. **Bługowo**, gm. Złotów, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba wpisany do rejestru zabytków pod numerem 221/Wlkp/B decyzjami z dnia 02.08.1983 r. i 13.03.2012 r.
Wyposażenie w większości z XVIII i XIX w., obejmuje m.in. ołtarz główny oraz dwa ołtarze boczne wraz z rzeźbami i obrazami, balustradę zamykającą prezbiterium, chrzcielnicę, feretron, zespół płaskorzeźb przedstawiających Drogę Krzyżową oraz dzwony.
20. **Kamień**, gm. Złotów, zespół wyposażenia kościoła filialnego p.w. św. Małgorzaty wpisany do rejestru zabytków pod numerem 333/Wlkp/B decyzjami z dnia 07.09.1974 r. i 26.10.1983 r.
Obiekty reprezentujące snycerkę i malarstwo w stylistyce baroku ludowego – ołtarz, ambona, chrzcielnica, empora oraz dzwony.
21. **Radawnica**, gm. Złotów, zespół wyposażenia kościoła p.w. św. Barbary wpisany do rejestru zabytków pod numerem 446/Wlkp/B decyzjami z dnia 09.09.1974 r. i 13.05.2016 r.
Oprócz barokowego krucyfiksu w rejestrze zabytków znajduje się jednorodne neogotyckie wyposażenie, do którego należy ołtarz główny i dwa ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica, konfesjonał, rzeźby, feretrony, obiekty rzemiosła artystycznego. Wystrój świątyni uzupełniają witraże.
22. **Sławianowo**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Jakuba wpisany do rejestru zabytków pod numerem 336/Wlkp/B decyzją z dnia 25.02.1974 r.
Wyposażenie w większości barokowe, obejmuje m. in. ołtarz główny i dwa boczne z obrazami i rzeźbami, chrzcielnicę, grupę Ukrzyżowania z belki tęczowej, feretron.
23. **Złotów**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisany do rejestru zabytków pod numerem 338/Wlkp/B decyzją z dnia 12.02.1971 r.
Wyposażenie obejmuje m.in. pięć wczesnobarokowych ołtarzy i ambonę o bogatej dekoracji snycerskiej, rzeźbiarskiej i malarskiej, chrzcielnicę, grupę Ukrzyżowania z belki tęczowej oraz feretrony.
24. **Złotów**, zespół wyposażenia kościoła parafialnego p.w. św. Rocha wpisany do rejestru zabytków pod numerem 84/Wlkp/B decyzją z dnia 20.04.2006 r.
Jednorodne neogotyckie wyposażenie z początku XX w. – ołtarz główny i dwa boczne, ławki, prospekt organowy, dekoracja malarska w prezbiterium i nawie.
25. **Złotów**, zespół witraży w budynku Starostwa Powiatowego wpisany do rejestru zabytków pod numerem 104/Wlkp/B decyzją z dnia 17.09.2007 r. Witraże figuralno – ornamentalne wykonane ok. 1911 r. w stylu secesyjnym.

Cennym zabytkiem ujętym w wojewódzkiej ewidencji zabytków, nie wpisanym do rejestru jest **zespół malowideł ściennych „Polski Rok Obrzędowy”** znajdujący się w dawnej sali widowiskowej **Domu Polskiego w Zakrzewie**, przedstawiający tradycyjne polskie zwyczaje i obrzędy. Ww. polichromie zostały namalowane w 1937 r. z inicjatywy ks. dra Bolesława Domańskiego, prezesa Związku Polaków w Niemczech przez Janinę Kłopotką, artystkę i autorkę Rodła – znaku graficznego tej organizacji. Obrazy reprezentują sztukę nowoczesną inspirowaną twórczością ludową, wpisując się w stylistykę polskiego malarstwa dwudziestolecia międzywojennego.

Obecnie Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru następujących zespołów zabytków ruchomych:

- wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Narodzenia NMP w Sypniewie, gm. Jastrowie
- wyposażenie kościoła filialnego p.w. Chrystusa Króla w Brzeźnicy, gm. Jastrowie
- elementy wyposażenia kościoła filialnego p.w. NSPJ w Piecewie, gm. Tarnówka
- malowidła na balustradzie chóru muzycznego w kościele parafialnym p.w. św. Michała Archaniola w Jastrowiu.

5.4. Zabytki archeologiczne

Dziedzictwo archeologiczne jest częścią dziedzictwa kulturowego i stanowi bogate źródło wiedzy na temat przeszłości człowieka. To obszerny i zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka, zarejestrowanych na powierzchni ziemi w postaci ruchomych lub nieruchomych zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje w art. 3 ust.1 zabytek jako *nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową*. Zabytek archeologiczny został zdefiniowany natomiast jako *zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem*. Zatem zabytkiem archeologicznym będzie każdy ślad działalności człowieka znajdujący się na ziemi, w ziemi lub pod ziemią oraz przedmiot, którego zachowanie leżeć będzie w interesie społecznym, ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Rozwinięciem definicji zabytku z art. 3 ustawy jest art. 6, w którym nastąpił dodatkowy podział na zabytki archeologiczne, podlegające „w szczególności” ochronie prawnej. Są to *pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej*. Zastosowane sformułowanie „w szczególności” oznacza, że ochronie prawnej podlegają nie tylko zabytki archeologiczne wskazane w przepisie. Zabytki archeologiczne nie mogą ulegać kategoryzowaniu na te, które uważane są jako ważne, mniej ważne czy też bezwartościowe. Wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania podlegają ochronie, a właściwe zarządzanie dziedzictwem archeologicznym sprzyja utrzymaniu jego we właściwym stanie.

Na zasób zabytków archeologicznych składają się zarówno tzw. stanowiska archeologiczne – warstwy kulturowe i obiekty archeologiczne, jak i ruchome zabytki z nich pochodzące oraz skarby. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 ze zmianami) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Wyniki badań AZP są bazą

wyjściową do określenia lokalizacji stanowiska, jego obszaru, funkcji i chronologii. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Obecnie do tego zasobu informacji dochodzą dane o stanowiskach archeologicznych z badań wykopaliskowych, zdjęć lotniczych czy z lotniczego skanowania laserowego (LiDAR). Dzięki nowej technologii odkryto setki nowych stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej, zwłaszcza na terenach leśnych, co stanowi obecnie obok badań AZP uzupełnienie wiedzy na temat osadnictwa w tym rejonie.

5.4.1. Charakterystyka zabytków archeologicznych w powiecie złotowskim

Powiat złotowski według fizjograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego położony jest w pasie Pojezierza Południowo - Pomorskiego. W podziale na mezoregiony zachodnia część powiatu znajduje się w regionie Pojezierza Szczecińskiego (314.66) oraz Równiny Wałeckiej (314.63). Centralną część jednostki stanowi Dolina Gwdy (314.68), która biegnie południkowo przez ten obszar. Wschodnią część stanowi natomiast w całości Pojezierze Krajeńskie (314.69). Pojezierze Południowo - Pomorskie zajmuje teren na przedpolu moren czołowych stadiu pomorskiego, przez który wiodły szlaki odpływu wód fluwioglacjalnych. Usypały one rozległe pola sandrowe wzdłuż biegu rzek płynących w kierunku pradoliny Noteci – Warty, między którymi są najczęściej faliste wysoczyzny morenowe urozmaicone licznymi pagórkami moreny czołowej i rynnami polodowcowymi, które są wypełnione jeziorami lub torfami. Południową granicę stanowi krawędź erozyjna pradoliny Noteci – Warty.

Analizując źródła archeologiczne można jednoznacznie stwierdzić, że powiat złotowski charakteryzuje się niezwykle bogatym osadnictwem. Poniżej przedstawiono charakterystykę osadnictwa w poszczególnych gminach z opisem koncentracji stanowisk archeologicznych.

W gminie Jastrowie osadnictwo koncentruje się po obu stronach rzeki Płynicy, na terasach zalewowych rzek Młynówki i Samborki oraz nad innymi mniejszymi ciekami wodnymi. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są wzdłuż brzegów jeziora Businowo oraz wokół wsi Nadarzyce i Sypniewko. Zespół osadniczy tworzą osady powiązane z grodziskiem wczesnośredniowiecznym w Sypniewie, Samborsku i Jastrowiu. Najstarsze ślady osadnictwa związane są ze środkowym okresem epoki kamienia, a więc mezolitem, który na ziemiach polskich rozpoczął się około 8300 lat p. n. e i trwał aż do pojawienia się pierwszych grup ludności rolniczej. Społeczeństwa mezolityczne prowadziły pasterski tryb życia, zajmowały się myślistwem, rybołówstwem i zbieractwem. Obozowiska zakładane były na piaszczystych wydmach powstałych pod wpływem wycofującego się lądolodu. Ślady osadnictwa mezolitycznego znane są w okolicach Jastrowia (Jastrowie, stan. 19, 28). Około 5400 lat p.n.e. zachodzą istotne zmiany związane z przejściem z koczowniczego trybu życia w bardziej osiadły, oparty głównie na hodowli zwierząt i rolnictwie. Ze względu na szereg zmian w funkcjonowaniu społeczności pradziejowej oraz ich dynamikę proces neolityzacji nazywany jest rewolucją neolityczną. Wówczas zostały wprowadzone nowe metody obróbki kamieni - gładzenie i wiercenie w narzędziach kamiennych. Ukształtowane zostały umiejętności produkcji i wypalanie naczyń ceramicznych, rozwinęło się garncarstwo, tkactwo, udoskonalano podstawowe narzędzia do uprawy ziemi. Wśród punktów osadniczych pochodzących z okresu neolitu szczególną wartość reprezentują osady z Nadarzac (Nadarzyce, stan. 3, 12) oraz z Jastrowia (Jastrowie, stan. 26, 27, 31). Na przełomie III i II tysiąclecia p.n.e. dochodzi do znacznych przemian kulturowych. Na tereny ziem polskich dociera umiejętność obróbki metali, z których zaczęto wytwarzać narzędzia, ozdoby i broń, co zapoczątkowało zmiany w sferze gospodarczej oraz społecznej. W drugiej połowie II tysiąclecia p.n.e. i pierwszej połowie I tysiąclecia p.n.e. tereny obecnego powiatu

żłotowskiego opanowane zostały przez ludność kultury łużyckiej. Społeczność ta zakładała długotrwałe osady, zamieszkiwane przez wiele pokoleń. Niebywały wzrost dynamiki rozwoju ludności kultury łużyckiej odzwierciedlają również cmentarzyska składające się z kilkuset grobów ciałopalnych, wyposażonych w przedmioty wykonane z brązu oraz dodatkowe naczynia tzw. przystawki. Na szczególną uwagę zwracają osady ludności kultury łużyckiej i pomorskiej w okolicach Nadarzyc (Nadarzyce, stan. 3, 5) i Jastrowia (Jastrowie, stan. 28, 32, 35). Na początku V w. p.n.e. pojawia się ludność kultury pomorskiej, która znana jest głównie z grobów w formie skrzyń kamiennych, w których umieszczano popielnice z przepalonymi kośćmi zmarłych. Na przełomie V i IV w. p.n.e. zaczynają docierać impulsy wysokorozwiniętej cywilizacji Celtów. Okres ten w dziejach nazywamy okresem przedrzymskim lub lateńskim. Europa wkracza w epokę żelaza, konsekwencją czego jest pojawienie się na naszych ziemiach wielu ośrodków produkujących ten metal na dużą skalę. Obróbka metalu wyparła z czasem narzędzia kamienne. Kamień stosowano tylko do produkcji żaren, konstrukcji grodów i drobnych narzędzi. W I w. n.e. dochodzi do zmian ustrojowych i północne tereny Europy znajdują się pod wpływem oddziaływań Cesarstwa Rzymskiego, które zapoczątkowały tzw. okres wpływów rzymskich i następujący po nim okres wędrówek ludów. Z tego czasu znane są osady odkryte w Jastrowiu (Jastrowie, stan. 32, 34) i w Nadarzycach (Nadarzyce, stan. 5, 7, 10). Kolejny okres w dziejach to okres wczesnego średniowiecza, który związany jest z napływem ludności słowiańskiej i budową znacznych rozmiarów grodzisk, które występują głównie wokół Jastrowia i Samborska.

Podobnie jak w gminie Jastrowie piaszczyste łachy uformowane w zakolach rzeki Głomi w gminie Krajenka zasiedlane były już w pradziejach. Ślady najstarszego osadnictwa mezolityczno – neolitycznego występują na stanowiskach wielokulturowych głównie z materiałem należącym do kultury pomorskiej i z okresu wpływów rzymskich na południowych terasach rzeki Głomi od Krajenki do Rosochy (Krajenka, stan. 50, 15; Leśnicki Młyn, stan. 1, 6, 15, 19; Czajcze, stan. 3, 2). Najbardziej znana jest osada i cmentarzysko kultury grobsko - śmiardowskiej (Śmiardowo Krajeńskie, stan. 69, 70). Osadnictwo kultury łużyckiej i pomorskiej występujące w połączeniu z materiałami rzymskimi i wczesnośredniowiecznymi koncentruje się głównie na piaszczystych łachach wzdłuż południowej krawędzi rzeki Głomi, w Leśnickim Młynie i Żelaźnicy (Leśnicki Młyn, stan. 1, 15, Żelaźnica, stan. 9, 10, 20, 22, 24). Kultura wczesnego średniowiecza z licznym materiałem ceramicznym występuje głównie w obrębie miejscowości Krajenka. Są to materiały ceramiczne wskazujące na użytkowanie tego obszaru w okresie od XII – XIII w. (Krajenka, stan. 2, 15).

W gminie Lipka osadnictwo koncentruje się wokół jeziora Kiełpińskiego, na krawędzi rzeki Stołuni, na krawędziach lub stokach małych dolin po obydwu stronach grzbietu morenowego, na którym usytuowana jest wieś Batorówko. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są na terasach nadzalewowych i wyższych, od miejscowości Ługi do Nowych Potulic, wzdłuż cieku w pobliżu miejscowości Lipka oraz w obrębie miejscowości Debrzno Wieś i Łąkie. Znaczne nasilenie stanowisk pradziejowych występuje w okolicy Kiełpina i Debrzno Wieś. W tym rejonie występują również liczne cmentarzyska kurhanowe (Debrzno Wieś, stan. 31, 33). Ponadto zespoły osadnicze tworzą osady powiązane z grodziskami wczesnośredniowiecznymi w Debrznie Wieś, Kiełpinie, Trudnej i Buczku Małym (Debrzno Wieś, stan. 1; Kiełpin, stan. 1, 2; Trudna, stan. 1; Buczek Mały, stan. 1). Wśród znanych stanowisk pochodzących z okresu neolitu szczególną wartość reprezentują osady z Trudnej (Trudna, stan. 4), Batorówka (Batorówko, stan. 14), Czyżkowa (Czyżkowo, stan. 11). Najciekawszym skupiskiem kultury łużyckiej jest zespół stanowisk Potulice, stan. 8-12, gdzie wokół zatorfionego oczka polodowcowego rozłożone są osady, natomiast na piaszczystej kulminacji wyniesienia znajduje się prawdopodobnie cmentarzysko. Uwagę zwracają osady i cmentarzyska kultury pomorskiej w okolicach miejscowości Debrzno Wieś (Debrzno Wieś,

stan. 18), Łąkie (Łąkie, stan. 45) i Potulice (Potulice, stan. 48, 59) oraz osady z okresu wpływów rzymskich w Buczku Małym (Buczek Mały, stan. 9,12) oraz Potulicach (Potulice, stan. 8, 12, 2). Z wczesnego średniowiecza pochodzą rozległe osady o dużym rozrzucie materiału ceramicznego w okolicach Buczka Małego, Kiełpina i Debrzna związane niewątpliwie z istniejącymi tam we wczesnym średniowieczu grodami obronnymi.

W gminie Okonek najstarsze ślady osadnictwa sięgają okresu neolitu. Szczególną wartość reprezentuje osada z Pniewa (Pniewo, stan. 33). Na uwagę zwracają osady kultury pomorskiej w Brokęcinnie i Okonku (Brokęcino stan. 2, Okonek, 33). Osady wczesnośredniowieczne zlokalizowane są po obydwu stronach strumienia ciągnącego się przez terytorium wsi Borucino i Pniewo oraz poprzez jezioro Zimne (Pniewo, stan. 15, 28, 32, 34). Ciekawe położenie ma osada wczesnośredniowieczna w Brokęcinnie (stan. 6) zlokalizowana w zakolu cieką na stoku, przy bagnistych łąkach.

Najbardziej intensywne osadnictwo pradziejowe w gminie Tarnówka skupia się nad bezimiennym strumieniem przepływającym w kierunku północ – południe pomiędzy wsiami Osówka i Piecewo, wąską doliną, wśród wysokich piaszczystych pagórków. Nad nim też znajduje się grodzisko z siecią powiązanych z nim wczesnośredniowiecznych osad. Na omawianym obszarze szczególnie dużo stanowisk pochodzi z mezolitu lub łączona jest z kulturami z przełomu mezolitu i neolitu. Są to stanowiska rozłożone na terasach wyższych wzdłuż wspomnianego cieką wodnego na odcinku od Osówki do wsi Węgierce. Za szczególnie interesujące stanowiska z tego okresu należy uznać obozowiska – Piecewo (Piecewo, stan. 36, 37, 39, 38) oraz Węgierce (Węgierce, stan. 1, 3). Wśród osad ludności kultury łużyckiej i pomorskiej szczególną wartość reprezentują osady z Osówki (Osówka, stan. 2 i 3) oraz z Piecewa (Piecewo, stan. 26, 32, 43). Uwagę zwraca osada z okresu wpływów rzymskich w Sokolnej (Sokolna, stan. 13). Stanowiska z okresu wczesnego średniowiecza skupiają się głównie wokół grodziska w Bartoszkowie, są to atrakcyjnie położone osady, z licznym materiałem ceramicznym na powierzchni (Tarnówka, stan. 3, 5; Bartoszkowo stan. 9, 12).

Osadnictwo pradziejowe w gminie Zakrzewo obejmuje stoki i krawędzie terenu w obrębie doliny zalewowej rzeki Głomi i jej różnorodnych dopływów. Koncentruje się również w obrębie terasy dennej od Śmiardowa Żłotowskiego do Drożysk Średnich. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są na terasach nadzalewowych i wyższych w obrębie rozlewisk w okolicach wsi Stara Wiśniewka, Ługi i Czernice. Najstarsze ślady pochodzą z epoki kamienia – obozowiska w Starej Wiśniewce (Stara Wiśniewka, stan. 25, 26, 52). Wśród punktów osadniczych pochodzących z okresu neolitu i epoki brązu szczególną wartość reprezentują osady w Ługach (Ługi, stan. 7), w Starej Wiśniewce i Czernicach (Stara Wiśniewka, stan. 44, 45, Czernice, stan. 22, 24). Uwagę zwracają również osady i cmentarzyska ludności kultury łużyckiej i pomorskiej w okolicach Nowej Wiśniewki (Nowa Wiśniewka, stan. 8), Starej Wiśniewki (Stara Wiśniewka, stan. 25, 26, 63), Prochach (Prochy, stan. 26, 28, 29, 1, 3). Koncentracja osadnictwa wczesnośredniowiecznego występuje w rejonie Starej Wiśniewki, co wiąże się z powstaniem tej wsi (Stara Wiśniewka, stan. 16, 21, 22).

Najstarsze ślady osadnictwa w gminie Żłotów zarejestrowano na piaszczystych wydmach nad rzeką Głomią przy wsi Rosocha oraz nad Jeziorem Sławianowskim, gdzie występują liczne materiały krzemienne z okresu mezolitu (Sławianowo, stan. 6, 7; Bługowo stan. 25). Wśród punktów osadniczych pochodzących z okresu młodszej epoki kamienia - neolitu szczególną wartość reprezentują osady z Błękwitu (Błękwit, stan. 12, 7), Ludwikowa (Ludwikowo, stan. 7, 8), Nowin (Nowiny, stan. 1, 15) oraz Zalesia (Zalesie, stan. 13, 15). Na uwagę zasługują osady i cmentarzyska ludności kultury łużyckiej i pomorskiej odkryte w okolicach Górznej (Górzna, stan. 45, 36) Żłotowa (Żłotów, stan. 7, 10) i Błękwitu (Błękwit, stan. 3, 7) oraz osady z okresu wpływów rzymskich w Sławianowie (Sławianowo,

stan. 2), Dzierżążnie (Dzierżążno, stan. 11) i Radawnicy (Radawnica, stan. 33). Z wczesnego średniowiecza pochodzą rozległe osady zlokalizowane w okolicach Górznej, Skica, Buntowa i Klukowa, które są związane z istniejącymi tam we wczesnym średniowieczu grodami. Szczególnie bogaty materiał wczesnośredniowieczny został odkryty podczas pogłębiania stawu w Górznej, w bezpośrednim sąsiedztwie grodziska. Najprawdopodobniej mamy tutaj ciekawy kompleks osadniczy, na który składa się grodzisko i osada przygodowa.

Miasto Złotów znajduje się w centralnym pasie łąk i rozlewisk rzeki Głomi wraz z jej dopływami, których zlewiskiem są jeziora polodowcowe Baba, Złotowskie, Proboszczowskie, Bielsk, otaczające Złotów od zachodu, północy i wschodu. Był to od dawna teren atrakcyjny dla osadnictwa, o czym świadczą odkryte w pobliżu jezior i cieków wodnych liczne stanowiska archeologiczne. W centrum miasta Złotowa oraz na terenie wyspy zamkowej podejmowano liczne badania archeologiczne, w tym na stanowisku archeologicznym nr 3 (osada WS i zamek), położonym na cyplu jeziora Złotowskiego, które potwierdziły funkcję i chronologię obiektu – osadę z 2 poł. VIII w. do XII w. Badania dostarczyły niezwykle istotnych materiałów dotyczących historii miasta Złotowa i jego średniowiecznej rozbudowy. Osady o dużym rozrzucie materiału zabytkowego, datowanego na wczesne średniowiecze z częstą obecnością widocznych śladów palenisk i warstwy kulturowej, zostały zarejestrowane wzdłuż obydwu brzegów jeziora Zalesie. Zapewne bezpośrednią przyczyną tak dużego nasycenia terenów materiałami wczesnośredniowiecznymi było uformowanie się i rozwój prężnej wspomnianej już osady obronnej (Złotów, stan. 3). Badania weryfikacyjno – sondażowe na stanowiskach archeologicznych położonych nad jeziorami Złotowskim i Baba, doprowadziły do uzyskania cennych materiałów źródłowych z młodszej epoki kamienia, wczesnego i późnego okresu lateńskiego oraz okresu wczesnośredniowiecznego.

5.4.2. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 7 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawową formą ochrony jest wpis do rejestru zabytków. Na terenie powiatu złotowskiego znajduje się 46 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz 4 zabytkowe układy historyczne takich miast jak Jastrowie, Krajenka, Złotów oraz Okonek.

Gmina Jastrowie

Na terenie gminy Jastrowie znajduje się 5 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków Ponadto wpisem do rejestru zabytków objęte są nawarstwienia kulturowe zabytkowego układu urbanistycznego miasta Jastrowie.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Jastrowie, stan. 44	30-27/51	grodzisko	nr rej. A-744 z dnia 10.01.1993 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 209/Wlkp/C
Samborsko, stan. 2	31-26/20	grodzisko	nr rej. A-793 z dnia 16.03.1970 r., nr rej. woj. wielkopolskiego: 211/Wlkp/C

Samborsko, stan. 5	31-26/23	osada	nr rej. A-794 z dnia 16.03.1970 r., nr rej. woj. wielkopolskiego: 210/Wlkp/C
Samborsko, stan. 6	31-26/24	osada	nr rej. A-795 z dnia 16.03.1970 r., nr rej. woj. wielkopolskiego: 212/Wlkp/C
Sypniewo, stan. 1	30-24/30	grodzisko	nr rej. A-745 z dnia 07.06.1993r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 213/Wlkp/C
zabytkowy układ Miasta Jastrowie wraz z nawarstwieniami kulturowymi, stan. 47	ob. AZP 30-27/54; ob. AZP 31-26/36		nr rej. woj. wielkopolskiego 684/Wlkp/A z dnia 15.07.2008 r.

Gmina i miasto Krajenka

Na terenie gminy Krajenka znajduje się 1 stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Ponadto wpisem do rejestru zabytków objęte są nawarstwienia kulturowe zabytkowego układu urbanistycznego miasta Krajenka.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Maryniec , stan. 1	35-28/	cmentarzysko kultury pomorskiej	nr rej. 162 z dnia 06.12.1958 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 214/Wlkp/C
zabytkowy układ miasta Krajenka wraz z nawarstwieniami kulturowymi			nr rej. woj. wielkopolskiego: 680/Wlkp/A z dnia 19.06.2008 r.

Gmina Lipka

Na terenie gminy Lipka znajduje się 5 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Debrzno Wieś, stan. 1	29-31/53	grodzisko	nr rej. A-766 z dnia 11.10.1995r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 216/Wlkp/C

Trudna, stan. 1	28-29/62	grodzisko	nr rej. 654 z dnia 20.12.1967 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 219/Wlkp/C
Kiełpin, stan. 1	29-29/62	grodzisko	nr rej. 643 z dnia 20.12.1967 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 217/Wlkp/C
Kiełpin, stan. 2	29-29/63	grodzisko	nr rej. 644 z dnia 20.12.1967 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 218/Wlkp/C
Mały Buczek, stan. 1	31-31/32	grodzisko	nr rej. 639 z dnia 29.12.1967 r. nr rej. woj. wielkopolskiego: 213/Wlkp/C

Gmina Okonek

Na terenie gminy Okonek znajdują się 2 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Ponadto wpisem do rejestru zabytków objęte są nawarstwienia kulturowe zabytkowego układu urbanistycznego miasta Okonek.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Łomczewo, stan. 1	28-28/2	grodzisko	nr rej. 699 z 11.12.1968 r.
Lędyczek, stan. 5	29-28/10	cmentarzysko kurhanowe	nr rej. woj. wielkopolskiego 9/Wlkp/C z 17.12.2002 r
zabytkowy układ miasta Okonka wraz z nawarstwieniami kulturowymi			nr rej. woj. wielkopolskiego: 682/Wlkp/A decyzją WWKZ z dnia 01.07.2008 r.
zabytkowy układ dawnego miasta Lędyczek wraz z nawarstwieniami kulturowymi			nr rej. woj. wielkopolskiego: 683/Wlkp/A decyzją WWKZ z dnia 15.07.2008 r.

Gmina Zakrzewo

Na terenie gminy Zakrzewo nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Gmina Tarnówka

Na terenie gminy Tarnówka znajdują się dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Bartoszkowo, stan. 10	33-27/33	grodzisko	nr rej. 652 z dnia 20.12.1967 roku nr rej. woj. wielkopolskiego: 225/Wlkp/C
Bartoszkowo, stan. 11	33-27/34	osada	nr rej. 653 z dnia 20.12.1967 roku nr rej. woj. wielkopolskiego: 226/Wlkp/C

Miasto Złotów

Na terenie miasta Złotów znajduje się 1 stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Ponadto wpisem do rejestru zabytków objęte są nawarstwienia kulturowe zabytkowego układu urbanistycznego miasta Złotów.

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Złotów, stan. 1	32-29/3	grodzisko	nr rej. 656 z dnia 03.12.1968 nr rej. woj. wielkopolskiego: 251/Wlkp/C
zabytkowy układ miasta Złotowa wpisany do rejestru zabytków wraz z nawarstwieniami kulturowymi	32-29/83		nr rej. woj. wielkopolskiego A-61/505 z dnia 25.11.1965 r.

Gmina Złotów

Na terenie gminy Złotów znajduje się 15 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

STANOWISKO	OBSZAR AZP	OBIEKT	NR REJESTRU
Krzywa Wieś, stan. 3	29-28/13	cmentarzysko kurhanowe	nr rej. woj. wielkopolskiego: 7/Wlkp/C z dnia 6.12.2002 r.

Nowy Dwór, stan. 6	31-28/84	cmentarzysko kurhanowe	nr rej. woj. wielkopolskiego: 10/Wlkp/C z dnia 17.12.2002 r.
Nowy Dwór, stan. 7	31-28/85	cmentarzysko kurhanowe	nr rej. woj. wielkopolskiego: 11/Wlkp/C z dnia 17.12.2002 r.
Skic, stan. 1	33-30/31	grodzisko	Nr rej. 646 z dnia 20.12.1967 r. nr rejestru woj. wielkopolskiego: 243/Wlkp/C
Klukowo, stan, 1	33-29/1	grodzisko	nr rej. 645 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 242/Wlkp/C
Wąsosz, stan. 9	33-29/9	osada	nr rej. 767 z dnia 12.10.1995, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 250/Wlkp/C
Górzna, stan. 1	31-28/71	grodzisko	nr rej. 642 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 241/Wlkp/C
Buntowo, stan. 1	34-29/36	grodzisko	nr rej. 640 z dnia 20.12.1967 nr rejestru woj. wielkopolskiego: 239/Wlkp/C
Buntowo, stan. 4	34-29/39	osada	nr rej. 641 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 240/Wlkp/C
Skic, stan. 2	34-29/32	osada	nr rej. 647 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 244/Wlkp/C
Skic, stan. 3	34-29/33	osada	nr rej. 648 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 245/Wlkp/C

Skic, stan. 4	34-29/38	osada	nr rej. 649 z dnia 20.12.1967, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 246/Wlkp/C
Stawnica, stan. 5,6	31-29/2,3	osady	nr rej. 651 z dnia 20.12.1967 r, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 249/Wlkp/C
Stawnica, stan. 2	31-29/72	cmentarzysko płaskie	nr rej. 292 z dnia 22.08.1960, nr rejestru woj. wielkopolskiego: 247/Wlkp/C
Stawnica, stan. 3	31-29/1	grodzisko	nr rej. 650 z dnia 20.12.1967 r. nr rejestru woj. wielkopolskiego: 248/Wlkp/C

* Wykaz ujęty w zestawieniu tabelarycznym na podstawie danych dostępnych w archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Pile

5.4.3. Wykaz stanowisk o własnej formie terenowej o szczególnej wartości zabytkowej

Na terenie powiatu złotowskiego zarejestrowano stanowiska o własnej formie krajobrazowej o szczególnej wartości zabytkowej oraz poznawczej, do których można zaliczyć głównie cmentarzyska kurhanowe oraz grodziska. Należą do nich:

Gmina Jastrowie

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Jastrowie, stan. 44	30-27/51	grodzisko
Samborsko, stan. 2	31-26/20	grodzisko
Sypniewo, stan. 1	30-24/30	grodzisko
Samborsko, stan. 19	31-26/36	cmentarzysko kurhanowe
Samborsko, stan. 22	31-26/39	cmentarzysko kurhanowe
Samborsko, stan. 20	31-26/37	cmentarzysko kurhanowe
Samborsko, stan. 19	32-26/11	cmentarzysko kurhanowe

Gmina Krajenka

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Skórka , stan. 31	35-28/14	cmentarzysko kurhanowe

Gmina Lipka

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Debrzno Wieś, stan. 1	29-31/53	grodzisko
Trudna, stan. 1	28-29/62	grodzisko
Kielpin, stan. 1	29-29/62	grodzisko
Kielpin, stan. 2	29-29/63	grodzisko
Mały Buczek, stan. 1	31-31/32	grodzisko
Kielpin, stan. 6	29-29/67	cmentarzysko kurhanowe
Debrzno Wieś, stan. 31	29-30/60	cmentarzysko kurhanowe
Debrzno Wieś, stan. 33	29-30/62	cmentarzysko kurhanowe

Gmina Okonek

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Łomczewo, stan. 1	28-28/2	grodzisko
Węgorzewo, stan. 15	27-27/62	kompleks cmentarzysk kurhanowych
Borucino, stan. 36	29-26/29	cmentarzysko kurhanowe
Podgaje, stan. 13	29-28/46	cmentarzysko kurhanowe
Brokęcino, stan. 52	28-26/25	cmentarzysko kurhanowe

Gmina Tarnówka

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Bartoszkowo, stan. 10	33-27/33	grodzisko

Miasto Złotów

MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	OBIEKT
Złotów, stan. 1	32-29/3	grodzisko

Gmina Złotów

STANOWISKO	OBSZAR AZP	OBIEKT
Krzywa Wieś, stan. 3	29-28/13	cmentarzysko kurhanowe
Nowy Dwór, stan. 6	31-28/84	cmentarzysko kurhanowe
Nowy Dwór, stan. 7	31-28/85	cmentarzysko kurhanowe
Skic, stan. 1	33-30/31	grodzisko
Klukowo, stan. 1	33-29/1	grodzisko
Górzna, stan. 1	31-28/71	grodzisko
Buntowo, stan. 1	34-29/36	grodzisko
Stawnica, stan. 3	31-29/1	grodzisko
Grudna, stan. 2	30-28/78	cmentarzysko kurhanowe

5.4.4. Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na terenie powiatu

FUNKCJA STANOWISKA	LICZBA	LICZBA W REJESTRZE
grodziska	16	16
osady	2714	9
cmentarzyska	178	6
inne	64	

* Wykazy ujęte w zestawieniu tabelarycznym na podstawie danych dostępnych w archiwum WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Pile

5.5. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3, pkt. 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej cytowana wyżej ustawa przewiduje ochronę poprzez wpis do rejestru zabytków cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz krajobrazów kulturowych (art. 6 ust. 1, pkt. 1 lit. a i b). Ochrona krajobrazu kulturowego powinna być komplementarna dla form ochronnych krajobrazu przyrodniczego wynikających ze stosownych przepisów o ochronie przyrody.

5.5.1. Obszarowe wpisy do rejestru zabytków

Na terenie powiatu złotowskiego znajduje się pięć układów urbanistycznych wpisanych do rejestru zabytków: Jastrowie, Krajenka, Okonek, Łędyczek i Złotów.

- **Miasto Jastrowie - układ urbanistyczny** miasta Jastrowie wpisany do rejestru zabytków pod numerem 684/Wlkp/A decyzją z dnia 15.07.2008 r.
- **Miasto Krajenka – układ urbanistyczny** miasta Krajenka wpisany do rejestru zabytków pod numerem 680/Wlkp/A decyzją z dnia 19.06.2012 r.
- **Miasto Okonek – układ urbanistyczny** miasta Okonek wpisany do rejestru zabytków pod numerem 682/Wlkp/A decyzją z dnia 01.07.2008 r.
- **Dawne Miasto Łędyczek – układ urbanistyczny** dawnego miasta wpisany do rejestru zabytków pod numerem 683/Wlkp/A decyzją z dnia 15.07.2008 r.
- **Złotów – układ urbanistyczny** wpisany do rejestru zabytków pod numerem 505 decyzją z dnia 25.11.1965 r.

5.5.2. Inne elementy krajobrazu kulturowego

Powiat złotowski posiada w swych granicach terytorialnych **rezerwaty przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000** (ochrony siedlisk i ptaków), **pomniki przyrody i użytki ekologiczne**.

Cennym pod względem kulturowym jak i krajobrazowym jest tzw. „**Zwierzyniec**” – kompleks leśny o powierzchni ponad 100 ha w południowo-zachodniej części miasta, w sąsiedztwie Jeziora Miejskiego i Zaleskiego stanowiący pozostałość po dawnej puszczy, jaka pokrywała obszar dzisiejszego Złotowa we wczesnym średniowieczu. Drzewostan składa się z kilku gatunków drzew liściastych w wieku od 110 do 190 lat nie wliczając w to pomników przyrody. Park ten został zagospodarowany w 1822 r. przez pruskiego architekta krajobrazu Petera Josepha Lennégo (jest on m.in. autorem tzw. ośmiornicy, 8 dróg wychodzących z centralnie umiejscowionej polany). Zwierzyniec stanowił wówczas ogrodzony teren łowiecki należący do właścicieli Złotowa, rodu Hohenzollernów i tworzył

jedno założenie krajobrazowe z parkiem pałacowym. Dopiero w latach 60. lub 70. XIX wieku las udostępniono mieszkańcom miasta, a znajdującą się tam zagrodę danieli przeniesiono do Kujana. W 1976 roku w obrębie Zwierzyńca wybudowano amfiteatr, znajduje się tu również nowoczesny gmach nadleśnictwa. W 2002 roku otwarto Ośrodek Edukacji Leśnej i Ekologicznej „Zwierzyniec” wraz z zieloną klasą, w ramach którego powstała zagroda dla zwierząt o powierzchni 4 ha w której żyją dziki, daniela i muflony, a także stacja meteorologiczna, woliera i arboretum.

5.6. Muzea

Na terenie powiatu znajduje się jedno muzeum – **Muzeum Ziemi Żłotowskiej**. Zainteresowania związane ze zbieraniem zabytków dotyczących historii miasta Żłotowa i okolic sięgają 1916 - 1917 r. Pierwsze próby ich gromadzenia podjął starosta dr Curt Janssen, a następnie burmistrz C. F. Brandt. W l. 1928 – 1935 część eksponatów ze Żłotowa została przeniesiona do utworzonego w Pile Landesmuseum der Grenzmark Posen - Westpreussen. Po II wojnie światowej wśród działaczy społecznych, dawnych członków przedwojennej V Dzielnicy Polaków w Niemczech pojawił się pomysł założenia muzeum regionalnego. Koło Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego działające przy Powiatowym Domu Kultury w Żłotowie ogłosiło konkurs etnograficzny mający na celu „ocalenie resztek kultury ludności rodzimej dla potomności i dla nauki polskiej”. Plon tego konkursu oraz bezcenne materiały Polskiego Towarzystwa Historycznego O/Żłotów, wreszcie pamiątki zebrane przez nauczycieli i uczniów Państwowego Liceum Pedagogicznego w Żłotowie – to pierwsze eksponaty muzealne, dające nadzieję na utworzenie muzeum regionalnego. Powołany został komitet organizacyjny do współpracy z innymi muzeami i do pozyskiwania sprzymierzeńców (zakłady pracy, pasjonaci historii), na czele którego stanął Jan Kocik. Koncepcja utworzenia muzeum w Żłotowie spotkała się z dużym poparciem władz powiatowych i miejskich.

Dom z 1 poł. XVIII w., ob. Muzeum Ziemi Żłotowskiej

Na pierwszą siedzibę muzeum przydzielono lokal zastępczy znajdujący się przy ul. Zamkowej 5. Były to trzy pomieszczenia na parterze starego budynku. W jednym z nich zorganizowano pierwszą wystawę muzealną pn.: „Pamiętki historyczne Ziemi Żłotowskiej”, na której eksponowano zabytki archeologiczne pochodzące z badań archeologicznych, zabytki kultury ludowej oraz dokumenty o znaczeniu historycznym dla powiatu żłotowskiego. W 1962 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki zatwierdziło powstanie żłotowskiego muzeum. To historyczne wydarzenie poprzedziła uchwała Prezydium Powiatowej Rady Narodowej powołująca do życia „muzeum regionalne Ziemi Żłotowskiej z siedzibą w Żłotowie – w celu krzewienia przywiązania i miłości do ziemi naszych przodków”. Termin wykonania uchwały określono na 31 stycznia 1960 r., czyli na 15. rocznicę powrotu Żłotowa do Macierzy.

W latach 60-tych XX w. dzięki interwencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Koszalinie i władz lokalnych przystąpiono do remontu zabytkowego domu z XVIII w., zlokalizowanego przy ulicy Wojska Polskiego 2a, do którego przeniesiono siedzibę muzeum. Prace remontowe zakończyły się w 1966 r. i jeszcze tego samego roku w październiku została otwarta stała ekspozycja muzealna pn. „Historia i etnografia Krajny Żłotowskiej”.

Obecnie w Muzeum Ziemi Żłotowskiej znajdują się zbiory archeologiczne, historyczne i etnograficzne związane z miastem i okolicą, akcentujące przede wszystkim polskość Krajny Żłotowskiej oraz walkę o język polski i tożsamość kulturową Ziemi Żłotowskiej w czasie 173 lat niemieckiego panowania na tych terenach. Muzeum dokumentuje historię regionu, ale pełni też funkcję placówki naukowej i wystawienniczej. Obecnie można zobaczyć wystawy stałe oraz czasowe, jak również nabyć publikacje dotyczące historii regionu żłotowskiego.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OPIEKI NAD ZASOBAMI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

6.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

6.1.1. Urbanistyka i ruralistyka

Największym problemem są przebiegające przez miasta i wsie rozbudowane trasy komunikacyjne o dużym nasileniu ruchu, powodujące znaczne zniszczenia budynków zabytkowych znajdujących się w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Stąd jednym z głównych zadań jest eliminacja ruchu tranzytowego z centrów miast leżących przy głównych drogach - w tym przypadku przede wszystkim przy drodze krajowej nr 22 (trasa Jastrowie – Okonek - Lędyczek).

Wprowadzanie zabudowy mieszkalnej na obszarze wpisanych do rejestru założeń urbanistycznych nie stanowi zagrożenia dla historycznego układu przestrzennego, gdyż każdorazowo jest uzgadniane z wojewódzkim urzędem ochrony zabytków i realizowane zgodnie z obowiązującym planem zagospodarowania przestrzennego. Natomiast dużym zagrożeniem dla wnętrza urbanistycznych jest wypadanie gospodarczej zabudowy zlokalizowanej na zapleczach działek, ponieważ zabudowa ta jest również istotnym czynnikiem kształtującym charakterystyczny dla miast układ.

6.1.2. Architektura sakralna

Stan zachowania obiektów architektury sakralnej jest w przeważającej części dobry lub dostateczny. Obiekty w większości utrzymywane są w sposób prawidłowy i poddawane niezbędnym remontom.

Dobry stan zachowania prezentują kościoły miejskie (Żłotów, Krajenka, Okonek, Jastrowie). W kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP w Żłotowie w 2001 r. wykonano zabiegi osuszania ścian poprzez skucie opaski betonowej wokół budynku oraz wymianę skorodowanego od wilgoci i wysoleń tynku w partii cokołowej na tynk renowacyjny i wapienny. W latach 2010 – 2013 przeprowadzono prace remontowo – konserwatorskie polegające na wymianie stolarek okiennych odzwierciedlających formą i materiałem historyczne, wymianie pokrycia dachowego na nowe z dachówki karpiówki oraz remoncie elewacji. Ponadto w roku 2015 i 2016 poddano konserwacji polichromie ścienne na kopułach w bocznych kaplicach świątyni. W kościele filialnym p.w. św. Stanisława Kostki w Żłotowie w 2011 r. wykonano remont polegający na malowaniu wnętrza świątyni, w 2012 r. wymieniono pokrycie dachowe na nową dachówkę karpiówkę. W kościele parafialnym w Krajenke na przestrzeni ostatnich lat przeprowadzono kompleksowe prace remontowo – konserwatorskie obejmujące m.in. wymianę pokrycia dachowego z blachy ocynkowanej na dachówkę ceramiczną, wymianę pokrycia hełmu wieży na blachę miedzianą wraz ze wzmocnieniem więźby, prace konserwatorskie przy ceglanych elewacjach oraz we wnętrzu kościoła (m.in. konserwacja polichromii na sklepieniu i malowanie ścian). W kościele p.w. NMP Królowej Polski w Jastrowiu w 2007 r. wykonano prace remontowo – konserwatorskie wieży polegające na naprawie jej pokrycia i oczyszczeniu elewacji wraz z uzupełnieniem ceglanych ubytków oraz wymianie drewnianych żaluzji i naprawie drewnianych schodów wewnętrznych. Ponadto przeprowadzono remont wnętrza polegający na malowaniu sklepienia prezbiterium, ścian, empor i ławek w nawiązaniu do pierwotnej kolorystyki. Z kolei w jastrowskim kościele św. Michała Archanioła w 2009 r. zostało wymienione pokrycie dachowe na nowe z ceramicznej dachówki karpiówki wraz z obróbkami blacharskimi, w latach 2012 – 2013 pracom malarskim poddano wnętrza (ściany, chór muzyczny oraz stolarki drzwiowe). Obecnie konieczny jest remont jego elewacji.

Stan zachowania kościołów wiejskich jest zróżnicowany – na ogół dobry lub dostateczny. Tu również sukcesywnie i w miarę możliwości realizowane są prace remontowe. Specjalnego podejścia wymagają świątynie drewniane i ryglowe, w których systematycznie przeprowadzać trzeba zabiegi konserwacyjne.

W kościele w Batorowie w 2011 r. wymieniono pokrycie dachowe na ceramiczną dachówkę karpiówkę oraz zamontowano instalację systemu sygnalizacji pożaru. Natomiast w 2014 r. wzmocniono ścianę północną z wymianą najbardziej zdegradowanych elementów konstrukcyjnych. W l. 2017 – 2019 zrealizowano prace konserwatorskie i restauratorskie przy dekoracji malarskiej ścian i stropów, empor organowej oraz filarów i wsporników. Prace te współfinansowane były ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu „Ochrona oraz zwiększenie wartości dziedzictwa kulturowego obszaru Diecezji Bydgoskiej – renowacja i konserwacja drewnianych zabytków”.

W ostatnim dziesięcioleciu przeprowadzono również szeroko zakrojone prace remontowo - konserwatorskie przy kościele w Starej Wiśniewce. Prace te polegały na wzmocnieniu ścian, wymianie oszalowania zewnętrznego, remoncie wieży, wymianie pokrycia dachowego, natomiast we wnętrzu obejmowały odsłonięcie polichromii znajdujących się pod tynkiem, ich oczyszczenie i zabezpieczenie. W l. 2017 – 2019 w ramach ww. projektu unijnego wykonano pełną konserwację i restaurację odkrytej barokowej dekoracji malarskiej pokrywającej w całości stropy i ściany świątyni.

Kościół w Starej Wiśniewce po przeprowadzonych pracach konserwatorskich we wnętrzu

Również w ramach projektu unijnego „Ochrona oraz zwiększenie wartości dziedzictwa kulturowego obszaru Diecezji Bydgoskiej – renowacja i konserwacja drewnianych zabytków” w latach 2018 – 2019 przeprowadzono prace remontowo - konserwatorskie przy kościele w Kleszczynie. Prace przy ryglowych ścianach polegały na wykonaniu nowych podwalin oraz wymianie uszkodzonych drewnianych elementów konstrukcyjnych i nie nadających się do odzyskania wypełnień ceglanych. Ponadto wymieniono współczesne stolarki okienne na nowe, odzwierciedlające historyczny wygląd i podziały wewnętrzne. Położono nową dachówkę karpiówkę oraz przywrócono pierwotny wygląd wnętrza poprzez demontaż okładziny boazeryjnej, tynkowanie ścian i malowanie w kolorze zbliżonym do pierwotnego (prace te poprzedzono badaniami konserwatorskimi historycznych tynków pozostałych pod

warstwą boazerii). Wcześniej, w latach 2014 – 2015 przeprowadzono remont zabezpieczający wieży kościelnej.

Kościół w Kleszczynie po wykonanych pracach remontowo - konserwatorskich

Obecnie finalizowane są również prace remontowe przy kościele w Węgorzewie. Przez długi czas obiekt znajdował się w złym stanie technicznym. Dla podtrzymania konstrukcji budynku wymurowano od wewnątrz nowe ściany z bloczków betonowych, a pierwotne ściany ryglowe pełniły przez lata jedynie funkcje ich osłony i ulegały dalszej destrukcji. Na zlecenie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla kościoła została opracowana ekspertyza techniczna. Na podstawie ww. dokumentacji, uaktualnionej na zlecenie inwestora oraz zgodnie z udzielonym pozwoleniem konserwatorskim we wrześniu 2014 r. rozpoczęto prace przy świątyni, w pierwszej kolejności wyremontowano pokrycie dachowe wykonane z łupka. W 2019 r. dzięki staraniom Parafii i Parafian ściany obwodowe kościoła zostały poddane kompleksowym pracom budowlano – konserwatorskim, obejmującym wzmocnienie fundamentów, wymianę podwalin na całej długości, wymianę w niewielkim procencie zniszczonych elementów konstrukcyjnych, uzupełnienie i wzmocnienie pozostałych elementów drewnianych, naprawę wypełnień ryglowych poprzez przemurowanie z historycznej cegły i otynkowanie tynkiem wapiennym. Ponadto zlecono wykonanie nowej stolarki okiennej i drzwiowej odwzorowującej historyczny wygląd i podziały.

Natomiast w złym stanie technicznym znajdują się obiekty sakralne, które są nieużytkowane – kościół p.w. św. Stanisława Kostki w Radawnicy gm. Żłotów oraz kościół w Drożyskach Wielkich gm. Zakrzewo.

Kościół w Węgorzewie, październik 2019 r.

Problemem technicznym kościoła w Radawnicy jest silne zawilgocenie fundamentów, ścian i posadzek oraz rozległe pęknięcie sklepienia prezbiterium. W 2016 r. została opracowana opinia stanu technicznego, inwentaryzacja budowlana oraz projekt remontu kościoła. Sporządzenie przedmiotowej dokumentacji dofinansowane było ze środków Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Parafia na jej podstawie uzyskała pozwolenie konserwatorskie oraz pozwolenie budowlane na przeprowadzenie prac remontowych przy świątyni.

Kościół ewangelicki w Drożyskach Wielkich po II wojnie światowej pełnił funkcje magazynowe i gospodarcze ulegając stopniowej dewastacji. Wówczas zostały wybite nowe okna, zaś w elewacji południowej wrota. Wieża uległa zawaleniu. W l. 90 – tych XX wieku budynek przejęła na własność Gmina Zakrzewo, a w roku 2001 nabyła go Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Marii Magdaleny w Zakrzewie. Obecnie problemem jest nieszczelne pokrycie dachowe z licznymi ubytkami powodującymi przeciekanie wód opadowych do wnętrza, zawilgocony strop zarwany w miejscu pierwotnej, obecnie nieistniejącej drewnianej wieży oraz spękania ściany szczytowej prezbiterialnej oraz ścian nad oknami.

Bardzo dużym zagrożeniem dla kościołów, zwłaszcza drewnianych, jest niewłaściwy montaż instalacji elektrycznej narażający obiekt jak i jego wyposażenie na pożar oraz brak odpowiedniego zabezpieczenia przeciwpożarowego i antywłamaniowego.

6.1.3. Zespoły rezydencjonalno – parkowe

Stan techniczny pałaców i dworów na terenie powiatu złotowskiego jest zróżnicowany, wynikający z obecnego przeznaczenia obiektu oraz formy własności. Najgorzej utrzymane są obiekty nieużytkowane, będące własnością prywatną – pałace w Debrnie Wsi i Maryńcu.

Pałac w Debrnie Wsi posiada rozległe zawilgocenia ścian i stropów z dużymi ubytkami tynku, a także zawilgocenia więźby dachowej oraz tarasów, pozrywane podłogi i posadzki, zniszczoną stolarkę okienną pozbawioną szyb, znaczne ubytki w pokryciu dachowym, ponadto nieszczelne i niekompletne opierzenia, rynny i rury spustowe.

Debrzno Wieś, pałac

W pałacu w Maryńcu zły stan techniczny przejawia się przede wszystkim w zawilgoceniu ścian i tarasu elewacji północnej, zniszczonym pokryciu dachowym z licznymi nieszczelnościami, zdegradowanej stolarnie okiennej z częściowym ubytkiem oszklenia oraz zarwanej klatce schodowej w holu głównym.

Najważniejsze zadania to opracowanie dla tych obiektów studiów historyczno - architektonicznych oraz przeprowadzenie badań architektonicznych, a następnie wykonanie dokumentacji budowlanej i konserwatorskiej oraz przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych z zachowaniem lub przywróceniem pierwotnego układu wnętrza. Często konieczne jest znalezienie właściwego sposobu użytkowania obiektu (np. przeznaczenie na cele hotelowe, szkoleniowo-konferencyjne i inne).

Pałace w Krajence i Radawnicy użytkowane na cele publiczne, utrzymywane są w dobrym i dostatecznym stanie technicznym, podobnie jak dwór w Grodnie, będący własnością prywatną. Zespół pałacowo – parkowy przy ul. Szkolnej w Krajence stanowiący własność Gminy Krajanka jest obecnie wykorzystywany jako siedziba Urzędu Gminy i Miasta. Obiekt znajduje się w dobrym stanie technicznym po przeprowadzonych pracach remontowo - konserwatorskich związanych z adaptacją budynku na siedzibę urzędu, obejmujących wymianę pokrycia dachowego i stolarki okiennej oraz restaurację elewacji. Z kolei w pałacu w Radawnicy użytkowanym przez Uniwersytet Ludowy w Radawnicy w 2002 r. częściowo wymieniono stolarkę okienną z zachowaniem pierwotnych wykrojów, wymiarów i podziałów, a od 2016 r. trwają prace remontowo – konserwatorskie przy elewacjach budynku.

Stan zachowania parków jest w większości zły lub dostateczny. W wyniku zaniedbań i zaniechania prac pielęgnacyjnych – konserwatorskich parki te mają w różnym stopniu zatarte lub zniekształcone układy przestrzenne i kompozycyjne, pozbawione są również części starodrzewu. W dobrym stanie znajduje się park dworski w Małym Buczku (obecnie krajobrazowo – wypoczynkowy), parki dworskie w Scholastykowie i Grodnie, parki przypałacowe w Krajence i Żłotowie.

Większość parków wymaga sporządzenia aktualnych inwentaryzacji drzew oraz projektów rewaloryzacji, obejmujących odtworzenie dawnego drzewostanu, nasadzenia uzupełniające oraz usuwanie z ich terenu obiektów dysharmonijnych. Po wykonaniu ww. prac

należy systematycznie przeprowadzać zabiegi pielęgnacyjne w celu niedopuszczenia do ponownej degradacji.

6.1.4. Zespoły folwarczne

Większość zabudowy folwarczej na terenie powiatu złotowskiego jest w stanie dostatecznym lub złym. Problemy związane z utrzymaniem budynków folwarcznych wynikają głównie z braku środków na remonty, a także trudności ze znalezieniem właściwego nowego sposobu ich użytkowania. Znacznym zagrożeniem są również przekształcenia architektoniczne (przebudowy, rozbudowy), w wyniku których budynki bezpowrotnie tracą swój pierwotny wygląd i wartości zabytkowe. W celu prawidłowej ochrony zespołów folwarcznych należy wpisać je do rejestru zabytków oraz przystosować do nowych funkcji, zachowując dawną kompozycję podwórza i charakter zabudowy.

6.1.5. Zabudowa mieszkalna. Budynki użyteczności publicznej

Stan zachowania zabytkowej zabudowy mieszkalnej jest zróżnicowany, wiele budynków wymaga przeprowadzenia prac remontowych i modernizacyjnych. W każdym przypadku należy zakres i przebieg prac uzgadniać ze służbami konserwatorskimi w celu uniknięcia stosowania niewłaściwych technologii i materiałów (termoizolacja, nowa stolarka drzwiowa i okienna, pokrycie dachów, kolorystyka elewacji itp.) powodujących utratę pierwotnego charakteru budynków.

Znacznym zagrożeniem dla zabudowy mieszkalnej jest degradacja zabytkowej substancji spowodowana wymogami współczesnej cywilizacji. Wymiana historycznej tkanki budynków w postaci oryginalnych drewnianych stolarek okiennych i drzwiowych, ceramicznego pokrycia dachowego, a także pozbawianie budynków ich pierwotnych dekoracji architektonicznych negatywnie wpływa nie tylko na same obiekty, ale także na zabytkowe wnętrza miejscowości. Zagrożenia te powiązane są niejednokrotnie z powiększeniami otworów okiennych bądź ich zamurowaniami, a także niekontrolowanymi rozbudowami zniekształcającymi zabytkowy wizerunek zabudowy poszczególnych miejscowości.

Budynki użyteczności publicznej wykorzystywane zgodnie ze swoją pierwotną funkcją (ratusze, szkoły, poczty itp.) zachowane są na ogół w stanie dobrym, nie zagraża im zniszczenie. Jednak część obiektów w związku z przekształceniami własnościowymi i zmianą pierwotnego sposobu użytkowania np. obiekty szkolne na terenach wiejskich, są przebudowywane i modernizowane w sposób niewłaściwy lub ulegają szybko postępującej dewastacji.

6.1.6. Cmentarze

Stanowią one najbardziej zagrożony pod względem konserwatorskim obszar. Na terenie powiatu zewidencjonowanych jest 158 cmentarzy, w tym ok. 105 cmentarzy ewangelickich, ok. 45 katolickich, 5 żydowskich (Jastrowie, Złotów, Krajenka, Lędyczek, Debrno Wieś), 2 rodowe (Wąsosz, gm. Złotów i Skoki, gm. Okonek), 1 epidemiczny (Skic, gm. Złotów) i 1 wojenny (Złotów); 29 z ww. cmentarzy znajduje się w rejestrze zabytków.

Stan zachowania cmentarzy katolickich w większości nie budzi zastrzeżeń, problemem jest tylko dokonywana ze względów bezpieczeństwa eliminacja starego zadrzewienia. Natomiast w złym stanie znajdują się przeważnie cmentarze nieczynne ewangelickie. Ulegają one postępującej degradacji, są zaniedbane, zarośnięte dziką roślinnością, ich układ

przestrzenny jest zatarty, a nagrobki zdewastowane. Dobrym rozwiązaniem byłoby objęcie tych cmentarzy opieką przez szkoły w celu ich uporządkowania i właściwego wyeksponowania.

Przykładem dobrej praktyki konserwatorskiej jest cmentarz żydowski w Jastrowiu, przy którym przeprowadzono prace porządkowe i oznakowano tablicą informacyjną w czterech językach. Ponadto cmentarz ten co roku jest obkaszany.

6.1.7. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych znajdują się w większości w stanie dobrym lub dostatecznym. Część z nich na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat poddana była pracom konserwatorskim i restauratorskim. Szeroko zakrojone, kompleksowe prace wykonane były przy zespole wystroju i wyposażenia kościołów w Żłotowie (p.w. Wniebowzięcia NMP i p.w. św. Rocha), Krajence, Głubczynie, Starej Wiśniewce, Zakrzewie, Pniewie, Borucinie, Ciosańcu, Batorowie, Radawnicy (parafialnym św. Barbary) i Jastrowiu (św. Michała Archanioła). Prace przy zabytkach ruchomych w kościołach w Batorowie, Starej Wiśniewce i Radawnicy częściowo współfinansowane były ze środków Unii Europejskiej w projekcie „Ochrona oraz zwiększenie wartości dziedzictwa kulturowego obszaru Diecezji Bydgoskiej – renowacja i konserwacja drewnianych zabytków”. W ramach przedmiotowego projektu konserwacji poddano również ołtarz główny i dwa boczne w kościele w Sławianowie oraz dwa ołtarze boczne w kościele w Wielkim Buczku.

Część zabytków ruchomych wymaga przeprowadzenia prac konserwatorsko – restauratorskich z powodu zniszczeń, którym uległy na przestrzeni lat: uszkodzeń technicznych, degradacji materiałów oraz przekształceń estetycznych (głównie przemalowań w technice i kolorystyce innej niż oryginalna). Pracom konserwatorskim powinno być poddane wyposażenie kościoła w Brokęcynie, gdzie przede wszystkim pilnie potrzebna jest fumigacja (gazowanie) wnętrza w celu całościowego wyeliminowania niszczących drewno owadów oraz malowidła na deskach z kościoła w Wielkim Buczku, których zły stan zachowania spowodowany jest długoletnim przechowywaniem obiektów w nieodpowiednich warunkach.

Zagrożone pod względem konserwatorskim są także krzyże i kapliczki przydrożne. Brak ewidencji tych dóbr kultury może spowodować ich degradację. W związku z tym dla ich ochrony najważniejszym zadaniem będzie sporządzenie odpowiedniej ewidencji oraz ocena stanu zachowania tych obiektów.

6.1.8. Zabytki archeologiczne

Dziedzictwo archeologiczne to bardzo obszerny i jednocześnie zróżnicowany zbiór materialnych śladów działalności człowieka. Zgodnie z art. 6 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami), wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece.

Stanowiska archeologiczne odkryte podczas badań AZP, przypadkowych odkryć czy też na podstawie danych z lotniczego skanowania laserowego przy pomocy urządzenia LiDAR stanowią zasób informacji, na które składa się archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na terenach leśnych, nieużytkach, łąkach czy też na obszarach niezabudowanych.

Największym zagrożeniem dla zabytków archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe. Do nich zaliczyć można przede wszystkim przebudowę zabytkowych układów urbanistycznych, ruralistycznych, założeń pałacowo – parkowych i folwarcznych. Zagrożeniem mogą być również nielegalne eksploatacje piasnic i żwirowni, głęboka orka w obrębie pól uprawnych oraz działalność poszukiwaczy zabytków. Niszczony są stanowiska archeologiczne typu grodziska, cmentarzyska kurhanowe, osady czy też pozostałości po I i II wojnie światowej (umocnienia polowe).

Ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie powiatu złotowskiego posiada obszarowy charakter. Stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków można określić jako dobry. Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno – budowlanych. Dlatego też wszelkie roboty ziemne prowadzone w strefach ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych, wyznaczonych na podstawie zapisów i załączników graficznych ujętych w uchwałach miejscowego planu zagospodarowania terenu oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i inwestycji celu publicznego, wymagają prowadzenia badań archeologicznych, na które wojewódzki konserwator zabytków wydaje stosowne pozwolenia. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak m.in. budowa budynków mieszkalnych i usługowych oraz inwestycji liniowych np. budowa kanalizacji deszczowych, sanitarnych, gazowych czy telekomunikacyjnych. Natomiast realizacja inwestycji takich jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja piasnic i żwirowni, kopalni kruszywa, bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Szeroko-płaszczyznowy zakres prac ziemnych charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane w bezpowrotny sposób niszczy substancję zabytkową i obiekty archeologiczne. Przebudowa układów historycznych, założeń pałacowo - parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o lokalnej kulturze materialnej. Należy pamiętać również o pracach ziemno - budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (gminnej ewidencji zabytków). Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

W ostatnim czasie dzięki nowej technologii zastosowanej w archeologii – lotniczemu skanowaniu laserowemu przy pomocy urządzenia LiDAR - dochodzi do weryfikacji znanych, ale też do odkrycia nowych stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej. W powiecie złotowskim większość tych stanowisk znajduje się na terenach leśnych. Przetrwały dzięki temu, że były chronione przez lasy. Sytuacja wygląda zupełnie inaczej na polach uprawnych, na których bezpowrotnie niwelowane są kurhany, grodziska czy też osady, a co za tym idzie niszczone jest układ stratygraficzny i kontekst, w którym znajdowały się kiedyś ruchome zabytki.

Szczególnie zagrożone są zabytki archeologiczne w miejscach, gdzie trwa intensyfikacja zabudowy mieszkaniowej np. w centrum zabytkowego układu urbanistycznego miasta Złotowa, w Dzierżążenku, gm. Złotów, w Łońsku i Wąsoszkach, gm. Krajenka czy też w miejscach budowy wspomnianych inwestycji liniowych typu sieć wodociągowa, kanalizacja sanitarna, np. w Batorówku - Wybudowanie, Lipce, Debrznie Wsi, Bługowie, gm. Lipka, w Okonku, Pniewie, Borucinie, Lubnicy - Skokach, gm. Okonek oraz przy

inwestycjach drogowych typu budowa i przebudowa dróg powiatowych i gminnych, dróg osiedlowych, budowa ścieżek rowerowych. Do tych ostatnich zaliczyć można planowaną przebudowę drogi gminnej w Tarnówce, przebudowę ulicy Fabrycznej w Tarnówce, czy też budowę dróg w gminie Zakrzewo. Większe planowane inwestycje, które stanowią zagrożenie dla zabytków archeologicznych to budowa farmy wiatrowej w Łomczewie, gm. Okonek, elektrowni fotowoltaicznych w gminie Żłotów czy też budowa drogi ekspresowej S11 na odcinku Szczecinek – Piła wraz z budową węzła na odcinku Podgaje, gm. Jastrowie. Należy pamiętać, że dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ważne jest respektowanie zapisów zawartych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

6.2. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego

Na terenie powiatu złotowskiego znajduje się wiele cennych przyrodniczo obszarów, dlatego też dla ich ochrony oraz dla utrwalenia mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska, utworzono różne formy ochrony zgodne z ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., która wyróżnia następujące formy ochrony przyrody:

1. parki narodowe,
2. rezerваты przyrody,
3. parki krajobrazowe,
4. obszary chronionego krajobrazu,
5. obszary Natura 2000,
6. pomniki przyrody,
7. stanowiska dokumentacyjne,
8. użytki ekologiczne,
9. zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,
10. ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

6.2.1. Rezerваты przyrody

W wykazie poszczególnych form ochrony przyrody rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Na terenie powiatu złotowskiego znajdują się następujące rezerваты przyrody:

- „Uroczysko Jary”, gmina Żłotów, rezerwat florystyczny o powierzchni 86,26 ha. Aktem powołującym rezerwat jest Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 23 grudnia 1998 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (Dz. U. z 1998 r. nr 166, poz. 1234). W obecnym stanie prawnym rezerwat funkcjonuje na podstawie zarządzenia Nr 20/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 12 kwietnia 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Uroczysko Jary” (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2011 r. nr 162, poz. 2651). Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych rzadkich roślin leśnych, zaroślowych, łąkowych, wodnych, bagiennych, źródłiskowych i torfowiskowych, rosnących

w rynnach polodowcowych i na dnie jarów. Znajduje się tam charakterystyczny dla Pojezierza Krajeńskiego fragment krajobrazu, w skład którego wchodzi lasy, jeziora, ciekie wodne i zabagnienia na dnie licznych jarów w rynnach polodowcowych. Pocięta jarami wysoczyzna jest wyjątkowo urozmaicona zmiennością siedlisk i zbiorowisk leśnych, bagiennych i jeziornych.

- **„Wielkopolska Dolina Rurzyca”**, gmina Jastrowie, Szydłowo (powiat pilski), rezerwat krajobrazowy o powierzchni 896,06 ha, utworzony Rozporządzeniem Nr 30/08 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 7 listopada 2008 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 27.11.2008 r. nr 206, poz. 3351). Jest to kręty pas terenu wzdłuż rzeki Rurzyca, w biegu której znajduje się 7 rynnowych jezior, zwanych Jeziorami Krąpskimi. Pas ten sięga od linii kolejowej Piła – Jastrowie w górę rzeki do rezerwatu Diabli Skok. Dolina Rurzyca jest głęboko wcięta, malowniczą doliną rzeczną składającą się z kompleksu unikalnych, doskonale zachowanych a kontrastujących ze sobą krajobrazów. Kompleks ten tworzą naturalne w dużej mierze lasy na stromych zboczach, jeziora w leśnym obramowaniu oraz źródła i torfowiska nadrzeczne z bogactwem flory i rzadkich ginących fitocenozy.
- **„Wrzosowiska w Okonku”**, gmina Okonek, rezerwat o powierzchni 204,13 ha, utworzony Rozporządzeniem Nr 15/08 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z dnia 18.07.2008 r. nr 116, poz. 2128). Dla obszaru wydane zostało Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu Nr 11/2012 z dnia 3 lipca 2012 r. w sprawie ustanowienia zadań ochronnych dla rezerwatu przyrody „Wrzosowiska w Okonku”. Rezerwat został utworzony na terenie byłego poligonu wojskowego. Celem ochrony jest zachowanie kompleksu wrzosowisk i muraw napiaskowych z charakterystyczną florą i fauną. Dla turystów stworzono punkt widokowy, położony w miejscu dawnego punktu obserwacyjnego stanowiska dowodzenia.
- **„Czarci Staw”**, gmina Złotów, rezerwat torfowiskowy o powierzchni 4,91 ha. Aktem powołującym rezerwat jest Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 listopada 1990 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1990 r. nr 48, poz. 366). W obecnym stanie prawnym rezerwat funkcjonuje na podstawie Zarządzenia Nr 3/11 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu z dnia 8 marca 2011 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Czarci Staw” (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2011 r. nr 105, poz. 1756). Strategicznym celem ochrony rezerwatu jest zachowanie cennych siedlisk zarastającego jeziora Czarci Staw oraz przylegających mechowisk, torfowisk przejściowych i wysokich wraz z rzadkimi elementami flory i fauny.
- **„Diabli Skok”**, gmina Jastrowie, rezerwat leśny o powierzchni 20,98. Utworzony zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 21 października 1961 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1961 r. nr 84, poz. 353). W obecnym stanie prawnym rezerwat funkcjonuje na podstawie Rozporządzenia nr 36/2003 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 28 lipca 2003 r. w sprawie rezerwatu przyrody (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego nr 134, poz. 2511). Teren rezerwatu stanowi początek malowniczej rynny odpływowej dawnych wód lodowcowych na południe do rzeki Gwdy. Cechą najbardziej charakterystyczną i godną ochrony jest głęboki jar i jego strome zbocza, na których wytryskują liczne źródła tworzące specyficzny biotop dla

roślinnych zbiorowisk źródliskowych, głównie mchów i wątrobowców. Zbocza jaru porasta dorodny las mieszany z drzewami pomnikowymi.

- **„Kozie Brody”**, gmina Jastrowie rezerwat torfowiskowy o powierzchni 0,72 ha, utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 października 1965 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M. P. z 1965 r. nr 65, poz. 372), utrzymanym w mocy Obwieszczeniem Wojewody Wielkopolskiego z dnia 4 października 2001 r. w sprawie ogłoszenia wykazu rezerwatów przyrody utworzonych do dnia 31 grudnia 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego z 2001 r. nr 123, poz. 2401). Strategicznym celem ochrony rezerwatu jest odtworzenie warunków siedliskowych pozwalających na restytucję roślinności torfowiska niskiego i rzadkich elementów flory naczyniowej.

6.2.2. Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu są to tereny objęte ochroną ze względu na walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz zróżnicowane ekosystemy, odznaczające się niewielkim stopniem zniekształcenia środowiska przyrodniczego, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub istniejące albo odtwarzane korytarze ekologiczne. Od parków krajobrazowych różnią się większą dopuszczalnością działań gospodarczych, które ogranicza jedynie konieczność zachowania w równowadze istniejących walorów.

Wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu następuje uchwałą sejmiku wojewódzkiego. Obszary chronionego krajobrazu wraz z parkami narodowymi, rezerwatami przyrody oraz parkami krajobrazowymi stanowią elementy składowe tzw. krajowego systemu obszarów chronionych. Odgrywają one zatem ważną rolę w przestrzennym układzie form ochrony przyrody.

Na terenie powiatu złotowskiego znajdują się dwa obszary chronionego krajobrazu:

- **Dolina Łobzonki i Bory Kujańskie** – obszar chronionego krajobrazu o powierzchni 18 850 ha, utworzony Rozporządzeniem nr 5/98 Wojewody Piłskiego z dnia 15 maja 1998 r. w sprawie ustanowienia obszarów chronionego krajobrazu w województwie piłskim (Dz. Urz. Woj. Piłskiego nr 13, poz. 83). Obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Obszar ten leży na falistych wzniesieniach wzdłuż doliny rzeki Łobzonki i kilku jezior w mezoregionie Pojezierza Krajeńskiego. W całości jest to zlewnia Noteci a krajobraz złożony jest z dwóch różnych typów. Wyróżniającym się elementem przyrodniczym są kompleksy lasów szpilkowych zwane Borami Kujańskimi od miejscowości Kujan leżącej w pobliżu rynnowego jeziora Borówno. Warto zwrócić uwagę na piękne okolice jeziora Borówno z okazałymi starodrzewiami, wśród których górują pomnikowe drzewa sędziwych dębów i buków.
- **Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy** – obszar chronionego krajobrazu o powierzchni 93 910 ha (dotyczy całego obszaru, również poza woj. wielkopolskim), utworzony Rozporządzeniem nr 5/98 Wojewody Piłskiego z 15 maja 1998 r. w sprawie ustanowienia obszarów chronionego krajobrazu w województwie piłskim (Dz. Urz. Woj. Pil. Nr 13, poz. 83). Obszar obejmuje tereny chronione ze względu

na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem, a także pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych. Wielkie bogactwo walorów krajobrazowych stanowi urozmaicona rzeźba terenu z rozległymi kompleksami leśnymi, malownicze głęboko wcięte doliny licznych rzek, moreny czołowe i doliny rynnowe z licznymi jeziorami, miejsca lęgowe i ostoje rzadkich i ginących zwierząt, m.in. trzcza nurogęsi, orła bielika, orlika krzykliwego, żubra i bobra, oraz miejsca zlotów i przelotów żurawi, gęsi i kaczek.

6.2.3. Obszary NATURA 2000

Obszary *NATURA 2000* to najmłodsza z form ochrony przyrody, wprowadzona w 2004 r. w Polsce jako jeden z obowiązków związanych z przystąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej. Obszary te powstają we wszystkich państwach członkowskich tworząc Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000.

Głównym celem funkcjonowania Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Drugim jej celem jest ochrona różnorodności biologicznej.

Podstawą funkcjonowania programu są dwie unijne dyrektywy tzw. dyrektywa ptasia i dyrektywa siedliskowa:

- Dyrektywa ptasia (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa - wcześniej dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa) - określa kryteria do wyznaczania ostoi dla gatunków ptaków zagrożonych wyginięciem;
- Dyrektywa siedliskowa (dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory) - ustala zasady ochrony pozostałych gatunków zwierząt, a także roślin i siedlisk przyrodniczych oraz procedury ochrony obszarów szczególnie ważnych przyrodniczo.

Zgodnie z tymi aktami prawnymi każdy kraj członkowski Unii Europejskiej ma obowiązek zapewnić siedliskom przyrodniczym i gatunkom, wymienionym w załącznikach Dyrektywy siedliskowej i ptasiej, warunki sprzyjające ochronie lub zadbać o odtworzenie ich dobrego stanu. Dotyczy to m.in. wyznaczenia i objęcia ochroną obszarów, na których te siedliska i gatunki występują.

Na terenie powiatu złotowskiego występują następujące obszary Natura 2000:

- Dolina Rurzyca PLH 300017 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Poligon w Okonku PLH 300021 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Dolina Debrzynki PLH 300047 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Dolina Łobżonki PLH 300040 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Uroczyska Kujaniańskie PLH 300052 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Ostoja Pilska PLH 300045 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Dolina Szczyry PLH 220066 (specjalny obszar ochrony siedlisk),
- Puszcza nad Gwdą PLB 300012 (obszar specjalnej ochrony ptaków).

6.2.4. Pomniki przyrody

Pomniki przyrody są to pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości naukowej, kulturowej, historyczno - pamiątkowej i krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami wyróżniającymi je wśród innych tworów, a w szczególności sędziwych i okazałych rozmiarów drzewa i krzewy gatunków rodzimych i obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe, jaskinie. Pomniki przyrody są ważnym elementem składowym krajobrazu, podnoszą jego piękno, zwiększają różnorodność, często związane są z wydarzeniami historycznymi, lokalnymi podaniami lub wybitną postacią historyczną. Status pomnika przyrody może nadać wojewoda (rozporządzenie) lub rada gminy (uchwała).

Na obszarze powiatu złotowskiego za pomniki przyrody uznano następujące obiekty:

Gmina Jastrowie:

- dąb szypułkowy „Hubert”, obwód 630 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Jastrowie w rezerwacie przyrody „Diabli Skok”, Leśnictwo Hajda;
- dąb szypułkowy, obwód 470 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Jastrowie, Leśnictwo Sypniewo;
- dąb szypułkowy, obwód 580 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Płytnica, Leśnictwo Smolary;
- sosna pospolita, obwód 235 cm, położona na terenie Nadleśnictwa Jastrowie, Leśnictwo Budy;
- buk zwyczajny, obwód 310 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Jastrowie, obręb Jastrowie, Leśnictwo Hajda;
- bluszcz pospolity, okaz kwitnący, wysokość 15 m., pnie się po buku, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Płytnica, obręb Płytnica;
- buk zwyczajny, obwód 385 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Jastrowie, Leśnictwo Hajda;
- dąb szypułkowy, obwód 485 cm, rozpiętość korony 8 m, położony na działce geodezyjnej nr 209 (mienie komunalne);
- dąb bezszypułkowy, obwód 415 cm, rozpiętość korony 8 m, położony na działce geodezyjnej nr 151 (mienie komunalne);
- lipa drobnolistna, obwód 410 cm, rozpiętość korony 8 m, położona na działce geodezyjnej nr 152 (Powiatowy Zarząd Dróg);
- lipa drobnolistna, obwód 340 cm, wiek szacunkowy 227 lat, położona na dziedzińcu Publicznego Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Jastrowiu.

Gmina Krajenka:

- lipa drobnolistna, obwód 370 cm, zlokalizowana w Nadleśnictwie Zdrojowa Góra;
- klon srebrzysty (2 drzewa), obwody 320 cm i 340 cm, zlokalizowane w parku w Maryńcu;
- cis pospolity, obwód 63 cm, zlokalizowany w parku w Maryńcu;
- dąb szypułkowy, obwód 610 cm, zlokalizowany w Nadleśnictwie Złotów;
- dąb szypułkowy, obwód 402 cm, położony w Nadleśnictwie Złotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy, obwód 376 cm, położony w Nadleśnictwie Złotów, Leśnictwo Leśnik;
- jesion wyniosły, obwód 340 cm znajdujący się przy ulicy Bydgoskiej w Krajence;

- modrzew europejski (2 drzewa) oraz dąb szypułkowy (2 drzewa) znajdujące się na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Leśnik, obwody: 255 cm, 335 cm, 347 cm i 356 cm;
- dąb szypułkowy, obwód 385 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy, obwód 375 cm, zlokalizowany przy ulicy Winiary w Krajence;
- wiąz, obwód 647 cm położony na terenie Nadleśnictwa Zdrojowa Góra, Leśnictwo Płociczno;
- wiąz, obwód 385 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy, obwód 434 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy (4 drzewa), obwód: 300 cm, obwód: 310 cm, obwód: 330 cm, obwód: 410 cm, zlokalizowane na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Żłotów, Leśnictwo Leśnik;
- dąb szypułkowy (2 drzewa) - Nadleśnictwo Żłotów, Leśnictwo Leśnik, obwód: 364 cm i 394 cm;
- wiąz (4 drzewa) - Nadleśnictwo Żłotów, Leśnictwo Leśnik, obwód: 237 cm, 260 cm, 261 cm i 265 cm;
- dąb szypułkowy (11 drzew) - Nadleśnictwo Żłotów, leśnictwo Leśnik, obwód: 250 – 440 cm.

Gmina Lipka:

- lipa drobnolistna – Nadleśnictwo Lipka, obwód 340 cm, Leśnictwo Białobłocie;
- sosna zwyczajna - nadleśnictwo Lipka, obwód 340 cm, Leśnictwo Lipka;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 410 cm, Leśnictwo Lipka;
- dąb szypułkowy – Nadleśnictwo Lipka, obwód 470 cm, Leśnictwo Potulice;
- jesion wyniosły - Nadleśnictwo Lipka, obwód 270 cm, Leśnictwo Lipka;
- buk zwyczajny - Nadleśnictwo Lipka, obwód 346, Leśnictwo Lipka;
- buk zwyczajny - Nadleśnictwo Lipka, obwód 325, Leśnictwo Lipka;
- buk zwyczajny - nadleśnictwo Lipka, obwód 368 cm, Leśnictwo Lipka;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 410 cm, Leśnictwo Lipka
- jesion wyniosły - Nadleśnictwo Lipka, obwód 292, Leśnictwo Osowo;
- jesion wyniosły - Nadleśnictwo Lipka, obwód 256, Leśnictwo Osowo;
- olsza czarna - Nadleśnictwo Lipka, obwód 240, Leśnictwo Osowo;
- lipa drobnolistna - nadleśnictwo Lipka, obwód 380, Leśnictwo Osowo;
- jodła szlachetna, odmiana błękitna - Nadleśnictwo Lipka, Leśnictwo Osowo;
- buk zwyczajny - nadleśnictwo Lipka, obwód 346 cm, Leśnictwo Osowo;
- jesion wyniosły - nadleśnictwo Lipka, obwód 343 cm, Leśnictwo Osowo;
- buk zwyczajny, odmiana miedziana, Nadleśnictwo Lipka, obwód 346 cm, Leśnictwo Osowo;
- jesion wyniosły - Nadleśnictwo Lipka, obwód 343 cm, Leśnictwo Osowo;
- kłon zwyczajny - Nadleśnictwo Lipka, obwód 331 cm, Leśnictwo Osowo;
- grupa drzew - graby zwyczajne 164 szt., Nadleśnictwo Lipka, obwód 120-10 cm, Leśnictwo Osowo;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 670 cm, Leśnictwo Osowo;
- lipa srebrzysta- Nadleśnictwo Lipka, obwód 470 cm, Leśnictwo Osowo;
- buk zwyczajny odmiana purpurowa - Nadleśnictwo Lipka, obwód 470 cm, Leśnictwo Osowo;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 440 cm, Leśnictwo Potulice;

- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 410 cm, Leśnictwo Potulice;
- dąb szypułkowy - Nadleśnictwo Lipka, obwód 500 cm, Leśnictwo Potulice.

Gmina Okonek:

- gład – granit z domieszką piaskowca na terenie Nadleśnictwa Okonek, Leśnictwo Racibórz;
- dąb szypułkowy „Łukasz” obwód 430 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Okonek;
- dąb szypułkowy „Czesław” obwód 482cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Okonek, Leśnictwo Marianowo;
- buk zwyczajny „Mieczysław” obwód 410 cm, zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Okonek, Leśnictwo Pniewo;
- 3 wiąz szypułkowe obwód 297, 318, 368 cm w m. Ciosaniec;
- 2 dęby szypułkowe obwód 425, 420 cm w m. Ciosaniec;
- dąb szypułkowy obwód 452cm, przy drodze odchodzącej od drogi Lotyń – Wojnowo 500 m od skrzyżowania;
- jesion wyniosły, obwód 452 cm, w m. Ciosaniec, 100 m od kościoła przy drodze z lasu do Brzeźnicy;
- wiąz pospolity, obwód 361 cm, w m. Wojnowko przy zabudowaniach;
- wiąz pospolity, obwód 267 cm, w m. Okonek w Parku Miejskim przy ul. Szczecińskiej i pl. Wolności;
- 4 dęby szypułkowe, obwód 323 - 503 cm, w m. Łomczewo przy zabudowaniach;
- grupa drzew – 29 szt.: wiąz pospolity – 28 szt., klon zwyczajny – 1 szt. obwód 151 - 339 cm w m. Okonek (Dworzec PKP);
- buk zwyczajny „Komendant”, obwód 450 cm, w Nadleśnictwie Okonek, Leśnictwo Brokęcino.

Gmina Zakrzewo:

- dąb szypułkowy, obwód 300 cm, rosnący poziomo nad strumykiem łączącym jezioro Borówno z Wierzchołkiem;
- grupa 6 drzew położonych w parku w Kujanie: 1 dąb - obwód 500 cm, 1 lipa drobnolistna - obwód 420 cm i 4 jesiony o obwodach 596, 370, 355 i 368 cm;
- grupa drzew w Zakrzewie w rejonie kościoła: 2 dęby o obwodzie 420 i 390 cm, 1 lipa drobnolistna o obwodzie 470 cm oraz 1 klon o obwodzie 300 cm;
- dąb szypułkowy, obwód 710 cm;
- wiąz, obwód 377 cm zlokalizowany w miejscowości Prochy;
- buk zwyczajny, obwód 370 cm zlokalizowany w Leśnictwie Kujan (oddział 1407);
- sosna pospolita, obwód 330 cm, zlokalizowany w Leśnictwie Wierzchołek (oddział 54b);
- lipa drobnolistna, obwód 420 cm, zlokalizowana na terenie Nadleśnictwa Lipka, Leśnictwo Dzierżania;
- wiąz szypułkowy, obwód 380 cm zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Lipka, Leśnictwo Dzierżania;

Gmina Tarnówka:

- grupa drzew: 3 lipy drobnolistne o obwodach 270, 271 i 398 cm, 1 świerk pospolity, obwód 220 cm, 1 sosna pospolita, obwód 295 cm w m. Płytnica;
- grupa drzew: 1 dąb szypułkowy obwód 370 cm, obumarły, 1 lipa drobnolistna obwód 357 cm w Pleceminie;

- Grupa drzew: 4 buki zwyczajne, obwód 254 – 350 cm na terenie Nadleśnictwa Żłotów, Leśnictwo Płytnica;
- grupa drzew: 5 buków zwyczajnych o obwodach od 315 do 470 cm w m. Ptusza;
- grupa drzew: 3 wiązy polne, obwody 239, 190 i 179 w m. Ptusza;
- aleja grabowa – 17 drzew o obwodach od 108 do 201 cm w m. Ptusza;
- grupa drzew: 5 dębów szypułkowych o obwodach 250 do 452 cm, 3 graby pospolite obwody 244 – 256 cm w m. Ptusza;
- aleja 8 drzew - dęby szypułkowe o obwodach od 162 do 316 cm w m. Ptusza;
- grupa drzew - 5 buków zwyczajnych o obwodach od 210 do 435 cm w m. Ptusza;
- grab zwyczajny obwód 480 cm, buk pospolity obwód 310 cm na terenie Nadleśnictwa Płytnica, obręb Płytnica;
- wiąz - obwód 282 cm, świerk pospolity - obwód 302 cm na terenie Nadleśnictwa Płytnica, obręb Płytnica;
- buk pospolity - obwód pnia na wysokości 130 cm od ziemi 310 cm;
- świerk pospolity - obwód pnia na wysokości 130 cm od ziemi 302 cm;

Miasto Żłotów:

- dąb szypułkowy „Autostopowicz”, obwód 437 cm, zlokalizowany w pobliżu amfiteatru;
- dąb szypułkowy „Ewa”, obwód 426 cm, położenie: zlokalizowany przy al. J.P. Lenne – Zwierzyniec;
- dąb szypułkowy, obwód 418 cm, zlokalizowany przy drodze z Nadleśnictwa do Błękwitu – Zwierzyniec;
- dąb szypułkowy „Adam”, obwód 404 cm, zlokalizowany przy al. J.P. Lenne – Zwierzyniec;
- dąb szypułkowy, obwód 390 cm, zlokalizowany naprzeciw płaskorzeźby św. Huberta - Zwierzyniec;
- klon pospolity, obwód 240 cm, zlokalizowany na Górze Żydowskiej.

Ponadto wcześniejszymi ustaleniami ustanowiono następujące pomniki przyrody:

- 17 dębów na Górze Żydowskiej;
- 2 dęby w parku Zwierzyniec.

Gmina Żłotów:

- potężny dąb „Jan”, obwód 500 cm, zlokalizowany przy drodze z Wąsosza do Czarnosieczna, 3 km na zachód;
- modrzew, obwód 225 cm, zlokalizowany w parku Sławianowo;
- jesion, obwód, 250 cm, zlokalizowany w parku Sławianowo;
- dąb czerwony, obwód 270 cm, zlokalizowany w parku Sławianowo;
- klon srebrzysty, obwód 320 cm, zlokalizowany w parku Sławianowo;
- lipa drobnolistna o obwodzie 475 cm w parku Buntowo;
- modrzew europejski, obwód 234 cm, zlokalizowany w parku dworskim Skic;
- 2 szt. lipy drobnolistnej, obwód 440 i 450 cm , zlokalizowane w parku Buntowo;
- sosna wejmutka, obwód 300 cm (pozostał tylko pień), zlokalizowana w parku Buntowo;
- lipa drobnolistna, obwód 234 cm, zlokalizowana we wsi Pieczyn Ludwikowo;
- dąb bezszypułkowy, obwód 450 cm w Leśnictwie Nowy Dwór;
- kasztanowiec zwyczajny „Friedrich Iwański”, obwód 380 cm, zlokalizowany w parku w Międzybłociu, koło tzw. placu folwarcznego;
- topola szara „Lidia”, obwód 327 cm, zlokalizowana w parku w Międzybłociu.

6.2.5. Użytki ekologiczne

Podobnie jak pomniki przyrody także użytki ekologiczne są jednym z rodzajów ochrony indywidualnej. Najwięcej użytków ekologicznych jest na terenie gminy Jastrowie, ustanowiono tam bowiem osiem użytków ekologicznych. Obszarami tymi są:

„Uroczysko nad Gwdą” – o powierzchni 6,45 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: torfowiska alkaliczne, ziołorośla nadrzeczne oraz rośliny objęte ochroną gatunkową: kukułka szerokolistna, kukułka krwista, bobrek;

„Kozie Bagno” – o powierzchni 11,42 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: torfowiska przejściowe, torfowiska wysokie, jeziora eutroficzne oraz rośliny chronione;

„Nad Jeziorem Busino” – o powierzchni 6,58 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, ekosystemy łąkowe;

„W Dolinie Płynicy” – o powierzchni 129,5934 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: łąki świeże, ziołorośla nadrzeczne oraz jeziora eutroficzne;

„Mokradła Brzeźnickie” - o powierzchni 7,58 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: torfowiska przejściowe, torfowiska wysokie, jeziora eutroficzne oraz rośliny chronione;

„W Dolinie Samborki” – o powierzchni 73,58 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: łąki świeże, ziołorośla nadrzeczne, torfowiska przejściowe, bór bagienny, łąg olszowy;

„W Dolinie Pilawy” - o powierzchni 3,76 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: ziołorośla nadrzeczne, nadrzeczne ekosystemy łąkowe;

„W Dolinie Oski” – o powierzchni 2,93 ha, celem ochrony jest zachowanie siedlisk priorytetowych dla sieci Natura 2000, siedliska przyrodnicze: łąki świeże oraz ochrona gatunków roślin chronionych - kukułka szerokolistna.

Ponadto można wspomnieć o użytkach ekologicznych na terenie gminy Okonek:

„Gwdziańskie Mechowiska” - o powierzchni 24,38 ha, utworzony celem ochrony różnego rodzaju torfowisk w obrębie naturalnego i półnaturalnego krajobrazu, wyróżniającego się bogactwem flory, fauny i swoistych rzadkich fitocenoz;

„Żurawina” - o pow. 48,73 ha, utworzony celem ochrony torfowiska przejściowego z elementami torfowisk wysokich.

Natomiast na terenie gminy Zakrzewo występuje tylko jeden użytek ekologiczny i jest to **„Starowiśniewski Mszar”**, teren o powierzchni 8,68 ha, utworzony w celu ochrony torfowiska w obrębie krajobrazu wyróżniającego się bogactwem flory, fauny i swoistych rzadkich fitocenoz.

6.3. Szlaki turystyczne

Teren powiatu złotowskiego pokrywa sieć szlaków turystycznych, które stanowią jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Szlaki wyznaczone są głównie przez Polskie Towarzystwo Turystyczno - Krajoznawcze, a także samorządy powiatowe, gminne, stowarzyszenia i organizacje pozarządowe. Służą

do uprawiania turystyki i stanowią produkt turystyczny łączący kraje, regiony, miejscowości oraz ich mieszkańców. Głównymi zadaniami inicjowanych i istniejących szlaków są: wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (walorów przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej i żywieniowej oraz innych produktów miejscowych), a także wspieranie i ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trasy szlaków w wielu miejscach przecinają się i pokrywają ze sobą, pozwalając zarówno na koncentrowanie się na temacie wiodącym, jak i jednocześnie zwiedzanie obszarów i obiektów o tematyce przyrodniczej i kulturowej.

Czynne szlaki turystyczne przebiegające przez powiat, promują cenne obiekty zabytkowe, założenia parkowo – rezydencjalne, wydarzenia historyczne, ślady dawnej i obecnej wytwórczości, obszary o dużych walorach przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców powiatu, województwa, a także turystów z innych regionów Polski i Europy.

Istniejące szlaki turystyczne na terenie województwa wielkopolskiego, w tym na obszarze powiatu złotowskiego można podzielić na:

- piesze
- rowerowe
- konne
- wodne
- samochodowe
- tematyczne (np. o tematyce historycznej, przyrodniczej, architektonicznej)
- ścieżki dydaktyczne (powstające np. z inicjatyw nadleśnictw, Wielkopolskiego Zespołu Parków Krajobrazowych i Wielkopolskiego Parku Narodowego)

Do najbardziej znanych należą:

Szlaki piesze:

- 1) niebieski obejmujący Nadarzyce – Rezerwat Diabli Skok (11 km)
- 2) czarny obejmujący Nadarzyce – Jezioro Karpinowe (12,4 km)
- 3) zielony obejmujący Jastrowie – Rezerwat Diabli Skok (20 km)
- 4) żółty obejmujący Podgaje – Jastrowie – jezioro Dobre, dł. 85,0 km 0,0 Podgaje (PKS) – 13,4 Jastrowie (PKS) – 28,0 Ptusza (PKP) – 35,5 Płytnica (PKS) – 39,4 Płytnica (PKP), szl.3512n – 48,0 Ieśn. Wrzosy – 55,1 Piaskinia – 57,5 Trzebieszki (PKS) – 62,7 rez. „Diabli Skok” – 70,0 (WK/ZP) – 72,0 Szwecja (PKS) – 79,8 Zdbice (PKS) – 85,0 jez. Dobre
- 5) żółty biegnący przez miejscowości Złotów - Stawnica - Prochy - Zakrzewo - jezioro Borówno - Kujan (29 km)
- 6) niebieski wokół Złotowa: Złotów - Jezioro Zaleskie - Błękwit - Złotów (13 km)
- 7) czarny: Radawnica - Józefowo - Krzywa Wieś - Kiełpin (19 km)
- 8) czerwony - szlak dwudniowy z możliwością noclegu w Złotowie lub Radawnicy: Krajenka - Wąsosz - Święta - Złotów - Zalesie - Radawnica - Brzuchowa Góra - Krzywa Wieś - Grodno - Lędyczek (46 km)
- 9) czarny: Radawnica – Kiełpin, dł. 21,2 km 0,0 Radawnica – Krzywa Wieś - Kiełpin
- 10) niebieski - dookoła Złotowa, dł. 14,6 km
- 11) żółty: Złotów – Kujan, dł. 29,8 km 0,0 Złotów – Stawnica – Zakrzewo – Wierzchołek – 29,8 Kujan (PKS)
- 12) szlak pieszy im. Kościuszkowców I Dywizji WP prowadzący ze Złotowa poprzez Lędyczek, Jastrowie, Tarnówkę i Krajenkę z powrotem do Złotowa

- 13) szlak pieszy im. I Armii WP - Zdobywców Wału Pomorskiego z Okonka przez Jastrowie, Płytnicę i Szwejcę do Zdbic.

Do ciekawszych szlaków nie oznakowanych należą:

- Głubczyn (gmina Krajenka) - Jezioro Wapińskie - jezioro Płotki (15 km)
- Tarnówka - Osówka - Piecewo (10 km)
- Wersk - dolina Łobżonki - Rudna (12 km)

Szlaki rowerowe:

Przebiegają głównie przez tereny nadleśnictw powiatu złotowskiego i pilskiego:

- 1) trasa czerwona: Jastrowie – Grudna – Okonek – Lipka – Witrogoszcz – Podróżna – Krępsko - Ptusza – Jastrowie
- 2) trasa zielona: Wersk – Zakrzewo – Złotów – Józefowo - Krzywa Wieś – Kiełpin
- 3) trasa niebieska: Piła – Tarnowo - Zabrodzie – Stacja Płytnica – Krępsko – Dobrzyca – Głubczyn – Krajenka – Wąsosz – Złotów – Wielatowo – Górzna - most na Gwdzie
- 4) trasa czarna: Piła – Dobrzyca – Paruszka - Dolnik- Głubczyn
- 5) Greenway - Naszyjnik Północy: długości 870 km, łączy atrakcje przyrodnicze i kulturowe Pomorza Środkowego, Borów Tucholskich i Ziemi Krajeńskiej (trzech województw: zachodnio-pomorskiego, pomorskiego i wielkopolskiego), a także tematyczne ścieżki edukacyjne, szkolne, ostoje przyrody, ogrody i podworskie parki
- 6) trasa „Rowerem przez lasy powiatu złotowskiego” – długość 180 km, zaprojektowana i oznakowana przez pięć Nadleśnictw: Złotów, Lipka, Okonek, Jastrowie i Płytnica
- 7) trasa zielona: Wersk – Zakrzewo – Złotów – Józefowo – Krzywa Wieś – Kiełpin
- 8) trasa niebieska: Głubczyn – Krajenka – Wąsosz – Złotów – Wielatowo – Górzna - most na Gwdzie
- 9) trasa czerwona: Okonek – Grudna – Lipka – Witrogoszcz – Podróżna – Krępsko – Ptusza
- 10) szlak rowerowy ze Złotowa do Szwajcarii Kiełpińskiej – długość 55 km; biegnie przez miejscowości: Złotów – Nowy Dwór – Franciszkowo – Radawnica – Józefowo – Brzuchowa Góra – Krzywa Wieś – Kiełpin – Jagodzice – Zamkowa Góra – Leśniczówka Kiełpin – Kiełpin – jezioro Gogolin – Stara Wiśniewka – Prochy – Stawnica – Złotów
- 11) szlak rowerowy: Piła – Górka Klasztorna – Złotów – długość 60 km; biegnie przez miejscowości: Piła Płotki – Zelgniewo – Stare – Śmiardowo Krajeńskie – Podróżna – Buntowo – Sławianowo – Wiktorówko – Walentynowo – Kleszczyna – Święta – Złotów
- 12) szlak czerwony (krajobrazowy) z Piły przez Złotów do Okonka. Trasa: Krajenka – Tarnówka – Radawnica – Krzywa Wieś z Brzuchową Górą – Grodno – Lędyczek – ścieżka dydaktyczna „W Dolinie Pięciu Rzek” – Okonek
- 13) żółty szlak: Złotów – Stawnica – Prochy – Zakrzewo (17 km) – leśniczówka Wierzchołek – jezioro Borówno – Kujan (16 km) – Złotów. Długość szlaku – 43 km
- 14) szlak niebieski: Złotów – dookoła miasta (13 km)
- 15) Transwielkopolska Trasa Rowerowa o długości 200 km, prowadząca na odcinku północnym z Poznania do Okonka, która na obszarze gminy przebiega przez Plecemin, Tarnówkę i Piecewo
- 16) międzygminna ścieżka rowerowa o przebiegu: Piecewo - Tarnówka - Sokolna – Tarnowiec

- 17) międzyregionalna ścieżka rowerowa z Krzyża do Traktu Rowerowego, o przebiegu gminnym: Przystanek PKP „Płytnica” - Płytnica wieś - Tarnówka - Węgierce – Annopole, z wykorzystaniem na niektórych odcinkach torowiska nieczynnej linii kolejowej. Ścieżka ta nie została jeszcze oznaczona w terenie.

Szlaki wodne:

- 1) Łobżonka - 62,3 km od miejsca poniżej Czyżkowskiego Młyna; na terenie powiatu odcinek początkowy do okolic wsi Rudna
- 2) Gwda - 145 km - początek szlaku w województwie zachodniopomorskim - najczęściej od jeziora Wielimie; na terenie powiatu złotowskiego rzeka wypływa w okolicach Czarnego (105 km), na około 35. km odcinka od Łędyczka do Tarnówki płynie ona przez zaporowe Jezioro Grudniowskie (powyżej elektrowni wodnej w Jastrowiu), zbiornik wodny przy elektrowni wodnej w Ptuszy oraz zbiornik wodny przy Fabryce Tektury w Tarnówce; na przebycie całego szlaku potrzeba około 5 - 6 dni, w tym w powiecie złotowskim 2 dni. Odcinek Piła - Ujście nadaje się do spływów zimowych; miejsca dogodne do wodowania znajdują się w Łędyczku, Jastrowiu, Ptuszy i Płytnicy (elektrownie wodne); koniec szlaku w Ujściu przy Noteci
- 3) Debrzynka - malowniczy dopływ Gwdy - 26 km od jeziora Debrzno, na prawie całym odcinku stanowi granicę pomiędzy powiatem złotowskim a województwem zachodniopomorskim
- 4) Płytnica - prawy dopływ Gwdy, długość szlaku 36 km; na jego przebycie potrzeba 2 dni; miejsce wodowania w Sypniewie; koniec szlaku przy ujściu do Gwdy w Płytnicy
- 5) Rurzyca - 19 km - prawy dopływ Gwdy; szlak malowniczy, wiedzie między innymi przez szereg śródlęśnych jezior; początek trasy w Trzebieszkach, koniec przy ujściu do Gwdy w Krępsku; stanowi granicę pomiędzy powiatem wałeckim a złotowskim
- 6) Piława - prawy dopływ Gwdy; wypływa z jeziora Komorze na Pojezierzu Drawskim; długość szlaku 82 km, na jego przebycie trzeba przeznaczyć 4-5 dni; na odcinku od Nadarzyc do Szwecji płynie się przez teren powiatu złotowskiego (około 14 km); miejsce wodowania: jezioro Komorze, jezioro Pile, Nadarzyce; koniec trasy przy ujściu Gwdy, nieopodal Dobrzycy, 12 km od Piły
- 7) Głomia - lewy dopływ Gwdy; szlak długości 33,6 km; na jego przebycie potrzeba 2 dni; rzeka nadaje się do spływów kajakowych przy wyższych stanach wód; miejsca do wodowania znajdują się nad Jeziorem Zaleskim w Złotowie, pośrednio w Krajence; koniec szlaku przy ujściu Gwdy w Dobrzycy
- 8) Kocunia - 37 km od jeziora Borówno poprzez Jezioro Sławianowskie
- 9) szlak kajakowy rzeką Rurzycą im. Jana Pawła II - Jezioro Trzebieszki, Krępsko Małe, Krępsko Duże, Krępsko Średnie, Jezioro Dąb (25 km).

Szlaki samochodowe:

- 1) trasa północna:
Złotów - Jastrowie - Podgaje - Okonek - Łędyczek - Radawnica - Kiełpin - Debrzno - Lipka - Wielki Buczek - Osowiec - Zakrzewo - Stara Wiśniewka - Stawnica - Złotów (135 km)
- 2) trasa południowa:
Złotów - Kujan - Rudna - Łobżenica - Górka Klasztorna - Sławianowo - Buntowo - Krajenka - Tarnówka - Osówka - Piecewo - Górzna - Złotów (85 km)

Szlaki tematyczne

- 1) szlak turystyczno - historyczny pn. **"Szlakiem Księżnej Anny"**, stanowiący ciekawą lekcję regionalnej historii na temat miasta Krajenki i okolic z uwzględnieniem najciekawszych obiektów zabytkowych.
Szlak ten jest podzielony na dwie trasy. Tak zwana „mała trasa” obejmuje miejsca i obiekty zabytkowe w samej Krajence: pałac, kościół św. Anny, młyn nad Głomią, kapliczka z figurą św. Katarzyny przy rondzie, Rynek, Plac Jana Pawła II oraz cmentarz żydowski. Druga trasa: „Klucz Krajeński” obejmuje teren gminy. Rozpoczyna się w krajeńskim folwarku, przebiega przez osadę młyńską w Leśniku, wieś - Podróżna i Śmiardowo Krajeńskie z folwarkami, Głubczyn i Żeleźnicę. Na trasach umieszczone są kolorowe, edukacyjnie przejrzyste tablice informacyjne o wymiarach 2x1 m oraz 1x1,2 m, dzięki którym można pozyskać ciekawe informacje na temat historii miasta i okolic.
- 2) szlaki turystyczno – historyczne wyznaczone na terenie miasta Złotowa: **„Spacer nad Babą”, „Szlak Herbowy”, „Szlak Złotowskiego Jelenia”, „Zielony Punkt Kontrolny” oraz „Szlak Znak Rodła w Złotowie”**. Również na Wyspie Zamkowej znajdują się tablice informacyjne o tematyce historycznej, które można zobaczyć przy zwiedzaniu tego zakątka miasta, a przy okazji wzbogacić wiedzę na temat najstarszego osadnictwa na tym terenie.

6.4. Dokumenty i opracowania

6.4.1. Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu złotowskiego na lata 2015 – 2020

Dokument przyjęty Uchwałą Nr XI/63/2015 Rady Powiatu Złotowskiego z dnia 30 września 2015 r. Strategia formułuje potencjał i możliwości powiatu oraz przedstawia wizję, kierunki działania i warianty jego rozwoju. Stanowi instrument planowania, organizowania i realizowania przedsięwzięć oraz jest podstawą do tworzenia programów finansowania z udziałem środków zewnętrznych. Przedmiotowy dokument nie uwzględnia włączenia zabytków w rozwój powiatu w planowanym okresie. Jedynie w analizie SWOT jako jedną z mocnych stron powiatu wymieniono „bogatą spuściznę kulturową”. Strategia nie formułuje wniosków dotyczących wykorzystania zabytków jako jednego z ważnych elementów podnoszących atrakcyjność powiatu oraz sprzyjających rozwojowi turystyki na jego terenie.

6.4.2. Plan rozwoju lokalnego powiatu złotowskiego na lata 2016 - 2020

Dokument przyjęty Uchwałą Nr XIX/115/2016 Rady Powiatu Złotowskiego z dnia 30 marca 2016 r. Niniejszy plan formułuje kierunki działań związanych z ochroną przestrzeni kulturowej i kształtowaniem społecznej świadomości w zakresie jej użytkowania oraz umiejętnego korzystania z dóbr kultury. W okresie objętym planem przewiduje się:
- dokończenie inwentaryzacji zasobów kulturowych oraz zabezpieczenie obiektów o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego,

- wyznaczenie lub korygowanie szlaków turystyczno – krajobrazowych tak, aby uwzględniały zasoby kultury,
- promowanie miejscowości, gdzie zlokalizowane są obiekty dziedzictwa kulturowego (np. Złotów, Zakrzewo, Stara Wiśniewka, Wielki Buczek, Krajenka),
- utrzymywanie i rozwijanie istniejących instytucji kultury,
- wspieranie merytoryczne i finansowe organizacji pozarządowych statutowo zajmujących się kulturą,
- popularyzowanie, poprzez organizowane odczyty i imprezy, spuścizny kulturowej Złotowszczyzny celem zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców i integracji powiatu,
- dopracowanie zasad współdziałania powiatu z gminami przy organizowaniu wspólnych imprez kulturalnych, promocyjnych,
- objęcie przez władze powiatu patronatu ochronnego nad ginącymi zawodami, dziedzictwem kulinarnym, obyczajowością, obrzędowością,
- konferencje popularno - naukowe dotyczące Polaków spod Znaku Rodła.

7. ZABYTKI STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ POWIATU

Zabytki wpisane do rejestru zabytków

- **Starostwo Powiatowe w Złotowie** (nr rejestru A-672 decyzja z dnia 26.03.1990 r.)
Budynek usytuowany przy al. Piasta 32 został wzniesiony w 1911 r. w stylu neorenesansowym. W 1870 r. starostwo kupiło teren zabudowany przy al. Piasta (dawnej ul. Dworcowej) z przeznaczeniem na biura i mieszkania służbowe. Tam dobudowano kolejne budynki. Ponieważ miały one zbyt małą powierzchnię, sejmik powiatowy postanowił w 1909 r. wybudować nowy gmach starostwa. Budowę rozpoczęto na wiosnę 1910 r. a ukończono w październiku 1911 r. W roku następnym zamieszkał w nim landradt baron von Massenbach. Projekt budynku opracował budowniczy powiatowy Fuss z Chojnic wzorując się na projekcie istniejącego budynku urzędowego w zachodnich Niemczech. Obiekt kosztował 300 tys. marek. W 1956 r. rozebrano 2 balkony na piętrze od frontu w bocznych ryzalitach. Po II wojnie światowej budynek był nadal siedzibą starostwa, a następnie prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Złotowie. Po reformie administracyjnej oddany na siedzibę Pilskiemu Przedsiębiorstwu Przemysłu Drzewnego z siedzibą w Złotowie, które podnajmowało część pomieszczeń Urzędowi Gminy Złotów, Bankowi PKO, później Izbie Skarbowej i Urzędowi Skarbowemu. Obecnie obiekt pełni swą pierwotną funkcję.

Budynek znajduje się w dobrym stanie technicznym. Po ponownym przejęciu go i utworzeniu w nim siedziby Starostwa Powiatowego w Złotowie w 2006 r. przeprowadzono generalny remont polegający na wymianie pokrycia dachowego na nową dachówkę zakładkową, remoncie elewacji w zakresie naprawy uszkodzonych tynków i pomalowaniu ich farbami silikatowymi, remoncie pomieszczeń z oczyszczeniem oryginalnych stolarek okiennych i drzwiowych oraz uzupełnieniu brakujących zgodnie z historycznym wzorem, remoncie posadzek z częściowym położeniem nowych, remoncie schodów i balustrad.

Żółtów, Starostwo Powiatowe

- Zespół młyński w Krajence (nr rejestru 895/Wlkp/A decyzja z dnia 04.06.2013 r.)
W skład zespołu wchodzi młyn murowany z cegły, wzniesiony na przełomie XIX/XX w. oraz dom młynarza (budynek mieszkalno – administracyjno – gospodarczy) wybudowany w 2 poł. XIX w., częściowo w konstrukcji ryglowej z otynkowanymi polami wypełnień, częściowo murowanej z cegły.

Krajenka, zespół młyński

Zespół młyński w Krajence zachowany w pierwotnej formie architektonicznej jest jednym z nielicznych na terenie Wielkopolski zabytków techniki posiadających pełne wyposażenie. Obiekt został wyłączony z użytkowania o charakterze bieżącej produkcji w 2013 roku. Kompletność i sprawność urządzeń pozwala na każdorazowe ich uruchomienie. Budynek jest w dość dobrym stanie technicznym i wymaga przede

wszystkim zabezpieczenia pokryć dachowych przed wodami opadowymi. Starosta Złotowski obecnie podjął działania zmierzające do wydzierżawienia obiektu stowarzyszeniu, które zawiązało się aby ratować pamięć o Szkole Młynarskiej w Krajence, a co za tym idzie - uchronić obiekt przed zniszczeniem poprzez utworzenie muzeum młynarstwa i szkolnictwa tej branży. Działania te mają poparcie Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- **zespół witraży w budynku Starostwa Powiatowego w Złotowie** (nr rejestru 104/Wlkp/B decyzja z dnia 17.09.2007 r.)
Witraże wykonane ok. 1911 r. w stylu secesyjnym w pracowni Ferdynanda Müllera w Quedlinburgu – wówczas jednej z czołowych niemieckich wytwórni witrażowych. Zaprojektowane do przeszklenia okien w sali posiedzeń oraz w głównym trakcie komunikacyjnym. To witraże ornamentalne, częściowo z motywami figuralnymi (w sali posiedzeń witraże z personifikacją rolnictwa i przemysłu oraz herbem Złotowa (wykonanym po 1945 r.), na korytarzu I piętra witraże z krajobrazem zimowym, wiatrakami i zamkiem).
Stan zachowania obiektów jest dobry, po przeprowadzonych w latach 2006 – 2007 pracach konserwatorskich i restauratorskich.
- **Grodzisko w Górznej** (nr rejestru 642 decyzja z dnia 20.12.1967 r.)
Grodzisko nizinne datowane na okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny, położone na działkach o nr ewid. 179/1, 179/2, 180/4 w dolinie bezimiennego strumyka oraz zbiornika wodnego (stawu) na południowym skraju wsi Górzna, między szosą Złotów – Jastrowie. W południowej oraz południowo - zachodniej części obiektu widoczne wkopy powstałe wskutek eksploatacji piasku i żwiru przed decyzją o wpisie do rejestru zabytków. Obecnie przez grodzisko została poprowadzona droga, która powoduje zniekształcenia obiektu. Na stanowisku archeologicznym podejmowano badania archeologiczne, które jednoznacznie wykazały zabytkowy charakter tego obiektu.

Obiekty ujęte w gminnych ewidencjach zabytków

- **Zespół Szpitala w Złotowie**, ul. Szpitalna 26, wybudowany w latach 1914 – 1919.

- **Szkoła Powszechna w Złotowie**, ul. Bohaterów Westerplatte 9, obecnie I Liceum Ogólnokształcące – wzniesiona w latach 1929 – 1931.

- **Zespół Szkół w Złotowie**, pl. Wolności 1/2, obecnie Zespół Szkół Ekonomicznych - wybudowany w 1929 r.

- **Sąd Grodzki w Jastrowiu**, ul. Wojska Polskiego 18, obecnie Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy - wzniesiony w 1930 r.

- **Szkoła w Jastrowiu**, ul. Wojska Polskiego 25, obecnie Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, obiekt wzniesiony pod koniec XIX w. i rozbudowany w 1 ćw. XX w.

- **Dom Sierot i Internat w Jastrowiu, ul. Poznańska 35, obecnie Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego - wzniesiony pod koniec XIX w.**

Ww. obiekty pełnią swoją pierwotną funkcję. Ich stan jest dobry, pierwotny wygląd zachowany, a wszelkie działania związane z adaptacją czy remontami prowadzone są z poszanowaniem ich historycznych wartości i uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

8. KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością powiatu, zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości, zapewnienie warunków do ich naukowego badania i dokumentowania.

Zadanie 1.1. Wykonywanie bieżącej konserwacji i niezbędnych prac remontowych przy ww. obiektach.

Zadanie 1.2. Kontynuowanie działań zmierzających do oddania w dzierżawę zespołu młyńskiego w Krajence stowarzyszeniu absolwentów szkoły młynarskiej w Krajence, które zamierza utworzyć tam muzeum młynarstwa i szkolnictwa tej branży.

2. Udzielanie na wnioski zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu złotowskiego wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością powiatu, w szczególności obiektów architektury i budownictwa,

zabytków ruchomych i zabytków archeologicznych na podstawie **Uchwały Nr IX/48/2011 Rady Powiatu Złotowskiego z dnia 29 czerwca 2011 r.**

Zgodnie z przedmiotową uchwałą dotacja może być udzielona na nakłady konieczne do wykonania ustalonych na podstawie pozwolenia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jako kryterium w rozpatrywaniu wniosków o udzielenie dotacji przyjęto promowanie kultury oraz historii powiatu (preferowane obiekty wzbogacające ofertę turystyczną i kulturalną powiatu), stan zachowania, fakt kontynuowania prac w przypadku prac już rozpoczętych oraz wysokość zaangażowania własnych środków.

Zadanie 2.1. Zamieszczenie informacji o możliwości ubiegania się o dotację na stronie internetowej powiatu i na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Złotowie.

Zadanie 2.2. Przyjmowanie przez Kancelarię Starostwa wniosków o dotację zainteresowanych podmiotów. Rozpatrywanie wniosków przez Zarząd Powiatu. Przyznawanie dotacji przez Radę Powiatu na wniosek Zarządu Powiatu. Zawieranie umów, rozliczanie dotacji.

Zadanie 2.3. Prowadzenie wykazu udzielonych dotacji i informowanie o tym fakcie innych organów.

3. Ustanawianie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków.

Zgodnie z art. 102 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami społecznym opiekunem zabytków może być osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, niekaralna, posiadająca wiedzę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Funkcję społecznego opiekuna zabytków może sprawować też osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej. Zadaniem społecznych opiekunów zabytków jest podejmowanie działań związanych z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie, upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz współdziałanie w tym zakresie ze Starostwem oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Zadanie 3.1. Ścisła współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w przedmiotowej sprawie.

4. Wydawanie przez starostę na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia lub – o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe – wywłaszczenie tych obiektów

na wniosek Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest ten obiekt.

Zadanie 4.1. Ścisła współpraca z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w przedmiotowej sprawie.

5. Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiekcie zabytkowym nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. nr 30 poz. 259)

Zadanie 5.1. Umieszczanie, w uzgodnieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem, na wniosek właściciela zabytku, znaku informującego o tym, że obiekt ten podlega ochronie; umieszczenie znaków na wytypowanych obiektach w powiecie.

6. Współpraca na wniosek zainteresowanych stron w zakresie utrzymania istniejących i wytyczania nowych szlaków kulturowych.
7. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony zasobów kulturowych i przyrodniczych oraz rozwoju turystyki w powiecie złotowskim.

Zadanie 7.1. Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:

- edukacji dzieci i młodzieży obejmującej ochronę dóbr kultury,
- organizacji konkursów poszerzających wiedzę uczniów na temat idei propagujących szczególne walory powiatu złotowskiego w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,
- upowszechnianie kultury ze szczególnym nastawieniem na dzieci i młodzież,
- organizacji imprez mających znaczenie dla rozwoju kultury i integracji społeczności powiatu.

Zadanie 7.2. Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorze kultury fizycznej i turystyki w zakresie:

- upowszechniania kultury fizycznej i turystyki, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży,
- organizowania imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych o zasięgu powiatowym.

Zadanie 7.3. Współpraca z organizacjami ekologicznymi realizującymi programy służące ochronie przyrody i edukacji ekologicznej w zakresie wymiany informacji i konsultowania projektów aktów prawnych dotyczących ochrony środowiska oraz edukacji ekologicznej.

8. Upowszechnianie wiedzy o zabytkach, zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz jego walorach turystycznych.

Zadanie 8.1. Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty DVD) popularyzujących wiedzę o zabytkach, zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu.

Zadanie 8.2. Współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

Plany dotyczące promocji zabytków i dziedzictwa kulturowego określone zostaną w nowej strategii rozwoju powiatu złotowskiego, która ma być opracowywana w roku 2020 na lata 2021-2026.

9. Coroczna aktualizacja powiatowego planu na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowanego w 2010 r. - na podstawie Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. nr 212, poz. 2153).

- przedmiotowy plan od czasu opracowania jest aktualizowany każdego roku.

9. WDRAŻANIE POWIATOWEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

9.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne – określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki powiatu złotowskiego oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu – Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania starostwa zarówno z jednostkami samorządu położonych na terenie powiatu gmin, jak i z Muzeum Ziemi Złotowskiej oraz organizacjami pozarządowymi, spełniającymi istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

Zakłada się, że cele zakreślone w powiatowym programie opieki nad zabytkami będą osiągnięte w wyniku:

- współpracy władz powiatu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i jednostkami samorządu terytorialnego na bazie związków o charakterze programowym (np. porozumienia, umowy),
- inicjatywy własnej władz powiatu.

9.2. Instrumenty finansowe

Najogólniej źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce można podzielić na:

- źródła publiczne – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii europejskiej, inne źródła;
- źródła prywatne - środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.

Finansowanie powiatowego programu opieki nad zabytkami może być realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł, przy czym zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. z 2018 r. poz. 2067 ze zmianami), organ stanowiący powiatu może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Zasady udzielania dotacji zostały określone w Uchwale Nr IX/48/2011 Rady Powiatu Żłotowskiego z dnia 29 czerwca 2011 r.

9.3. Monitoring działania programu

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2018 poz. 2067 ze zmianami) za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu. Po zatwierdzeniu uchwałą Rady Powiatu niniejszego *Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Żłotowskiego na lata 2020 – 2023*, monitoringiem realizacji programu zajmie się Wydział Oświaty Starostwa Powiatowego w Żłotowie.

PRZEWODNICZĄCY RADY
Julian Brewka

